

## ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ Ρ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Τῷ Δαβὶδ ψαλμός.* Ἔνια τῶν ἀντιγράφων ἔχει *Τετράδι Σαββάτων*. Οὔτε δὲ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, οὔτε παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρμηνευταῖς, οὔτε παρὰ τοῖς Ἑβδομήκοντα ταύτην εὐρήκαμεν τὴν προσθήκην. Ὑπόθεσιν δὲ ὁ ψαλμός ταύτην ἔχει· Ἰωσίας ὁ βασιλεὺς ἀνέσπασεν ἅπαντας ἐκ βάρων τοὺς τῶν εἰδώλων βωμούς· τοὺς δὲ τούτων κατηκόντισεν ἱερέας· εἰς δὲ τὴν προτέραν εὐσέβειαν ἐποδήγησε τὸν λαόν. Οὐ μόνως δὲ τῆς τῶν δογμάτων ἐφρόντισεν ὑγείας, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς ἐπεμελήθη κατορθωμάτων, ὀρθῶς δικάζων, γεραίρων τὸ δίκαιον, ἐπαρκῶν ἀδικουμένοις, τοὺς ἀδικοῦντας κολάζων, τῆς τῶν συνοικούντων ὠφελείας ἐπιμελούμενος. Ταῦτα πόρρωθεν ὁ μακάριος Δαβὶδ θεασάμενος, τοῦτον συνέγραψε τὸν ψαλμὸν, καὶ τὴν ἐκείνου διεξιὼν ἀρετὴν, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τελειότητος προστιθεὶς χαρακτηῖρα. *Ἐλεον καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι, Κύριε.* Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοὺς ἀδικουμένους ἠλέει, καὶ τῶν ἀδικούντων ὁ θαυμάσιος Ἰωσίας κατεψηφίζετο, τὴν περὶ ἐκείνων διήγησιν, εὐφημίαν ἐλέου καὶ κρίσεως προσηγόρευσε.

β'. *Ψαλῶ, καὶ συνήσω ἐν ὁδοῦ ἀμώμῳ.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Μελωδήσω, ἐννοήσω ὁδὸν ἄμωμον Ἦν διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἐθεασάμην ἄμωμον ὁδὸν, καὶ θυμῆρη Θεῶ, ταύτην νῦν διὰ τῆς μελωδίας προσθήσω. *Πότε ἤξεις πρὸς με;* τοσαύτην γὰρ ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ ἐκτήσατο καθαρότητα, ὡς μετὰ παρρησίας βοῆσαι πρὸς τὸν Θεὸν, *Πότε ἤξεις πρὸς με;* Ἀντι τοῦ, *Εὐπρεπῆ σοι τὰ βασίλεια κατέστησα, ποθῶ σου [τὴν παρουσίαν, ὧ Δέσποτα· ἰμείρομαί σου]* τῆς ἐπιφανείας, ἀλλὰ δὸς τὸ ποθούμενον. *Διεπορευόμην ἐν ἀκακία καρδίας μου ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου μου.* Ἀπλότη συζῶν διετέλεσα· οὐκ ἐχρώμην διπλόη, οὐδὲ ἄλλος μὲν τοῖς ἐκτὸς ἐφαινόμην, ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ τάναντία δρᾶν ἠνευχόμην, ἀλλὰ συνέβαινετοῖς φαινόμενοις τὰ κεκρυμμένα.

γ'. *Οὐ προσετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶ γμα παράνομον.* Οὐ μόνον τὰς παρανόμους πράξεις ἐβδελυτόμην, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ τούτων ἐνθυμήσεις ἀπεσειόμην, τὸν λογισμὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ρυθμίζων καὶ διευθύνων. *Ποιοῦντας παραβάσεις ἐμίσησα.* Ἀπεστρεφόμενην δὲ καὶ τοὺς τῶν θείων καταφρονοῦντας θεσμῶν.

δ'. *Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβή.* Συνήθεις δέ μοι ἦσαν οἱ τιμῶντες τὸ δίκαιον· τοὺς δὲ τὰ ἐναντία προαιρουμένους, καὶ τὸν ὀρθὸν λογισμὸν οὐκ ἐθέλοντας ἔχειν, πόρρω τῶν ἐμῶν ἐπιούμην συλλόγων. *Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἐγίνωσκον.* Εἰ δέ τις τῶν συνόντων πονηρία χρώμενος ἀποστήναι τῆς ἐμῆς ἠθέλησε συνουσίας, οὐδὲ χωρισμὸν ὑπελάμβανον τὸν τοιοῦτον χωρισμὸν. Οὕτως εὐκαταφρόνητος ἦν μοι λίαν ὁ τὴν κακίαν αἰρούμενος.

ε'. *Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον.* Τὰς δὲ λάθρα γινομένας κατηγορίας οὐ προσιέμην, ἀλλὰ τοὺς τούτο δρᾶν πειρωμένους ἐξήλαυνον. *Ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ καὶ ἀπλήστῳ καρδία, τούτῳ οὐ συνήσθιον.* Οὔτε τοὺς ἀλαζονεῖα [καὶ πλεονεξία] χρωμένους ἐποιούμην συσσίτους.

ς'. *Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθηῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ.* Συνεδρίων δέ μοι καὶ βουλῆς ἐκοινώνουν οἱ πίστευ κοσμούμενοι, καὶ περὶ πολλοῦ τὰ θεῖα ποιοῦμενοι. *Πορευόμενος ἐν ὁδοῦ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλεῖ τούργει.* Οὐ μόνον δὲ φίλων καὶ συμβούλων, ἀλλὰ καὶ τῶν διακόνων πολλὴν ἐπιούμην φροντίδα. Ὑπηρεταῖς γὰρ ἐχρώμην ἀρετῆς ἐπιμελομένοις, καὶ κακίας ἀπηλλαγμένοις.

ζ'. *Οὐ κατόκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν.* Οὐδένα δὲ τῶν ὑπεροψία χρωμένων σύνοικον ἔχειν ἠρούμην. *Λαλῶν ἄδικα οὐ κατεύθυνεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μου.* Εἰ δέ τις συνεβούλευσεν, ἢ ἐξήτησεν ἄδικα, διαμαρτῶν ἀπελήλυθεν· [σπουδὴ γὰρ μοι ἀποκλείειν τὰς ἀκοὰς τοῖς διαβάλλειν ἐθέλουσιν.]

η'. *Εἰς τὰς πρωῖας ἀπέκτενον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν.* Τοῦτο σαφῶς παρὰ τῆς ἱστορίας ἐμάθομεν. Ἄπαντας γὰρ τοὺς δυσσεβεῖς ἱερέας τῷ θανάτῳ παρέπεμψε, καὶ τὴν ἱερὰν ἐξεκάθηρε πόλιν. [Πρωῖαν δὲ καλεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοῦ βασιλείας· ὡς ὀρθρος γὰρ αὐτὸς ἀνέτειλε μετὰ τῆς πρεπούσης καὶ φωτιζούσης δικαιοσύνης.] Ὁ δὲ βουλόμενος τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν καταμαθεῖν ἀκριβέστερον, εὐρήσεται ταύτην ἐκ τε τῆς δευτέρας τῶν Παραλειπομένων, καὶ ἐκ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν ἱστορίας. [Σπουδασάτω τοίνυν ἕκαστος μιμητὴς τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς γενέσθαι· ἵνα τῆς ἴσης αὐτῷ κοινωνήσῃ παρὰ Χριστῷ παρρησίας. Ἀμήν.]

## ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΑ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Προσευχὴ τῷ πτωχῷ· ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἔναντι Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ.* Πρόρρησιν μὲν ὁ ψαλμός ἔχει τῆς ἐν Βαβυλῶνι τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων τάλαιπωρίας, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐπανόδου. Προαγορεύει δὲ κατ' αὐτὸν, καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν κλησιν καὶ σωτηρίαν. Ἀρμόττει δὲ καὶ παντὶ συμφορᾷ τινι προσπαλαίοντι, καὶ τῆς θείας ῥοπῆς τυχεῖν ἰκετεύοντι. Πτωχὸν γὰρ καλεῖ, τὸν θείας ἐνδεῆ προμηθείας.

β'. *Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου πρὸς σὲ [ἐλθέτω].* Δέξαι μου τὴν ἰκετηρίαν, ὧ Δέσποτα, καὶ ποτινωμένῳ τὴν σὴν βοήθειαν ὄρεξον. Τὴν γὰρ κραυγὴν, οἰμωγὴν ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν.

γ'. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ. Εὐμενῆς μοι γενοῦ, καὶ λύσον τὴν ἀγανάκτησιν. Ἐν ἧ ἂν ἡμέρα θλίβωμαι, κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου· ἐν ἧ ἂν ἡμέρα ἐπικαλέσωμαί σε, ταχὺ ἐπάκουσόν μου. Δηλοῖ καὶ ταῦτα τοῦ ψαλμοῦ τὰ ῥήματα, ὡς μελλόντων ἐστὶ πρόρρησις, καὶ οὐ γεγενημένων διήγησις. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν εὐκληρίᾳ πολλῇ, καὶ περιφανείᾳ ἐτύγγανεν ὢν ὁ λαὸς ἐν τῇ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ βασιλείᾳ· εἰκότως ὁ προφήτης, τῷ ἐκείνων κεχρημένος προσώπῳ, προσφέρει τὴν ἰκετείαν, καὶ τυχεῖν ἀντιβολεῖ τῆς

θείας κηδεμονίας, ἡνίκα ἂν γένοιτο τούτου καιρὸς. δ'. Ὅτι ἐξέλιπον ὡσεὶ καπνὸς αἱ ἡμέραι μου· καὶ τὰ ὀστά μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγησαν. Ἐντεῦθεν κατὰ τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα τὰς ἐσομένας ὡς γεγενημένας συμφορὰς διηγεῖται, καὶ φησι καπνῷ παραπλησίως τὸν τῆς ζωῆς ἀναλωθῆναι χρόνον, καὶ ἐξ ἀθυμίας δαλὸν ξηρὸν γεγενῆσθαι τὸ σῶμα, ὡς ὑπὸ τινος καταφλεχθῆν πυρὸς προσβολῆς. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν, Καὶ τὰ ὀστά μου ὡς καῦσις ἐπαθυρώθη.

ε'. Ἐπλήγην ὡσεὶ χόρτος, καὶ ἐξηράνθη ἡ καρδία μου. Ἀλλὰ γὰρ καὶ χόρτῳ παραπλησίως ἀπέσβην· καὶ τὸ πρότερον ἄνθος ἀπώλεσα. Ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου. [ζ'] Ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου ἐκολλήθη τὸ ὄστον μου τῇ σαρκί μου. Πάσης μὲν γὰρ τροφῆς ἀπεβαλόμην ὄρεξιν· τῆς δὲ προτέρας εὐπαθείας παντελῶς ἐγυμνώθην. Τῇ γὰρ ἐξ ἀθυμίας τηκεδόνικατηναλώθην τὸ σῶμα. Γυμνοῖς δὲ τοῖς ὀστοῖς ἐπίκειμαι τὸ δέρμα. [Ἄρτος οὖν ἡμῶν τῆς ψυχῆς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος· ὥσπερ γὰρ ὁ ἄποιος ἄρτος τὸ σῶμα τρέφει, οὕτως ὁ ἐξ οὐρανοῦ λόγος τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς. Καὶ τοῦτον ὁ Χριστὸς τὴν προσευχὴν παραδιδούς ἔλεγε τοῖς ἀποστόλοις, Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. Ὅς ἂν τοίνυν τοῦτον φαγεῖν ἐπιλάθῃται, τουτέστιν ἐργάσασθαι· τοῦ γὰρ νοητοῦ ἄρτου βρῶσιν ἐργασία καθέστηκεν· δηλοῖ δὲ οὗ εἶπεν τοῖς ἀποστόλοις ὁ Κύριος, Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον· τούτου ἡ καρδία δικὴν χόρτου πληγεῖσα ξηραίνεται. Πῶς δὲ ὁ χόρτος πλήττεται καὶ ξηραίνεται; ὅταν ὑετὸς ἐπ' αὐτὸν ἐπανάσῃ. Ὡσπερ καὶ ἡ καρδία, ὅταν ἐνδεία νοσήσῃ τοῦ λόγου, τότε πλήττεται καὶ ξηραίνεται, ἄνθος ἀρετῆς βλαστῆσαι οὐκ ἰσχύουσα.]

ζ', η'. Ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ, ἐγενήθην ὡσεὶ νυκτικόραξ ἐν οἰκοπέδῳ. Ἠγρύπνησα, καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματι. Πολλαῖς κέχρηται παραβολαῖς, ἀξίως βουλόμενος παραστῆσαι τὰς συμφορὰς· δι' ἐκάστου δὲ τῶν εἰρημένων ὀρνίθων τὴν δειλίαν δηλοῖ, καὶ τοῦ κηδεμόνος τὴν ἐρημίαν. Τότε γὰρ στρουθίον ὑπ' ἀγωνίας ἐξελαύνει τὸν ὕπνον, καὶ ὁ νυκτικόραξ τὰς οἰκουμένας φεύγων τῶν οἰκιῶν, ταῖς ἐρήμοις καὶ καταλελειμμέναις προστρέχει. Τὰ γὰρ οἰκόπεδα, ἐρείπια ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν· οὕτω καὶ τὸ ἄλλο ὄρνεον ταῖς ἐρήμοις ἐνδιαίταται.

θ'. Ὁλην τὴν ἡμέραν ὠνειδίζόν με οἱ ἐχθροί μου, καὶ οἱ ἐπαινοῦντές με κατ' ἐμοῦ ὄμνον. Καταγέλαστος ἐγενόμην τοῖς δυσμενεσί· καὶ ὁ ποτε ζηλωτὸς, καὶ περίβλεπτος, νῦν ὄρκος γέγονα τοῖς πάλοι θαυμάζουσι· κατὰ γὰρ τῶν ἐμῶν ὀμνύουσι συμφορῶν· Μὴ πάθοιμι ἅ οἱ δεῖνες πεπόνθασιν.

ι', ια'. Ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, καὶ τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων. Ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου, καὶ τοῦ θυμοῦ σου. Ταῦτα καὶ ὁ

ο' καὶ θ' ἔφη ψαλμός. Ψωμεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων, καὶ ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ. Τὴν δὲ τῆς ὀδύνης ὑπερβολὴν διὰ τούτων δηλοῖ. Εἰ γὰρ ὁ τῆς τροφῆς καιρὸς ὀδύνης ὑπῆρχε μεστὸς, σχολῆ γε ἂν ἄλλος καιρὸς ταύτης ἐλευθερὸς ἦν. Τούτοις δὲ φησι περικλύζομαι τοῖς κακοῖς, ἐπειδὴ, Δέσποτα, κατ' ἐμοῦ κεκίνηκας τὴν ὀργήν. Ὅτι ἐπάρας κατέρραξάς με. Ὑψηλὸν γὰρ με δεῖξας, καὶ περίβλεπτον ἀποφίνας, ἐξαίφνης ἀπέρριψας. Τὸ γὰρ κατέρραξας ἐκ μεταφορᾶς τέθεικε τῶν ἐπαιρόντων εἰς ὕψος τι, καὶ κατὰ τοῦ ἐδάφους καταρῆγγύντων.

ιβ'. Αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιὰ ἐκλίθησαν· κἀγὼ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράνθην. Παρ' αὐτάς εἰμι, φησὶ, τὰς τοῦ βίου δυσμάς· καὶ ἔοικα σκιᾷ κλινάσῃ, καὶ ληγούσῃ λοιπόν· καὶ χόρτου δὲ μεμίμημαι τὴν ξηρότητα, τῶν θεριζόντων προσκαλουμένου τὰς χεῖρας.

ιγ'. Σὺ δὲ, Κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα μένεις, καὶ τὸ μνημόσυνόν σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν καὶ τὴν φύσιν τοιαύτην ἔχω, καὶ συμφοραῖς συνεζύγην τοσαύταις· σὺ δὲ, ἄδιος ὢν καὶ αἰώνιος, μεταβολὴν τινα τῶν παρόντων κακῶν ῥαδίως ἂν μοι χαρίσαιο. Τοῦτο γὰρ ἐπιφέρει·

ιδ'. Σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιών· ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτήν, ὅτι ἦκει καιρὸς. Δὸς, φησὶ, μεταβολὴν ἀμείνω τῇ συμφορᾷ· ὁ γὰρ καιρὸς τὸν ἔλεον ἀπαιτεῖ. Αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τῆς τοῖς ἑβδομήκοντα ἔτεσιν περιορισμένης τιμωρίας τὸ τέλος. Οὕτω καὶ ὁ θαυμάσιος Δανιὴλ, ἀριθμήσας τῆς αἰχμαλωσίας τὸν χρόνον, προσφέρει καὶ τὴν ἰκετηρίαν. Τούτοις συνάδει καὶ τῆς πνευματικῆς μελωδίας τὰ ῥήματα· Ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτήν, ὅτι ἦκει καιρὸς. [ιε'.] Ὅτι εὐδόκησαν οἱ δοῦλοι σου τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὸν χοῦν αὐτῆς οἰκτειρήσουσι. Τρι πόθητος γὰρ ἡμῖν Σιών, καὶ λίαν ἔρημος γενομένη· ἀξίεραστοι δὲ καὶ οἱ καταλελυμένοι λίθοι, καὶ τῶν ἐκ τῆς πορθήσεως γεγενημένων χωμάτων ἡ μνήμη οἴκτου ἡμῖν ἐντίθησιν.

ις'. Καὶ φοβηθήσονται τὰ ἔθνη τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς τὴν δόξαν σου. Ὁρῶντες γὰρ ἡμῶν τὴν ἐπάνοδον, καὶ τὴν οἰκοδομίαν τῆς πόλεως, οἱ τὰς προτέρας ἡμῶν θεασάμενοι συμφορὰς,

καὶ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἀρχόμενοι, θαυμάσονται σου τὴν δύναμιν, καὶ δεῖσαντές σε Θεὸν εἶναι μόνον πιστεύσουσιν. Τοῦτο δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρώπησιν γέγονε. Μετὰ γὰρ τὴν Ἰουδαίων ἀνάκλησιν, ἔθαυ μασαν μὲν τὸ γεγονός οἱ περίοικοι· τοσοῦτον δὲ ἀπέσχον τοῦ πιστεῦσαι τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, ὅτι τὸν πρὸς αὐτοὺς κατὰ ταυτὸν ἤρανο πόλεμον. Ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων, καὶ τῶν βασιλέων μεταβολὴν προθεσπίζει. Ἰὼν τὰ μὲν ὀρώμεν γεγενημένα, τὰ δὲ ἐλπίζομεν ἔσεσθαι. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος Ἀπόστολος· *Οὕτω γὰρ ὀρώμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα.* Ἀλλ' ὅμως ἐδίδαξεν, ὅτι αὐτῷ κάμψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων

ιζ'. *Ὅτι οἰκοδομήσει Κύριος τὴν Σιών, καὶ ὀφθήσεται ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.* Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὰς θείας ἀγνοοῦντες οἰκονομίας, ἀσθένειαν ὑπελάμβανον τοῦ Θεοῦ τὴν Ἰουδαίων δουλείαν, καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τὴν ἐρημίαν, εἰκότως δόξαν ἐκάλεσε τοῦ Θεοῦ, τὴν τῆς πόλεως νεουργίαν· ἀντὶ τοῦ, Πάλιν τῆς Σιών οἰκοδομηθείσης, ἐν τῇ προτέρᾳ δόξῃ πάντες ὄψονται τὸν τῶν ὅλων Θεόν. ιη'. *Ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν προσευχὴν τῶν ταπεινῶν, καὶ οὐκ ἐξουδένωσε τὴν δέησιν αὐτῶν.* Οὐ κατεφρόνησε γὰρ, ὡς αἰχμαλώτων καὶ δούλων· ἀλλ' ἐδέξατο τὴν ἰκετείαν, καὶ δέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. ιθ'. *Γραφήτω αὕτη εἰς γενεὰν ἐτέραν, καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον.* Ταύτην δὲ τὴν εὐεργεσίαν ἀνάγραπτον εἰς αἰεὶ ποιήσομεν· ὥστε καὶ τοὺς ἐσομένους τὴν σὴν φιλανθρωπίαν μαθεῖν. Λαὸν δὲ κτιζόμενον τὸν ἐξ ἐθνῶν συλλεγέντα καλεῖ, περὶ οὗ καὶ ὁ μακάριος λέγει Παῦλος· *Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινῇ κτίσις.* Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν τῷ κ'

α' ἔφη ψαλμῷ· *Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχνησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος.* Οὗτος ὁ λαὸς καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα παιδευόμενος τὸν προσήκοντα ὕμνον ἀναπέμπει τῷ Σωτῆρι Θεῷ. κ'-κβ'. *Ὅτι ἐξέκυψεν ἐξ ὕψους ἀγίου αὐτοῦ Κύριος, ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν ἐπέβλεψε. Τοῦ ἀκοῦσαι τοῦ στεναγμοῦ τῶν πεπεδημένων, τοῦ λῦσαι τοὺς υἱοὺς τῶν τεθνατωμένων. Τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐν Σιών τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ.* Πάντα γὰρ ἐφορῶν καὶ πρυτανεύων ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τῶν ἐφορωμένων ἐπήκουσε, καὶ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἐξενήνοχε ψῆφον, ὥστε τοὺς πεπεδη μένους ἀντὶ τῶν ἀνηρημένων ἐπανελθεῖν, καὶ τὴν πόλιν τὴν πατρώαν οἰκοδομήσαι, καὶ συνήθως ἐν ἐκείνῃ τὴν κατὰ τὸν νόμον λατρείαν προσενεγκεῖν τῷ Θεῷ.

κγ'-κε'. *Ἐν τῷ ἐπισυναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ βασιλεῖς, τοῦ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ, τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀναγγεῖλόν μοι· μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου.* Ὅταν, φησὶ, τῆς ἐπανόδου τύχωμεν, ἀθροίσονται λαοὶ καὶ βασιλεῖς, τὴν σὴν θαυμάζοντες δύναμιν. Τηνικαῦτα τοίνυν τοσαύτην ἔξομεν εὐφροσύνην, ὡς καὶ δεηθῆναί σου τῆς ἀγαθότητος, προσθήκην ἡμῖν ἐτῶν χαρίσασθαι, καὶ μὴ μεσοῦντος ἡμῶν τοῦ χρόνου τῷ θανάτῳ παραδοῦναι· ὁδὸν δὲ ἰσχύος καλεῖ τὴν διὰ τὴν ἰσχὴν τοῦ Θεοῦ παρασχεθείσαν ἐπάνοδον. *Ἐν γενεᾷ γενεῶν τὰ ἔτη σου.* Σὺ γὰρ ἀπέραντον ἔχεις τὸ εἶναι, καὶ ῥαδίον σοὶ καὶ τοὺς ἄλλους μακροβίους ἐργάσασθαι.

κς', κζ'. *Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις.* Τί γὰρ ἀδύνατον τῷ τῶν ὅλων Δημιουργῷ; τῇ γῇ τὸ εἶναι σὺ δέδωκας, τοὺς οὐρανοὺς μὴ ὄντας ἐποίησας, καὶ τούτων μεταβολὴν δεχομένων, σὺ τὸ ἄτρεπτον ἔχεις. Ἀπὸ δὲ τῶν περιεκτικῶν στοιχείων, καὶ τῶν ἄλλων αὐτὸν ἀπάντων ἔδειξε ποιητὴν. *Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· *Καὶ πάντες ὡσεὶ ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγῆσονται.* Ἄπαντα γὰρ τὰ ὀρώμενα καταγράσει, καὶ ἱματίων μιμήσεται παλαιότητα· σὺ δὲ αὐτὰ ἀλλάξεις, καὶ νεουργήσεις, καὶ ἄφθαρτα ποιήσεις ἀντὶ φθαρτῶν. Τοῦτο καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος ἔφη· *Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.*

κη'. *Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείμωσιν.* Τὴν μὲν οὖν κτίσιν μεταρρυθμίζεις ὡς ἐθέλεις, ὃ Δέσποτα· σὺ δὲ ἄτρεπτον ἔχεις τὴν φύσιν, καὶ ἀλλοιώσεως κρείττονα. Ταῦτα μέντοι ὁ θεῖος Ἀπόστολος τῇ τοῦ Υἱοῦ περιτέθεικεν ιδιότητι, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ. Ἀλλ' ὅμως ἐν τῷ Υἱῷ θεωροῦμεν τὸν Πατέρα. Ἄ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὡσαύτως ποιεῖ· καὶ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως ἐν ἑκατέρῳ γνωρίζεται· μίαν γὰρ ἴσμεν τὴν τῆς Τριάδος ἐνέργειαν.

κθ'. *Οἱ υἱοὶ τῶν δούλων σου κατασκηνώσουσι, καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα κατευθυνθήσεται.* Ὁ δὲ Σύμμαχος διαμενεῖ τέθεικε. Σημαίνει δὲ ὡς οἱ μὲν τῆς δουλείας ἀπαλλαγέντες τὴν Ἱερουσαλήμ οἰκήσουσι, τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ. Περὶ τούτου δὲ τοῦ σπέρματος ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἔφη· *Ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ὃ ἐπήγγελται.* Καὶ, *Τῷ Ἀβραὰμ ἐρρήθησαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. Οὐ λέγει Καὶ τοῖς σπέρμασιν ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, Καὶ τῷ σπέρματι σου, ὃς ἐστὶ Χριστός.* Τοῦτο τὸ σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα διαμενεῖ. Ἐνωθὲν γὰρ τῷ Θεῷ Λόγῳ ἀνώλεθρον ἔχει τὸ εἶναι, καὶ δωρεῖται ζωὴν τοῖς πιστεύουσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ Κυρίου φωνήν· *Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἶμα, ζῆσεται εἰς τὸν αἰῶνα.*

## ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΒ΄ ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Ψαλμός τῷ Δαβίδ.* Δοκεῖ μὲν ὁ ψαλμός οὗτος ἀκόλουθος εἶναι τῷ προτεταγμένῳ, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Ἐν ἐκείνῳ μὲν γάρ, οἱ τὰς ἐν Βαβυλῶνι συμφορὰς ὀλοφυρόμενοι, τὸν Θεὸν ἰκέτευον τῆς ἐπανόδου τυχεῖν· ἐνταῦθα δὲ τετυχηκότες ὧν ἤτησαν ὑμνοῦσι τὸν εὐεργέτην. Ἐγὼ δὲ οἶμαι πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρμόττειν τὴν ὑμνωδίαν καὶ πικροτέρας ἀπαλλαγῆσι δουλείας, καὶ μείζονος ἀξιοθεῖσιν ἐλευθερίας. Δηλώσει δὲ καὶ τῶν ῥητῶν ἡ διάνοια, ὡς αὐτὴ μᾶλλον ἢ ὑπόθεσις ἐκείνης ἀληθεστέρα· *Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ.* Οἱ εὐγνωμόνως περὶ τὰς θείας χάριτας διακείμενοι εἰς ὑμνωδίαν σφᾶς αὐτοὺς διεγείρουσι, τὸν εὐεργέτην οἷς δυνατὸν ἀμειβόμενοι. Δυνατὸν δὲ ὑμνεῖν ἀεὶ, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἔναυλον περιφέρειν τὴν μνήμην. Οὗτοι καὶ πάντα τὰ ἐντός καθιεροῦσι, καὶ πάντα λογισμὸν εἰς τὸν θεῖον ὕμνον ἀνακινουῦσιν. Ἐντός γὰρ ἐκάλεσε τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὰς ἐνθυμήσεις, καὶ πάντα τῆς ψυχῆς τὰ κινήματα.

β'. *Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον, καὶ μὴ ἐπιλανθάνου πάσας τὰς ἀνταποδόσεις αὐτοῦ.* Πάλιν ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ διεγείρειν διδάσκεται, καὶ τῆς λήθης ἐξελαύνειν τὸ νέφος, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν ἀνανεοῦσθαι τὴν μνήμην. Τὰς μέντοι ἀνταποδόσεις, εὐεργεσίας ὁ Σύμμαχος εἴρηκεν. Εἶτα ταύτας κατὰ μέρος διέξεισι.

γ'. *Τὸν εὐίλατεύοντα πάσας τὰς ἀνομίας σου, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου.* Οὗτος γὰρ σοι δεδώρηται τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν· οὗτός σοι κεχάριται τῶν παθημάτων τὴν ἴασιν. Τούτων ὁ παρεμένος ἀπήλαυσεν. Ἦκουσε γὰρ κατὰ ταυτὸν, *Ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι σου· καὶ, Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.* Οὕτως ἡ ἀμαρτωλὸς γυνὴ τετύχηκε τῆς ἀφέσεως· οὕτως ὁ ληστής, οὕτως οἱ τελῶναι, οὕτως ἅπαντες οἱ πιστεύσαντες.

δ'. *Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου.* Τοὺς μὲν ἀπαχθέντας ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτους δουλείας μὲν ἠλευθέρωσε, τῆς δὲ φθαρτῆς οὐκ ἀπήλλαξε βιοτῆς. Ἡμῖν δὲ κεχάριται τῆς ἀναστάσεως τὰς ἐλπίδας, καὶ τὸν ἀρράβωνα τοῦ πνεύματος ἔδωκεν, καὶ τὸν τῆς ἀφθαρσίας ἡμᾶς ἐνέδυσσε χιτῶνα. *Τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. —Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι, ἧ φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· Θεοῦ τὸ δῶρον, ἵνα μήτις καυχῆσθαι.* Καὶ πάλιν, *Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθη, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρῶτῳ ἐνδείξῃται Χριστὸς Ἰησοῦς τὴν πᾶσαν αὐτοῦ μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον.* Χάριτος τοίνυν καὶ φιλανθρωπίας ὁ στέφανος. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας ἐκ προσώπου τῆς νύμφης βοᾷ· *Αγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδυσσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης ἐνέδυσέ με· ὡς νυμφίῳ περιέβαλέ μοι μίτραν, καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ. Καὶ μετ' ὀλίγα, Καὶ ἔσῃ στέφανος κάλλους ἐν χειρὶ Κυρίου, καὶ διάδημα βασιλείας ἐν χειρὶ Θεοῦ σου.* Ταῦτα δὲ ἅπαντα ἔδνα τοῦ νυμφίου καὶ δῶρα. Πίστιν γὰρ ἡ νύμφη προσενήνοχε μόνην.

ε'. *Τὸν ἐμπιπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου.* Ἐπειδὴ ἐστὶν ἐπιθυμία ψεκτὴ, ἦν ὁ θεῖος νόμος ἀπαγορεύει, καλῶς τὸ ἐν ἀγαθοῖς προστέθεικε. Τὰς γὰρ ἀγαθὰς ἡμῶν ἐπιθυμίας ὁ Δεσπότης πληροῖ· *Αἰτεῖτε γὰρ, φησὶ, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.* —*Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα ἐκ περισσοῦ προστεθήσεται ὑμῖν. — Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου.* Ταύτην πάλιν τὴν νεουργίαν ἡμῖν ὁ Δεσπότης διὰ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἔδωρησατο, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀποξύσας τὸ γῆρας, νέους ἀντὶ γεγηρακότων εἰργάσατο. Συνωδὰ τούτοις διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου φησὶν ὁ Θεός· *Οἱ δὲ ὑπομένοντές με, ἀλλάξουσιν ἰσχὺν, περοφυήσουσιν ὡς ἀετοί.* Ἐπειδὴ γὰρ τοὺς θεῖους καὶ βασιλικούς δημιουργηθέντες ἐδεξάμεθα χαρακτῆρας, εἶτα τούτους ἡμαυρώσαμεν τε καὶ διεφθείραμεν τοῖς παντοδαποῖς τῆς ἀμαρτίας ἐπιτηδεύμασιν, ὑπισχνεῖται ἡμῖν ὁ προφητικὸς λόγος τὴν τῆς βασιλείας ἀνάκτησιν. Βασιλικὸς γὰρ οὗτος ὁ ὄρνις, καὶ τῶν πτηνῶν τὴν βασιλείαν πεπιστευμένος. Διδάσκει δὲ ἡμᾶς καὶ τῆς θείας φιλοτιμίας τὸν τρόπον.

ς'. *Ποιῶν ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος, καὶ κρῖμα πᾶσι τοῖς ἀδικουμένοις. — Οὐ γὰρ διὰ τὰς δικαιοσύνας, ἃς ἐποίησαμεν, ἧ φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου.* Καὶ θεασάμενος ἡμᾶς ἠδικημένους ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ, ἡμῖν μὲν ἠνέφξε τὰς τοῦ ἐλέου πηγὰς, κατ' ἐκείνου δὲ τὴν δικαίαν ἐξενήνοχε ψῆφον.

ζ'. *Ἐγνώρισε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τῷ Μωσῆ· τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὰ θελήματα αὐτοῦ.* Οὐκ ἐκ μεταμελείας δὲ ταύτην ἡμῶν ἐπραγματεύσατο τὴν σωτηρίαν· ἀλλ' ἄνωθεν ταῦτα διὰ τῶν προφητῶν προεθέσπισε, καὶ διὰ τοῦ θεσπεσίου Μωσοῦ τὴν ἡμετέραν ἐσκιογράφησε σωτηρίαν. Καὶ τοῦ παναγίου βαπτίσματος ἡ θάλασσα τύπον ἔδεξατο· ἡ πέτρα δὲ τῶν ἀθανάτων κρουνῶν ἀπεφάνθη σκιά· τῆς ἐπουρανίου δὲ τροφῆς εἰκὼν τὸ μάννα. Καὶ τ' ἄλλα δὲ, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον διεξέρχωμαι, οὕτως ἔστιν εὐρεῖν παρ' ἐκείνοις ἐσκιογραφημένα.

η'. *Οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.* Τούτων δὲ, φησὶν, αἴτιον τῶν ἀγαθῶν ἡ

τῆς θείας ἀγαθότητος ἄβυσσος, ὁ ἀμέτρητος ἔλεος, τῆς φιλανθρωπίας τὸ πέλαγος. θ', ι'. *Οὐκ εἰς τέλος ὀργισθήσεται, οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα μνηεῖ. Οὐ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταπέ δωκεν ἡμῖν.* Οὐκ ἠνέσχετο ταῖς ἡμετέραις ἀμαρτίαις μετρησαι τὴν τιμωρίαν, οὐδὲ ἐπὶ πλεῖστον καθ' ἡμῶν ἐκτείνει τὴν ἀγανάκτησιν. ια', ιβ'. *Ὅτι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν. Καθόσον ἀπέχουσιν Ἀνατολαὶ ἀπὸ Δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν.* Εἰ καὶ τούτων εὔρε μακρότερα διαστήματα, πάντως ἂν καὶ ταῦτα εἰς μέσον παρήγαγε, δεῖξαι τὸ ἄπειρον τῆς θείας φιλονεικῶν ἀγαθότητος· ἀλλ' οὐχ εὔρεν ὁ ἀνθρώπινος λογισμὸς, οὔτε οὐρανοῦ ὑψηλότερον μέτρον, οὔτε τοῦ μέσου τῆς ἐσπέρας καὶ τῆς ἑώρας μακρότερον. ιγ'. *Καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, φκτείρησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.* Δημιουργὸς ὢν καὶ ποιητὴς, ἐμμήσατο πατρὸς ἀγαθότητα, καὶ τὴν αὐτὴν περὶ τοὺς οἰκέτας, ἦν πατὴρ περὶ τοὺς παῖδας, φιλοστοργίαν ἐπέδειξεν.

ιδ'. *Ὅτι αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμεν.* Οἶδε γὰρ ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν, οἶδε καὶ πόθεν διεπλάσθημεν, καὶ ποῦ πάλιν χωρήσομεν. ιε'. *Ἄνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει.* Οὐδὲν χόρτου καὶ ἄνθους διενηνόχαμεν, ὃ ἐν ἡρὶ μὲν τέθηλε μετὰ βραχὺ δὲ μαραίνεται καὶ διαρρέει. ις'. *Ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· *Ὅτι πνεῦμα διέρχεται αὐτόν, εἶτα οὐχ ὑπάρχει.* — Πνεῦμα τὴν ψυχὴν λέγει· ἥ παρουσίας καὶ ζῆ τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργεῖ· ἀποπτώσεως δὲ κατασβέννυται καὶ φθείρεται, ὡς μηδὲ τοὺς προτέρους ἐπιγνώσκεισθαι χαρακτηῖρας, μηδὲ γινώσκεσθαι, ὡς τοῦτο τοῦ δεινός, ἐκεῖνο τοῦ δεινός τὸ σῶμα. Καὶ τοῦτο ἴδιοι τις ἂν ἀκριβέστερον διακύψας εἰς τάφον· πάντα γὰρ ὁμοίως φθορᾶς γίνεται παρανάλωμα, καὶ τοὺς προτέρους χαρακτηῖρας

οὐ

διασώζει.

ιζ', ιη'. *Τὸ δὲ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἐπὶ υἱοῖς υἱῶν. Τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ μεμνημένοι τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, τοῦ ποιῆσαι αὐτάς.* Ἡ μὲν οὖν φύσις οὕτως ἐπικηρος· ἡ δὲ θεία φιλανθρωπία τὸν μακρὸν αἰῶνα χαρίζεται βιοῦν, καὶ μέχρις ἐγγόνων διατηρεῖ τὴν τοῖς προγόνοις ὀφειλομένην τῆς δικαιοσύνης ἀντίδοσιν. Οὕτω τῷ Ἰησοῦ μέχρι τετάρτης γενεᾶς τὴν βασιλείαν τετήρηκε, καὶ τοι μηδέτελειανευσέβειαν κτησαμένῳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας ἐπιδειξαμένῳ τὸν ζῆλον. Οὕτω τῷ θεσπεσίῳ Δαβὶδ ἄσβεστον διετήρησε τὸν τοῦ γένους σπιν θῆρα, καὶ ταῦτα πολλῶν δυσσεβῶν ἐν μέσῳ βεβλαστηκότων. Τοῦτον δὲ, φησὶν, ὀρέξει τὸν ἔλεον τοῖς φυλάσσουσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ. Καὶ οὐχ ἀπλῶς με μνημένοις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιτιθεῖσι τοῖς λόγοις τὰ ἔργα, καὶ κατὰ ταύτας τὸν οἰκεῖον ῥυθμὶ ζουσι βίον. ιθ'. *Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ ἠτοίμασε τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ πάντων δεσπόζει.* Τοῦτο ἔοικετοῖς ἐν ἐτέρῳ εἰρημένοις ψαλμῷ· *Ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν, καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν.* Καὶ γὰρ ἐνταῦθα ὁ προφητικὸς ἡμᾶς διδάσκει λόγος, ὡς ἐν οὐρανῷ μὲν ἔχει τὸν θρόνον τῶν ὄλων ὁ Κύριος, ἐφορᾷ δὲ καὶ πρυτανεῦει τῇ κτίσει, ἅτε δὴ πάντων ὢν δημιουργός, καὶ βασιλεὺς, καὶ δεσπότης. κ'. *Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχυῖ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ, τοῦ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς τῶν λόγων αὐτοῦ.* Εἰκότως τὰς ἀοράτους δυνάμεις εἰς κοινωνίαν τῆς ὑμνωδίας ἐκάλεσεν. Οὐκ ἀπόρη γὰρ ἡ ἀνθρωπεῖα φύσις ἀξίως ὑμνεῖν σε τὸν εὐεργετήν· αἱ δὲ ἀσώματοι καὶ αἱ ἅγιοι φύσεις, ἐλευθέραν ἔχουσαι παθημάτων ζωὴν, ἱκαναὶ πληροῦν τὰ θεῖα προστάγματα. κα'. *Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ ποιοῦντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.* Πολλὰ καὶ διάφορα τῶν οὐρανίων τὰ τάγματα· Ἀρχαὶ γὰρ καὶ Ἐξουσίαι, καὶ Θρόνοι, καὶ Κυριότητες, καὶ Σεραφίμ, καὶ Χερουβίμ, καὶ ἕτερα ἡμῖν ὀνόματα ἄγνωστα, ἧ φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· ἀλλὰ πάντα διὰ τῶν δύο τούτων ὀνομάτων ὁ προφητικὸς συμπεριέλαβελόγος. Ἀγγέλους μὲν γὰρ ἐκάλεσεν, ὡς τοῖς θείοις ὑπουργοῦντας προστάγμασι, καὶ τοὺς θείους λόγους διαπορθμεύοντας· Δυνάμεις δὲ, ὡς ἱκανὰς τὸ κελευόμενον πράττειν, καὶ τὸ δυνατόν ἐν τῇ φύσει παρὰ τοῦ πεπονηκότος λαβόντας. κβ'. *Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ.* Οὐδὲ τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις ἀρμόττει. Ἐκεῖνοι γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνδραποδισάντων ἄσαι προσταχθέντες ἐκ τῶν ῥόδων Σιών, ἔφασαν ἔννομα δρῶντες, *Πῶς ἄσομεν τὴν ῥόδην Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;* Ἡμῖν δὲ ὁ θεῖος Ἀπόστολος παρεγγυᾷ, ἐν παντὶ τόπῳ προσευχομένους αἰρεῖν ὀσίας χεῖρας. Τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ἔφη, *Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οὔτε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ. Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.* — *Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.* Σύμφωνον τῷ προομίῳ τὸ τέλος. Καλέσας γὰρ εἰς κοινωνίαν τῆς ὑμνωδίας τὰς νοητὰς οὐσίας, διδάσκει καὶ ἡμᾶς, ὡς δυνατόν γεραίρειν τὸν Ποιητὴν, καὶ ἰσόμετρον τῇ δυνάμει προσφέρειν τὸν χαριστήριον ὕμνον.

α'. *Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις οὐ μόνον ἠθικὴν καὶ δογματικὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει, ἀλλὰ καὶ ὅπως ὑμνεῖν προσήκει τὸν Ποιητὴν ἀκριβῶς ἐκπαιδεύει. Διὰ τοῦτο τόνδε συγγέγραφε τὸν ψαλμὸν, τῷ μακαρίῳ Δαβίδ ὑπουργῶ χρησαμένη· ὡς ἂν μάθοιμεν ἅπαντες, τίσιν ὕμνοις χρῆ τὸν εὐεργέτην ἀμείβεσθαι. Τὰς μέντοι κοινὰς εὐεργεσίας ἐνταῦθα διέξεις, καὶ δείκνυσι ποιητὴν ἀπάντων ὁμοῦ, καὶ πρῦτανιν τὸν τῶν ὄλων Θεόν. *Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.* Ἐκαστον εὐσεβείας τρόφιμον ὑμνεῖν διδάσκει τὸν εὐεργέτην Θεόν. *Κύριε ὁ Θεὸς μου, ὡς ἐμεγαλύνθησ σου σφόδρα!* Ἐπιτάσεως καὶ ἐνταῦθα τὸ ὡς. Τὸ δὲ ἐμεγαλύνθησ, οὐκ ἀυξήσεως δηλωτικόν, ἀλλὰ τοῦ ἀμετρήτου μεγέθους σημαντικόν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσε, Καὶ ὁ Θεὸς μου μέγας εἶ σφόδρα. Οὐ γὰρ μικρὸς ὢν ἐμεγαλύνθη, ἀλλὰ φύσει μέγας ὢν τοῦτο τοῖς εὐσεβέσιν ἐδείχθη· οὐχ ἅπαν τὸ μέγεθος, ἀλλ' ὅσον ἢ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐχώρει. *Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω.* Ὁ Σύμμαχος οὕτως, Ὑμνον καὶ εὐδοξίαν ἠμφιάσω. Οὐκ ἔτι γὰρ σε ἀγνοοῦσιν οἱ τῶν σῶν ἀπολαύοντες ἀγαθῶν, οὐδὲ τοῖς εἰδώλοις τὸ σὸν σέβας προσφέρουσιν, ἀλλὰ σε ὑμνοῦσι, καὶ σοὶ τὸ τῆς δοξολογίας ἐκτίνοσι χρέος.

β'. *Ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἰμάτιον.* Συνφδὰ τούτοις καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔφη· *Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον.* Τοσοῦτον γὰρ ἐστὶν ἐκεῖνοτὸ φῶς, ὡς μηδένα πελάζειν τολμᾶν· ἀποστρέφει γὰρ τὰς ὄψεις ἢ τῆς αἴγλης ὑπερβολή. Εἰ γὰρ ὁ αἰσθητὸς τοῦτο ποιεῖν ἤλιος ἀναγκάζει τοὺς ἀπλήστως καθορᾶν πειρωμένους, τίς ἱκανὸς τοῦ ἀπρόσιτου φωτὸς ἐν περινοίᾳ γενέσθαι; Ἔστι μὲν οὖν καὶ αὐτὸς φῶς ἀληθινόν· ἀναβάλλεται δὲ καὶ φῶς ὡς ἰμάτιον, καὶ φῶς οἰκεῖ ἀπρόσιτον, καὶ νεφέλη καὶ γνόφος κύκλω αὐτοῦ, καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ. Καὶ οὐκ ἐναντία ταῦτα ἀλλήλοις· τὸ γὰρ ἀπρόσιτον φῶς τοῖς ὀρᾶν μὴ δυναμένοις τῷ γνόφῳ καὶ τῷ σκότει ταυτὸν ἐστίν. Οὔτε γὰρ τὰ ἐν τούτῳ, οὔτε τὰ ἐν ἐκείνῳ δυνατὸν κατιδεῖν. Καὶ τοῦτο μέντοι κάκεινοτῆς θείας φύσεως δηλοῖ τὸ ἀόρατον. *Ἐκ τεινῶν τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέξριν.* Τὴν τῆς δημιουργίας εὐκολίαν διὰ τούτων ἐδίδαξεν. Ὡς γὰρ ἀνθρώπῳ ράδιον δέξριν ἐκτείνει καὶ ποιῆσαι σκηνην, οὕτως ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὰ μεγάλα τῶν οὐρανῶν διεπέτασε κήτη, λόγῳ μόνῳ χρησάμενος.

γ'. *Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ.* Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ἐδίδαξε Μωσῆς. ἔφη γὰρ τὸν Θεὸν εἰρηκέαι, *Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος,* καὶ ἔσται διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος, καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος. *Ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων.* Διὰ τούτων τὴν πανταχοῦ διήκουσαν ἐδήλωσε πρόνοιαν. Ἐφέστηκε γὰρ, φησὶ, καὶ ἀνέμοις καὶ νέφεσιν· καὶ αὐτὸς ἰθύνει ταῦτα, καὶ κυβερνᾷ· καὶ τὴν ἐντεῦθεν φυομένην εἰς καιρὸν δίδωσι χρείαν. Διδάσκει δὲ κατὰ ταυτὸν, ὡς ἡ θεία φύσις πανταχοῦ πάρεστι, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐφίπταται. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἀπάντων ὀξυτάτη τῶν ἀνέμων ἢ φύσις· ἐν ἀκαρεῖ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐσπερίων ἐπὶ τὴν ἑω διατρέχει, καὶ ἀπὸ τῆς ἑω πρὸς τὴν ἐσπέραν· οὐχ εὐρῶν ἑτέραν ἀκριβεστέραν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὀξύτητος εἰκόνα, ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων ἔφη τὸν Θεὸν ἐποχεῖσθαι, πανταχοῦ αὐτὸν παρεῖναι διὰ τούτων παραδηλῶν. Εὐρίσκομεν δὲ καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν νεφέλῃ τὸν τῶν ὄλων ἐπιφανέντα Θεόν· καὶ ἐν τῇ σκηνῇ διὰ νεφέλης τὴν οἰκειάν ποιησάμενον ἐπιφάνειαν. Καὶ μέντοι τοῦ Σολομῶντος τὸν οἶκον ἐγκαινίζοντος, νεφέλητὸν οἶκον ἐκάλυψε· καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ ὄρει τοῖς τρισὶν ἀποστόλοις φωτεινὴν περὶ αὐτὸν νεφέλην ὑπέδειξε· καὶ ἀναλαμβανόμενον νεφέληφωτεινὴ ὑπέλαβεν αὐτῶν.

δ'. *Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον.* Ἐδειξεν οὐ τῶν ὀρατῶν αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων δημιουργόν· τοὺς δὲ αὐτοὺς καὶ πνεύματα, καὶ πῦρ προσηγόρευσε, τὸ δυνατὸν καὶ τὸ ταχὺ δι' ἑκατέρων διδάσκων. Ὁξεῖα μὲν γὰρ τοῦ πνεύματος ἢ φύσις, ἰσχυρὰ δὲ τοῦ πυρὸς ἢ ἐνέργεια. Ἀγγέλοις δὲ χρώμενος ὑπουργοῖς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς, καὶ εὐεργετῆ τοὺς ἀξίους, καὶ κολάζει τοὺς ἐναντίους. Διὰ τοῦτο καὶ πυρὸς ἐμνημόνευσε, τὴν κολαστικὴν σημαίνων ἐνέργειαν.

ε'. *Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς.* Ὁ δὲ Ἀκύλας, καὶ ὁ Σύμμαχος, ἐπὶ τῆς ἑδρας αὐτῆς. *Οὐ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.* Αὐτὴν γὰρ ἐφ' ἑαυτὴν ἐδράσας, δέδωκεν αὐτῇ τὸ ἀκίνητον, καὶ τοῦτον διαμενεῖ τὸν τρόπον, ἐφ' ὅσον ἂν αὐτὸς ἐθελήσει. Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ φησὶ, *Κρεμῶν γῆν ἐπ' οὐδενός.*

ς'. *Ἄβυσσος ὡς ἰμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ.* Τὸ αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ αὐτῆς τέθεικεν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Θεοδοτίων ἠρμήνευσαν· Ἄβυσσον ὡσεὶ ἔνδυμα περιέβαλες αὐτὴν. Ἄβυσσον δὲ καλεῖ τὴν ὑγρὰν οὐσίαν ἢ θεία Γραφή. Οὕτω καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως ὁ μακάριος ἔφη Μωσῆς· *Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου.* Ἐπειδὴ τοίνυν πανταχόθεν ὕδασιν ἢ γῆ περιέχεται, καὶ τὰ μεγάλα μὲν καὶ ἅπλωτα πελάγη ταύτης ἐστὶ τέρμα, μέσην δὲ αὐτὴν διατέμνει ἕτερα ἅττα πλείονα, εἰκότως ἔφη τὴν ἄβυσσον καθάπερ ἰμάτιον ἐπικεῖσθαι τῇ γῆ. *Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα. [ζ', η'.] Ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου φεύξονται ἀπὸ φωνῆς βροντῆς σου δειλιάσουσιν. Ἀναβαίνουσιν ὄρη, καὶ καταβαίνουσιν πεδία, εἰς τὸν τόπον ὃν ἐθεμελίωσας αὐτοῖς.* Διὰ πάντων διδάσκει τοῦ Θεοῦ τὴν προμήθειαν

ἐφεστῶσαν τῇ κτίσει. Τούτου χάριν γὰρ τὰς τῶν ὄρων κορυφὰς ἢ θάλαττα μιμουμένη τοῖς κύμασιν, οὐκ ἐπικλύζει τὴν ἡπειρον· ἀλλὰ καθάπερ ἡμεῖς τὴν βροντὴν κατεπτήχαμεν, οὕτως ἐκείνη τὸν κείμενον δέδιεν ὄρον. Τὸ δὲ, *Ἐπὶ τῶν ὀρέων στήσονται ὕδατα*, ἀντὶ τοῦ, Ὡς ὄρος ἔστηκε· τὸ δὲ, *Ἀναβαίνουσιν ὄρη*, ἀντὶ τοῦ, Ὡς ὄρη.

θ'. *Ὅριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσεται· οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν.* Αἰσχύνεται μὲν τὴν ψάμμον ἢ θάλασσα, καὶ μέχρις ἐκείνης λυττώσα, καθάπερ χαλινῷ τῷ ὄρω τῷ θεῖω κωλυομένη, ἀναχατίζεται πάλιν, καὶ εἰς τοὐπίσω χωρεῖ.

ι'. *Ὁ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγγιν, ἀναμέσον τῶν ὀρέων διελεύσονται ὕδατα.* Εἶτα τὴν τούτων ὑποδείκνυσι χρείαν.

ια', ιβ'. *Ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ· προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.* Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν. Καὶ τοῦτο τῆς θείας Προνοίας τεκμήριον μέγιστον, τὸ μὴ μόνον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων τὴν χρείαν πληροῦν. Διὰ τοῦτο ὄρη τέμνων παρόδους τοῖς ὕδασι ἐτεκτήνατο· ὥστε μὴ μόνον ἀνθρώπους ἔχειν ἀφθόνως τὰνάματα τῶν πηγῶν· ἀλλὰ καὶ τῶν χερσαίων, καὶ τῶν ἀεροπόρων ζώων τὰ γένη. Τὸ δὲ, *Προσδέξονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν.* ὁ Σύμμαχος οὕτως ἡρμήνευσεν, Ἀνακτήσεται ὄναγρος δίψαν αὐτοῦ.

ιγ'. *Ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερώων αὐτοῦ· ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.* Οὐ γὰρ μόνον κάτωθεν ἀναβλύζει, καὶ παρασκευάζει τῶν ὑδάτων τὴν φύσιν· ἀλλ' ἄνωθεν διὰ νεφῶν τὴν ἀρδεῖαν προσφέρει. Εἶτα τὴν ἐντεῦθεν ὑποδείκνυσιν ὠφέλειαν.

ιδ'. *Ὁ ἐξαντέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι· καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς.* Φύεται γὰρ ἡ πόα, καὶ διατρέφει τὰ κτήνη, τὰ εἰς χρείαν ἀνθρώπων γεγενημένα· τρέφονται δὲ καὶ οἱ καρποὶ διὰ τῶν ὑετῶν, καὶ ὄριμοι γίνονται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις προσφέρονται. Τοῦτο καὶ ἐν ἐτέρῳ ἔφη ψαλμῷ· *Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε.* Ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων χρείαν καὶ τὰ κτήνη ταύτης ἀπολαύει τῆς προμηθείας.

ιε'. *Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, τοῦ ἰλαρῶναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ· καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.* Σαφέστερον δὲ ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν· Ἐκβλαστῶν χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων· εἰς τὸ ἐκφῦσαι τροφήν ἀπὸ γῆς, καὶ οἶνον εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου· στίλβειν πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ, καὶ ἄρτον καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. Ἐπὶ τοῦτο γὰρ, φησὶν, ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τῇ γῆ τοὺς ὑετοὺς διηνεκῶς χορηγεῖ, ὥστε τοὺς παντοδαποὺς βλαστήσαι καρπούς, καὶ ἄρτω μὲν στηρίζει καὶ διαθρέψαι τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν· οἶνω δὲ εὐφρᾶναι καὶ θυμηρεστέραν ἐργάσασθαι τὴν ζωὴν· ἐλαίῳ δὲ οὐ μόνον ἐνδοθεν διαθρέψαι, ἀλλὰ καὶ ἐξωθεν λαμπρῶναι τὰ σώματα.

ις'. *Χορτασθήσονται τὰ ζῦλα τοῦ πεδίου.* Ὁ δὲ Ἑβραῖος, καὶ οἱ λοιποὶ, τοῦ Κυρίου τεθείκασιν. Διεξεληθὼν τὰ κάρπιμα, ἀναγκαίως μνημονεῦει καὶ τῶν ἀκάρπων, ὡς ἀναγκαίαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ αὐτῶν παρεχόντων χρείαν. Διὰ τοῦτο καὶ Κυρίου αὐτὰ προσηγόρευσεν· ὡς αὐτοφυᾶ, καὶ οὐ χειρόκμητα, ἀλλὰ τῷ θεῖω λόγῳ βλαστήσαντα. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· *Αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσας.* Οὔτε γὰρ ἄλσκοκομοὶ τινὲς τούτων γεγένητο φυτουργοὶ· ἀλλ' ὁ θεῖος Λόγος ἀμφιλαφεῖς τὰς τῶν ὄρων κορυφὰς εἰργάσατο. Τοῦ μέντοι Λιβάνου ὡς ἐπισήμου μνημονεύσας, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κέδρων, καὶ τᾶλλα ὄρη καὶ δένδραδιὰ τούτων ἐδήλωσεν.

ιζ'. *Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι· τοῦ ἐρωδιοῦ ἢ κατοικία ἡγεῖται αὐτῶν.* Ὁ δὲ Ἀκύλας οὕτως· Ἐκεῖ ὄρνεα νοσσεύσουσιν· ἐρωδιῷ ἐλάται οἱ κος αὐτῷ. Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ὅπου στρουθία ἐννοσσεύσει, τῷ ἴκτινι βόρατον οἴκησις. Τὰ γὰρ αὐτὰ δένδρα ἄλλην μὲν ἀνθρώποις χρείαν, ἄλλην δὲ τοῖς ὄρνέοις παρέχει· ἀνθρώποις μὲν γὰρ εἰς κατασκευὴν οἰκῶν ἐπιτήδεια· τῶν δὲ ὄρνέων αὐτὰ δέχεται τὰς οἰκήσεις.

ιη'. *Ὅρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις· πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.* Οὐ παρορᾷ σου, φησὶν, οὐδὲ τὰ μικρὰ τῶν ζώων ἢ πρόνοια, ἀλλὰ ταῖς μὲν ἐλάφοις ἔδωκας ἐνδιαίτημα τὰς τῶν ὄρων κορυφὰς· τοῖς δὲ μικροτέροις τῶν ζώων, τὰς τῶν πετρῶν καταδύσεις

ιθ'. *Ἐποίησε σελήνην εἰς καιροῦς.* Τὰ κατὰ γῆν ἅπαντα διεξεληθὼν, καὶ τῶν ἀοράτων φύσεων τὴν δημιουργίαν δεῖξας, καὶ τῶν οὐρανῶν ὑποδείξας τὴνποίησιν, καὶ τῶν φωστήρων ποιεῖται τὴν μνήμην, οἱ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐγένοντο. Καὶ λέγει τὴν τῆς σελήνης δημιουργίαν διὰ τὴν τῶν καιρῶν γεγενῆσθαι διδασκαλίαν· αἱ γὰρ αὐτῆς ἀλλοιώσεις μετρεῖσθαι τὸν χρόνον παρασκευάζουσι. Τοῦ γὰρ μηνὸς τὸ μέτρον αὐτὴ ποιεῖ, ἐν τοσαύταις ἡμέραις αὖξουσά τε καὶ φθίνουσα. Ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν αὐτοῦ. Οὐκ ἔμψυχος ὢν, οὐδὲ λόγῳ χρώμενος· ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον ὄρον ὀδεύων, οὕτως ποιεῖ τὴν ἡμέραν φαινόμενος, καὶ τὴν νύκτα κρυπτόμενος· καὶ τὸν αὐτὸν δρόμον ἔχει ἀεὶ, καὶ τὰ μέτρα φυλάττει.

κ'. *Ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ.* Ἀναγκαῖα καὶ ταύτης ἡ χρεία· τῇ μὲν τοῦ φωτὸς ὑποχωρήσει συνισταμένη· ἀνάπαυσιν δὲ τοῖς ἀνθρώποις παρεχομένη. Ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ. [κα'.] Σκύμνοι ὠρύομενοι τοῦ ἀρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς. Ἡ γὰρ νύξ τοῖς μὲν ἀνθρώποις ἀνάπαυλαν πραγματεύεται, ἄδειαν δὲ τοῖς θηρίοις παρέχει, ὥστε πεινώσας ἐμπλήσαι γαστέρας. Τὸ δὲ, *Ζητῆσαι παρὰ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν αὐτοῖς*, ἀντὶ τοῦ, Καὶ τούτοις ἡ θεία Πρόνοια παρέχει τὴν χρείαν. Τὸ μὲν γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτεῖν, λογικῶν· τὸ δὲ ζητεῖν, καὶ τῶν ἀλόγων· ἀλλ' ὅμως καὶ

τούτοις ὁ Θεὸς τὴν ἀναγκαίαν παρέχει τροφήν.  
 κβ'. *Ἄνετειλεν ὁ ἥλιος, καὶ συνήχθησαν, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιτασθήσονται. Ἐξ ἐλεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἕως ἑσπέρας.* Ἡλίου δὲ ἀνίσχοντος, τὰ μὲν εἰς τὰς οἰκείας καταδύσεις χωρεῖ· οἱ δὲ ἄνθρωποι τὸν τῆς προτεραιᾶς ἀποθέμενοι πόνον, προθύμως πάλιν ἐν τοῖς ἔργοις διημερεῖουσιν.  
 κδ'. *Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.* Ἐκαστον τῶν εἰρημένων λογισάμενος ὁ Προφήτης, καὶ τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν καταμαθὼν, ἐν μέσῳ τῆς διηγήσεως τὸν ὕμνον ἀνέπεμψε· θαυμαστὰ, καὶ λίαν ἀξιάγαστα, καὶ σοφίας μεστὰ φήσας εἶναι πάντα τοῦ Θεοῦ τὰ ποιήματα. Εὗρε γὰρ καὶ τὴν ὑπὸ τινῶν δυσσεβῶν διαβαλλομένην νύκτα σφόδρα χρησιμωτάτην, καὶ τὰ ἄκαρπα ξύλα χρεῖαν ἐτέραν εἰσφέροντα· καὶ τῶν θηρίων τὰ γένη εἰς πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀρμόδια. *Ἐπληρώθη ἡ γῆ τῆς κτήσεώς σου.* Οἱ δὲ ἄλλοι ἐρμηνευταὶ κτίσεως τεθείκασιν· ἀντὶ τοῦ, Παντοδαπῶν αὐτὴν ἐνέπλησας ἀγαθῶν. Ἀπὸ μέντοι τῆς γῆς, καὶ πρὸς τὴν γείτονα θάλασσαν μεταβαίνει, καὶ φησιν· *κε'. Αὕτη ἡ θάλασσα, ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἐκεῖ ἐρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων.* Καὶ τοῦτο δὲ τῆς θείας Κηδεμονίας τεκμήριον· τὸ τὰ μικρὰ γένη τοῖς μεγάλοις ἐνδαιϊᾶσθαι, καὶ μὴ παντελῶς ὑπ' ἐκείνων καταναλίσκεσθαι.  
 κς'. *Ἐκεῖ πλοῖα διαπορεύονται.* Χρεῖα καὶ αὕτη τῶν ἀνθρώπων μεγίστη. Διὰ ναυπηγικῆς γὰρ τέχνης, καὶ κυβερνητικῆς ἐπιστήμης, παρ' ἀλλήλων κομιζόμεθα καὶ τὰ ἐνδέοντα καὶ τὸν παρ' ἡμῖν φυόμενον καρπὸν χορηγοῦμεν ἐτέροις, καὶ δεχόμεθα τὸν παρ' ἐκείνοις γινόμενον. *Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ.* Διὰ τοῦ δράκοντος τὰ μεγάλα παρεδήλωσε κήτη, ἃ τοῖς μεγάλοις πελάγεσιν ἐμφιλοχωρεῖ. Τὸ δὲ, *ἐμπαίζειν αὐτῷ*, ἀντὶ τοῦ, αὐτῇ τῇ θαλάσῃ· ἀρρηνικῶς γὰρ αὐτὴν ὁ Ἑβραῖος καὶ ὁ Σύρος καλεῖ. Οὕτω, φησὶν, ἐστὶ μεγάλη, ὅτι καὶ τὰ μύρια τῶν ἰχθύων περικείται γένη, καὶ τὰ μέγιστα κήτη ἀδεῶς ἐν αὐτῇ νήχεται. Εἰ δέ τις δοκεῖ καὶ ἀλληγορῆσαι τὸν δράκοντα, διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα· *τὴν μάχαιραν τὴν μεγάλην, καὶ τὴν ἀγίαν, καὶ τὴν ἰσχυράν, ἐπὶ τὸν δράκοντα χωρεῖν· τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν, τὸν ἐν τῇ θαλάττῃ*· οὐδὲ ἡμεῖς παραιτησόμεθα τὴν τοιαύτην διάνοιαν· ἐπειδὴ καὶ παρὰ τῷ Ἰωβ εὐρίσκομεν τοῦτο τὸ ζῶον ἀπὸ τῶν θείων ἀγγέλων καταπαιζόμενον. Καὶ ὁ Κύριος ἐξουσίαν ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, πατεῖν ἐπάνω ὄφρων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.  
 κς'. *Πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι, δοῦναι τὴν τροφήν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον.* Παρὰ σοῦ, φησὶν, εἰς καιρὸν ἅπαντα τὴν χρεῖαν κομίζεται. Τὰ γὰρ ἄλογα ζητεῖ μὲν τὴν τροφήν· ἀγνοεῖ δὲ τὸν χορηγόν· δέχεται δὲ ὁμοῦ ταύτην παρὰ τοῦ Ποιητοῦ.  
 κη'. *Δόντος σου αὐτοῖς, συλλέξουσιν.* Σοῦ παρέχοντος τὴν ἀφθονίαν, τούτων ἕκαστον καρποῦται τὰ πρόσφορα. *Ἀνοίξαντος δὲ σου τὴν χεῖρα, τὰ σύμπαντα πλησθήσονται χρηστότητος.* Τὴν εὐκολίαν τῆς τῶν ἀγαθῶν χορηγίας διὰ τούτων ἐδήλωσεν. Ὡσπερ γὰρ εὐπετέες εἰσωνενευκότας ἐκτείνειν δακτύλους, οὕτω ῥάδιον τῷ Θεῷ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων δωρῆσασθαι τὴν φορὰν.  
 κθ'. *Ἀποστρέψαντος δὲ σου τὸ πρόσωπον, ταραχθήσονται.* Καθάπερ δὲ πάσης ἐμπορεῖς θυμηδίας τοὺς τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντας, ἐν εὐμενεῖᾳ ταῦτα δωρούμενος· οὕτως ἀποστρεφομένου σου, ταραχῆς ἅπαντα καὶ δέους ἐμπύπλματα. *Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσιν, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν.* Σοῦ γὰρ βουλομένου, καὶ ὁ τῆς ψυχῆς καὶ ὁ τοῦ σώματος γίνεται χωρισμός· μεθ' ὃν τὸ σῶμα φθορᾷ παραδίδεται, καὶ εἰς τὸν πρόγονον ἀναλύεται χοῦν. Πνεῦμα δὲ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν προσηγόρευσεν.  
 λ'. *Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.* Ἐνταῦθα σαφῶς ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν προεκήρυξε, καὶ τὴν διὰ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀναβίωσιν. Οὕτω δὲ καὶ Ἡλίας ὁ πάνυ τῆς χήρας τρις ἐμφυσήσας τῷ παιδαρίῳ, καὶ διὰ τῆς ἐνοικουσίας πνευματικῆς χάριτος ἐπαναγαγὼν ζωὴν· οὕτω καὶ Ἐλισσαῖος τὸν τῆς Σουμανίτιδος ἐξωποίησε παῖδα, τῷ πνευματικῷ χρησάμενος ἐμφυσήματι, καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι πραγματευσάμενος τὴν ζωὴν. Οὕτω τῆς θείας δυνάμεως, καὶ τήνδε τὴν ἐνέργειαν δείξας, εἰς ὑμῶνδιαν μεταφέρει τὴν γλῶτταν.  
 λα'. *Ἦτω ἡ δόξα Κυρίου εἰς τοὺς αἰῶνας.* Ἀεὶ, φησὶν, αὐτὸν παρὰ πάντων ὑμνεῖσθαι δίκαιον. *Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.* Τὴν ἐσομένην τῶν ἀνθρώπων θεογνωσίαν διὰ τούτων ἐθέσπισε. Τῆς γὰρ προτέρως ἀπάτης τῶν ἀνθρώπων ἀπαλλαγέντων, καὶ δεξαμένων τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπίγνωσιν, εὐφρανθήσεται Θεὸς, οὐ προσκυνούμενος, ἀλλὰ σωζομένους ὁρῶν.  
 λβ'. *Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμει· ὁ ἀπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνίζονται.* Εἰκότως ταῦτα προστέθεικε, τὸ ἀνευδέες διδάσκων τῆς θείας φύσεως. Οὐ γὰρ ὡς δεόμενος τέρπεται προσκυνούμενος· ἀλλ' ὡς σώζειν βουλόμενος, τὴν ἀλήθειαν δείκνυσι· καὶ κολάζειν δυνάμενος, οὐκ ἐπιφέρει τὴν κόλασιν· καὶ τοι μόνῃ τῇ ἐπιφανείᾳ σείων τὴν γῆν, καὶ πυρὸς καὶ καπνοῦ τὰ ὄρη πληρῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει πεποίηκε· τὴν οἰκείαν γὰρ ποιησάμενος ἐπιφάνειαν, τὸ ὄρος ἅπαν ἔδειξε καπνίζόμενον.  
 λγ'. *Ἄσωτῶ Κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου, ψαλῶ τῷ Θεῷ μου ἕως ὑπάρχω.* Καὶ ταῦτα εἰκότως προστέθεικεν. *Οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ ᾄθῃ τίς ἐξομολογήσεται αὐτῷ;* Οὕτως ἀπεκλείσθη ταῖς μωραῖς παρθένοις τοῦ νυμφῶνος ἡ θύρα, τὸν τῆς λαμπαδοφορίας καιρὸν εἰς ἀγορασίαν ἐλαίου



δαπανησάσαις.

λδ'. *Ἦδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου.* Τὴν διαλογὴν, διάλεξιν ὁ Σύμμαχος εἶρηκεν· ὁ δὲ Ἀκύλας, ὁμίλιαν. Εὐχομαι δὲ, φησὶ, ταύτην μου τὴν ὑμνωδίαν ἡδίστην καὶ τερπνοτάτην ὀφθῆναι. *Ἐγὼ δὲ εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ.* Τούτου γὰρ, φησὶν, γινομένου, ἐγὼ τὴν ἐντεῦθεν εὐθυμίαν καρπώσομαι. *λε'.* *Ἐκλείπειν ἀμαρτωλοὶ ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ ἄνομοι, ὥστε μὴ ὑπάρχειν αὐτούς.* Τὸ θεῖον κάλλος, καὶ τὸν ἄρρητον πλοῦτον ὡς ἐνῆν ἀνθρωπεῖα φύσει διεξελθὼν, πάντας ἀνθρώπους τῆς αὐτῆς μεταλαχεῖν ἰμεῖρεται γνώσεως, καὶ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν πάμπαν ἐκλείψαι συμμορίαν ἰκετεύει· οὐκ αὐτοὺς ἀπολέσθαι παρακαλῶν, ἀλλὰ μεταβληθῆναι δεόμενος, καὶ παύσασθαι αὐτῶν τὸ στίφος ἀντιβολῶν μεταταξαμένων καὶ μεταμαθόντων τὰ θεῖα. Εἰ δὲ τις ἐτέρως ταῦτα βούλεται νοεῖν τὰ ῥήτα, ὡς τοῦ προφήτου τοὺς δυσσεβείας συζῶντας ὑποβάλλοντος ἀραῖς, καὶ οὕτως εὐρήσει τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν τὴν προφητείαν συμβαίνουσαν. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος Κορινθίοις ἐπιστέλλων, τοιοῦτον ἀκροτελεύτιον τέθεικεν· *Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἦτω ἀνάθεμα.* Ἴδιον γὰρ τῶν θερμῶς ἀγαπώντων. *Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον.* Οἱ μὲν οὖν ὑμνεῖν τὸν τοσοῦτον ἀγαθῶν χορηγὸν οὐ βουλόμενοι, ἐκεῖνα πασχέτωσαν ἄπερ εἶρηκα· σὺ δὲ, ὦ ψυχὴ, ἐνδελεχῶς τὸν σὸν ὑμνεῖ Δημιουργὸν καὶ Σωτῆρα.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΔ'. ΨΑΛΜΟΥ.

Ἀλληλουῖα. Ὑμνεῖν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς παρακελεύεται τὸν τῶν ὅλων Θεόν· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἐπιγραφή. Τὸ γὰρ ἀλληλουῖα, Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐρμηνεύεται. Ἀναμνησκει δὲ τῶν πρὸς τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγενημένων ὑποσχέσεων, καὶ τῶν δι' ἐκείνους ὑπ' αὐτοῦ παρασχεθέντων ἀγαθῶν τοῖς ἐκείνων ἐγγόνιοις. Ἰκανὴ γὰρ καὶ τούτων κάκεινων ἡ μνήμη, τοὺς τοσοῦτων εὐεργεσιῶν ἀπολαύσαντας εἰς ζῆλον τῆς τῶν προγόνων ἀρετῆς ἐρεθίσαι καὶ παραθῆξαι. Διδάσκει δὲ καὶ κατὰ ταυτὸν, καὶ τὸν νέον λαὸν, ὡς οὐκ ἀδίκως τὸν ἀχάριστον ἐκείνον λαὸν τῆς οἰκειᾶς κηδεμονίας ἐγύμνωσεν. Ἐπειδὴ γὰρ Θεοῦ λαὸς ἐχρημάτιζον, καὶ προφανῶς τῆς θεῖας προμηθείας ἀπήλαυον, ἔρημοι δὲ ταύτης ὕστερον ἐγένοντο παντελῶς· διὰ τῶν προκειμένων ψαλμῶν διδάσκει πάντας ἀνθρώπους, ὅσα μὲν αὐτὸν εὐεργέτησε καὶ ἠλίκα, ὅπως δὲ ἀχάριστοι περὶ τὰς εὐεργεσίας ἐκείνοι γεγένηται· ὡς ἂν ὁμοῦ καὶ τῆς κατ' ἐκείνων ἐξενεχθείσης ψήφου τὸ δίκαιον καταμάθοιεν ἅπαντες, καὶ τῆς ἀχαριστίας ὀρώντες τὰ ἐπίχειρα, μὴ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις βαδίζοιεν, ἀλλὰ τὴν εὐθεῖαν ὁδεύοιεν. *α'.* *Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπικαλεῖσθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.* Τὸ δὲ ἐπικαλεῖσθε, κηρύσσητε ὁ Σύμμαχος εἶρηκε. Παρακελεύεται δὲ ὁ λόγος τὴν εὐχαριστήριον ὑμνωδίαν προσφέρειν, καὶ διηγῆσθαι τὰς θεῖας εὐεργεσίας. *Απαγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔργα αὐτοῦ.* Δῆλόν ἐστι καὶ σαφές, ὡς ὄνησιν οὐκ Ἰουδαίους μόνον, ἀλλὰ, καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασιν πραγματεύεται. *β'.* *Ἄσατε αὐτῷ, καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγῆσασθε πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ.* Ὑμνοὶς αὐτὸν καὶ μελωδίαις ἀμείβεσθε· καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας διδάξατε τὰ παρ' αὐτοῦ γεγενημένα θαύματα. *γ'.* *Ἐπαινέσθε ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.* Ὁ δὲ Ἀκύλας καυχᾶσθε ἀντὶ τοῦ ἐπαινέσθε τέθεικε. Παρακελεύεται δὲ ὁ λόγος, μὴ ἐπὶ πλούτῳ, μὴ ἐπὶ ῥόμῳ, μὴ ἐπὶ δυναστείᾳ μέγα φρονεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει καὶ προμηθείᾳ. Τοῦτο παρηγγύησε καὶ ὁ θεῖος Ἀποστόλος· *Ὁ καυχώμενος γὰρ, φησὶν, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.* Ταῦτα καὶ ἡ σοφωτάτη Ἄννα διέξεισι, *Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ. Καὶ, Μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν Κύριον, καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς.* — *Εὐφρανθήτω καρδίᾳ ζητούντων τὸν Κύριον.* Τῆς γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδος εὐφροσύνη καρπός.

*δ'.* *Ζητήσατε τὸν Κύριον, καὶ κραταιώθητε.* Καὶ διδάσκων πῶς δεῖ τοῦτο ποιεῖν, ἐπήγαγε· *Ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διαπαντός.* Οὐ γὰρ ἅπαξ ἢ δις, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν βίον τὴν ἄνωθεν ἐπικουρίαν προσήκει ζητεῖν, καὶ τὴν ὠφέλειαν καρποῦσθαι. Ἄμαχοι γὰρ οἱ ζητούντες ἔσονται, καὶ ἀήττητοι. Τοῦτο καὶ ὁ Κύριος νομοθετῶν ὑπηγγείλατο· *Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.* *ε'.* *Μνήσθητε τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὃν ἐποίησε, τὰ τέρατα αὐτοῦ, καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ.* Μὴ παράδοτε λήθη τὰς ἀρρήτους θαυματουργίας, ἃς τῇ δικαίᾳ ψήφῳ κοσμήσας ὁ Δεσπότης εἰργάσατο. Κρίματα γὰρ ἐνταῦθα προσηγόρευσε τὰ ἐνδίκως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγενημένα θαύματα. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγενημένων ποιεῖται διήγησιν, προδιδάσκει τῆς Αἰγυπτίων τι μωρίας τὸ δίκαιον. *ς'.* *Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ.* Τοὺς αὐτοὺς καὶ τοῦτο κάκεινοκαλεῖ, ὡς τοὺς μὲν ἀπογόνους, τοὺς δὲ υἱοὺς χρηματίσαντας. Ἐκλεκτοὺς δὲ προσηγόρευσε ὡς παρὰ πάντα τὰ ἔθνη λαὸς κληθέντας Θεοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῶν ἐπιφερομένων ἐδήλωσεν. *ζ'.* *Αὐτὸς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ.* Ὁ γὰρ αὐτὸς ὢν ἀπάντων Θεὸς καὶ Κύριος, καὶ πάσης δεσπότης τῆς οἰκουμένης, τούτους ἴδιον λαὸν προσηγόρευσε.

η'. *Ἐμνήσθη εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ, λόγου οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας γενεάς.* Τὸ διαρκές καὶ μόνιμον τῶν πρὸς τὸν Ἀβραάμ γεγενημένων ὑποσχέσεων διὰ τούτων διδάσκει. Οὐ γὰρ, ὡς τινες ὑπέλαβον, ὑπερβολικὸς ὁ λόγος· ἀλλ' ἀληθὴς καὶ θεῖος. Ὑπέσχετο δὲ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς, ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογῆσειν πάντα τὰ ἔθνη. Σπέρμα δὲ αὐτοῦ ὁ Δεσπότης Χριστὸς κατὰ σάρκα· ὃς αἰώνιον ἔχει τὸ κράτος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀνώλεθρον. Τοῦτο δὲ καὶ τῶν χιλίων γενεῶν ἡ μνήμη παραδηλοῖ. Οὐ γὰρ ἐτῶν ἀριθμὸν ὁ λόγος σημαίνει, ἀλλὰ τὸ διαρκές καὶ αἰώνιον τῶν γενεῶν τὸ πλῆθος αἰνίττεται. θ', ι'. *Ὁ τι διέθετο τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ ὄρκου αὐτοῦ τῷ Ἰσαάκ. Καὶ ἔστησεν αὐτὸν τῷ Ἰακώβ εἰς πρόσταγμα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθήκην αἰώνιον.* Τούτων τῶν ὄρκων καὶ ὁ θεσπέσιος ἐμνημόνευσε Μωσῆς· *Εἶπε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς πρὸς Ἀβραάμ, Κατ' ἐμαυτοῦ ὥμοσα, ἧ μὴν εὐλογῶν εὐλογῆσω, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου, ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει· καὶ εὐλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς.* Τούτῳ τῷ ὄρκῳ καὶ τὸν Ἰσαάκ ἀναμνήσκει· βεβαιοῖ καὶ πρὸς τὸν Ἰακώβ τὰς συνθήκας· καὶ μέντοι καὶ πληροῖ ταύτας, διὰ μὲν Μωσοῦ τοὺς ἐκείνων ἐκγόνους τῆς Αἰγυπτίων ἐλευθερώσας δουλείας, διὰ δὲ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τὴν ἐπηγγελμένην γῆν ἀποδοῦς· τὸ δὲ τέλος τῆς ἐπαγγελίας διὰ τοῦ Δεσπότης συμπεράνας Χριστοῦ.

ια'. *Λέγων, Σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναάν, σχοί νισμα κληρονομίας ὑμῶν.* Σχοίνισμα τὴν τῆς γῆς ἐκάλεσε δεσποτείαν· τῶν κεκτημένων γὰρ ἴδιον μέτρῳ τὴν γῆν ὑποβάλλειν. ιβ'. *Ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῶ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς καὶ παροίκους ἐν αὐτῇ.* Ταῦτα δὲ, φησὶν, ὑπέσχετο τοῖς πατράσιν ὀλίγοις οὔσι, καὶ σφόδρα ἐαριθμητοῖς· δηλοῖ δὲ διὰ τούτου τοῦ ὑπὸ σκηνῶν μένοντος τὴν δύναμιν· ὅτι καὶ τοὶ οὕτως ὀλίγοις τοσαύτης γῆς δεσποτείαν παρέχειν ἠδύνατο. ιγ'. *Καὶ διήλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος, καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον.* Παροικοῦντες γὰρ οἱ πατριάρχαι διετέλεσαν, καὶ οὐδὲ ἐφ' ἐνὸς ἰδρύμενοι τόπου· ἀλλὰ νῦν μὲν ὧδε, νῦν δὲ ἐκεῖ τὰς σκηνὰς μεταφέροντες. ιδ'. *Οὐκ ἀφήκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτούς.* Κρείττους γὰρ αὐτοὺς τῶν ἀδικῶν πειραθέντων ἀπέφηεν. *Καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν βασιλεῖς.*

ιε'. *Μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύσεσθε.* Οὕτω τὸν Φαραὼ ἤτασεν ἑτασμοῖς μεγάλοις καὶ φοβεροῖς περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ. Οὕτω νύκτωρ τὸν Ἀβιμέλεχ ἐξεδειμάτωσεν εἰρηκῶς· Ἰδοὺ σὺ ἀποθνήσκεις περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ· αὕτη δὲ ἐστὶν συνωκηκυῖα ἀνδρὶ. Οὕτω τὸν Ἰσαάκ αἰδέσιμον τοῖς τηλικαῦτα τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦσιν ἀπέφηεν. Οὕτω φονῶντι τῷ Λάβαν ἠπειλήσεν· *Ὅρα γὰρ, ἔφη, μὴ λαλήσης σκληρὰ κατὰ τοῦ παιδός μου Ἰακώβ.* Χριστοὺς δὲ προσαγορεύει, οὐχ ὡς ἐλαίῳ κεχρισμένους, ἀλλ' ὡς ἐκλεκτοὺς γενομένους. Προφήτην δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὸν Ἀβραάμ προσηγόρευσε· *Ἀπόδος γὰρ, ἔφη, τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ, ὅτι προφήτης ἐστὶ· καὶ προσεῦξεται περὶ σοῦ, καὶ σωθήσῃ.*

ις'. *Καὶ ἐκάλεσε λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν.* Ἡ ἁμαρτία τὴν παιδείαν ἐφέλκεται· ἡ δὲ παιδεία τὸν θηριώδη βίον ἐλέγχει· ὁ δὲ ἔλεγχος τὴν τοῦ βίου μεταβολὴν πραγματεύεται. Τὸν τοίνυν λιμὸν ἐπήγαγε διὰ τὸν παράνομον βίον τῶν τηλικαῦτα ἀνθρώπων· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω τῶν οἰκείων θεραπόντων ἐπεμελήθη. *Πᾶν στήριγμα ἄρτου συνέτριψεν.* Ἄντι τοῦ, Πᾶν διαθρέψαι δυνάμενον σπανίσαι πεποίηκεν· οὐ μόνον σῖτον, ἀλλὰ καὶ κριθὰς, καὶ ὄσπρια, καὶ τ' ἄλλα δι' ὧν βιοτεύουσιν ἄνθρωποι. ις'. *Ἀπέστειλεν ἔμπροσθεν αὐτῶν ἄνθρωπον, εἰς δοῦλον ἐπράθη Ἰωσήφ.* Ἀμφοτέρω κατὰ ταυτὸν ἐδήλωσε, καὶ τῶν ἀδελφῶν τὴν μοχθηρίαν, καὶ τὴν αὐτοῦ σοφίαν· τῇ γὰρ ἐκείνων εἰς δέον ἐχρήσατο πονηρία. Οὐ γὰρ αὐτὸς ἐκείνους ἠνάγκασεν ἀπεμπολῆσαι τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ τῇ κακοθηρίᾳ μὲν τῇ ἐκείνων ἐνδέδωκεν. Αὐτὸς δὲ εἰς δέον ταύτη χρησάμενος, βασιλέα τὸν δοῦλον ἀπέφηεν, καὶ τῷ γένει τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον ἐπρυτάνευσε. Ἔδει γὰρ τοὺς λαὸν Θεοῦ μέλλοντας χρηματίζεσθαι, περιφανεῖς γενέσθαι καὶ περιβλέπτους διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γινομένων θαυμάτων. Ἡ γὰρ εἰς αὐτοὺς γινομένη κηδεμονία τὸν τούτων Θεὸν ἀνεκήρυττε, καὶ τοὺς ἀκούοντας τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατέλαμψεν. ιη'. *Ἐταπείνωσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ, σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ.* Μετὰ γὰρ τὴν τῆς μοιχείας συκοφαντίαν, τὸ δεσμοτήριον ὄκησε, καὶ παραυτίκα ὡς εἰκὸς περιέθηκαν αὐτῷ τὰ ἐκ σιδήρου δεσμά. Τοῦτο μέντοι ὁ Σύμμαχος οὕτως εἶρηκεν, *Εἰς σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ἀντι τοῦ, Μέ Χρισφαγῆς ἐκινδύνευσε.*

ιθ'. *Μέχρι τοῦ ἔλθεῖν τὸν λόγον αὐτοῦ, τὸ λόγιον Κυρίου ἐπύρωσεν αὐτόν.* Ταῦτα δὲ ὑπέμεινεν ἅπαντα χρυσοῦ δίκην δοκιμαζόμενος· οὐχ ἵνα τὸ ἀκίβδηλον τῆς τοῦ Ἰωσήφ ἀρετῆς ὁ τῶν ὄλων μάθη Θεός, ὁ γινώσκων τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν· ἀλλ' ἵνα τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὴν ἐκείνου φιλοσοφίαν δεῖξη, καὶ ἀρχέτυπον ἀληθείας προθῆ. κ', κα'. *Ἀπέστειλε βασιλεὺς, καὶ ἔλυσεν αὐτόν· ἄρχων λαοῦ, καὶ ἀφήκεν αὐτόν.* Κατέστησεν αὐτόν κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς κτήσεως αὐτοῦ. Καὶ τὴν ἀπὸ τῆς οἰκονομίας ὠφέλειαν δεικνύς, ἐπήγαγε·

κβ'. *Τοῦ παιδεῦσαι τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτὸν, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσει.* Ἐπίσημος γὰρ διὰ τῆς τῶν ὀνείρων ἐρμηνείας τῷ βασιλεῖ γενόμενος, καὶ τὴν ἐξουσίαν λαχὼν, εἰς θεογνωσίαν ἐποδήγει τοὺς ἄλλους, οὐ λόγοις μόνους χρώμενος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις εἰς τὴν αὐτὴν εὐσέβειαν ἐφελκόμενος.

κγ'. *Και εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυπτον, καὶ Ἰακώβ παρόκησεν ἐν γῆ Χάμ.* Αὕτη, φησὶν, ἡ πρόφασις ἐγένετο τῷ πατριάρχῃ τῆς εἰς Αἴγυπτον, ἐκδημίας. Γῆν δὲ Χάμ τὴν Αἴγυπτον ὀνομάζει, ἐπειδὴ ὁ Μεσρῆμ υἱὸς τοῦ Χάμ ἐγένετο δεύτερος. *Χάμ γάρ, φησὶν, ἐγέννησεν τὸν Χοὺς πρωτότοκον, καὶ Μεσρῆμ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.* Χοὺς δὲ τὴν Αἰθιοπίαν ἢ θεία καλεῖ Γραφή, Μεσρῆμ δὲ τὴν Αἴγυπτον, Ἰακώβ δὲ καὶ Ἰσραὴλ τὸν αὐτὸν ὀνομάζει· τὸ μὲν γὰρ ἐκ τῶν πατέρων ἔλαχεν ὄνομα, τὸ δὲ ὁ Θεὸς αὐτῷ τέθεικε, τὴν γενομένην αὐτῷ  θείαν  ἐπιφάνειαν  διὰ  τῆς  προσηγορίας  δηλῶν.

κδ'. *Καὶ ἠῤῥῆσε τὸν λαὸν αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐκραταίωσεν αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ.* Τοῦτο καὶ τῆς Ἐξόδου ἢ ἱστορία διδάσκει. Ὅσφ γάρ, φησὶν, ἐκάκουν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι, τοσοῦτῳ πλείους ἐγένοντο, καὶ  ἐπλήθυνεν  αὐτοὺς  ἢ  γῆ.

κε'. *Μετέστρεψε τὴν καρδίαν αὐτῶν, τοῦ μισῆσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ.* Οὐκ αὐτὸς μεταβαλὼν τῶν Αἰγυπτίων τὴν γνώμην, ἀλλὰ τῷ αὐτεξουσίῳ παραχωρῶν· καὶ τὰς μὲν ἐπιβουλὰς μὴ κωλύων, κρείττους δὲ τῶν ἐπιβουλευόντων τοὺς ἐπιβουλευομένους δεικνύς. *Τοῦ δολιοῦσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ.* Ποτὲ μὲν ταῖς μαίαις ἐπέταξαν οἱ Αἰγύπτιοι διαφθεῖρειν τῶν Ἑβραίων τὰ ἄρρῆνα, ποτὲ δὲ τῷ ποταμῷ ταῦτα παραπέμπειν ἐκέλευσαν. Ἄλλ' ὅμως καὶ οὕτως τὸ γένος διέφυγε τοῦ θανάτου τὰ μηχανήματα.

κς', κζ'. *Ἀπέστειλε Μωσῆν τὸν δούλον αὐτοῦ, καὶ Ἀαρὼν ὃν ἐξελέξατο ἑαυτῷ. Ἔθετο αὐτοῖς τοὺς λόγους τῶν σημείων αὐτοῦ, καὶ τῶν τεράτων αὐτοῦ ἐν γῆ Χάμ.* Προβαλλόμενος γὰρ αὐτοὺς τῆς τῶν ὁμοφύλων ἐλευθερίας ὑπουργοὺς τε καὶ διακόνους, τὴν τῆς θαυματουργίας αὐτοῖς ἐνεχείρισε δύναμιν.

κη'. *Ἐξαπέστειλε σκότος, καὶ ἐσκότασεν, ὅτι παρεπίκραναν τοὺς λόγους αὐτοῦ.* Οὐκ ἀντεῖπον γὰρ οἱ μακάριοι θεράποντες τοῖς θείοις προστάγμασιν, ἀλλὰ τὰ κελεύόμενα ἔδρων, καὶ τὴν μακροτάτην αὐτοῖς καὶ τριήμερον ἐπήγαγον νύκτα, μᾶλλον δὲ καὶ νυκτὸς ζοφωδέστερον σκότος. Ἡ μὲν γὰρ νύξ, κἂν ἀσέληνος ᾖ, τῇ αἴγλῃ τῶν ἀστέρων κεράννυται· ἐκεῖνο δὲ τὸ σκότος ψηλαφητὸν ἢ θεία καλεῖ Γραφή.

κθ'. *Μετέστρεψε τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς αἷμα, καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἰχθύας αὐτῶν.* Οὐ γὰρ τὴν χροῖαν τῶν ὑδάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν μετέβαλε τῆς γεύσεως τὴν ποιότητα, ὥστε ἀπάντων διαφθαρήναι τῶν ἰχθύων  τὰ  γένη.

λ'. *Ἐξεῖρπεν ἡ γῆ αὐτῶν βατράχους, ἐν τοῖς ταμείοις τῶν βασιλέων αὐτῶν.* Ἐπειδὴ γὰρ τῷ ποταμῷ τὰ βρέφη τῶν Ἑβραίων παρέδοσαν, μετ' ἔβαλε μὲν εἰς αἷμα τοῦ ποταμοῦ τὸ ὕδωρ, τὴν ἐν αὐτῷ γεγεννημένην μαιφονίαν ἐλέγχων· βατράχους δὲ ἐκεῖθεν ἀναβλύσαι πεποίηκε, τοῖς ἀνηρημένοις παραπλησίως βρέφεσιν ἔρποντας, καὶ ταῖς οἰκίας ἐπεμβαίνοντας, καὶ ἄχρις αὐτῶν χωροῦντας τῶν τοῦ βασιλέως θαλάμων.

λα'. *Εἶπε, καὶ ἤλθεκυνόμυια, καὶ σκνίπες ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν.* Ἠκολούθει γὰρ τοῖς λεγομένοις τὰ ἔργα· καὶ παραυτίκα Θεοῦ μὲν κελεύοντος, Μωσοῦ δὲ λέγοντος, καὶ κυνόμυια, καὶ σκνί πες ἐπλήρουν τὴν γῆν, τοὺς Αἰγυπτίους ὄρους οὐ παριόντες, οὐδὲ ἄλλοις ἀνθρώποις τὴν λύμην ἐπιφέροντες, ἀλλὰ τοῖς ἀντιθείοις τὴν παιδείαν ἐπάγοντες. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, *Ἐν πᾶσι τοῖς ὀρίοις αὐτῶν*· ἀντὶ τοῦ, Ἐξω τῶν Αἰγυπτίων  ὄρων  οὐδὲν  τοιοῦτον  γινόμενον  ἦν  ἰδεῖν.

λβ', λγ'. *Ἔθετο τὰς βροχὰς αὐτῶν χάλαζαν, πῦρ καταφλέγον ἐν τῇ γῆ αὐτῶν. Καὶ ἐπάταξε τὰς ἀμπέλους αὐτῶν, καὶ τὰς συκάς αὐτῶν, καὶ συνέτριψε πᾶν ξύλον ὀρίου αὐτῶν.* Τὰ νέφη μὲν γὰρ τὰς συνήθεις ὠδίνας ἐνήλλαξε, καὶ ἀντὶ ὄμβρων χά λαζαν ἀπεκύησε· κεραυνοὶ δὲ, καὶ πρηστηρες, μετὰ τῆς χαλάζης ἐφέροντο, καὶ ἐναντία ἀλλήλαις φύσεις ὕδωρ καὶ πῦρ ἀλλήλας οὐκ ἐλυμαίνοντο. Οὔτε γὰρ τὸ πῦρ τὸ πεπηγὸς ὕδωρ τῆς χαλάζης ἐξέτηκεν, οὔτε τὸ ὕδωρ κατεσβέννυ τὴν φλόγα· ἀλλὰ τὴν φυσικὴν ἀποθέμενα μάχην, σύμφωνον Αἰγυπτίοις τὴν παιδείαν ἐπήγον, καὶ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν διήλεγchon· ὅτι ἀνθρωποιδόντες οὐκ ἠδοῦντο τὴν φύσιν, ἀλλὰ τοὺς ὁμοφυεῖς πικρῶς δουλεύειν ἠνάγκαζον. Τούτου δὲ χάριν, καὶ αἱ ἄμπελοι, καὶ αἱ συκαὶ αὐτῶν, καὶ τ' ἄλλα τῶν φυτῶν γένη ἄρδην ὑπ' αὐτῶν διεφθείρετο.

λδ', λε'. *Εἶπε, καὶ ἤλθεν ἀκρίς καὶ βροῦχος, οὗ οὐκ ἦν ἀριθμὸς. Καὶ κατέφαγε πάντα χόρτον ἐν τῇ γῆ αὐτῶν [καὶ κατέφαγε πάντα τὸν καρπὸν τῆς γῆς αὐτῶν].* Διὰ μὲν τῆς χαλάζης καὶ τοῦ πυρὸς τὰ δένδρα διέφθειρε, διὰ δὲ τῆς ἀκρίδος καὶ τοῦ βρούχου, τὰ ἔλη, τοὺς λειμῶνας τὰ λήϊα· οὐ γὰρ μόνον τὸν καρπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν  χόρτον  αὐτῶν  κατηνάλωσεν.

λς'. *Καὶ ἐπάταξε πᾶν πρωτότοκον ἐν τῇ γῆ αὐτῶν, ἀπαρχὴν παντὸς πόνου αὐτῶν.* Ταύτην Αἰγυπτίους ἐπήγαγε τελευταίαν πληγὴν· μεθ' ἣν ἐξελεθεῖν τοὺς Ἰουδαίους κατέπειξεν· ἅπανα ἢ οἰκία θρήνων καὶ ὀλοφύρσεων ἐπέπληστο, τῶν πρωτοτόκων ἀπάντων ἀθρόαν τελευτὴν δεξαμένων. Κατὰ γὰρ τῶν ποθεινοτέρων ἐπήγαγε τὴν πληγὴν, πικροτέραις βάλλων ἀκῖσι τοὺς ἀναληγῆτος περὶ τὰς προτέρας διατεθέντας  πληγὰς.

λζ'. *Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ.* Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲ τὰ οἰκεία λαβεῖν οἱ Αἰγύπτιοι τοῖς Ἑβραίοις ἐπέτρεπον, πρὸς τοῖς οἰκείοις ἔλαβον καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὸν πλοῦτον, οἷόν τινα μισθὸν τῆς χαλεπῆς δουλείας κομισάμενοι τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον· οὐ γὰρ ἀδίκως τοῦτο γενέσθαι προσέταξεν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδικοῦντας παιδεύων, καὶ τοὺς ἀδικηθέντας ψυχαγωγῶν. *Καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν.* Τῶν γὰρ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπαγομένων πληγῶν οὐκ ἐλάμβανον πείραν.

λη'. *Εὐφράνθη Αἴγυπτος ἐν τῇ ἐξόδῳ αὐτῶν, ὅτι ἔπεσεν ὁ φόβος αὐτῶν ἐπ' αὐτούς.* Οὕτω δὲ ταῖς

παντοδαπαῖς ἐξεδειματώθησαν τι μωρίας, ὡς καὶ εὐεργεσίαν οἰκείαν νομίσει τὴν τῶν Ἑβραίων ἐλευθερίαν.

λθ'. Διεπέτασε νεφέλην εἰς σκέπην αὐτῶν, καὶ πῦρ τοῦ φωτίσαι αὐτοὺς τὴν νύκτα. Ἡ γὰρ αὐτὴ νεφέλησκηγὴ μὲν αὐτοῖς μεθ' ἡμέραν ἐγένετο, καὶ τῆς ἀκτίνας ἐκώλυε τὸ λυποῦν· νύκτωρ δὲ πυροειδῆς αὐτοῖς γινομένη, τοῦ φωτός αὐτοῖς ἐχορήγει τὴν χρείαν.

μ'. Ἦτησαν, καὶ ἦλθεν ὀρτυγομήτρα, καὶ ἄρτον οὐρανοῦ ἐνέπλησεν αὐτούς. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ κρεῶν ὠρέθησαν, παρέσχεν αὐτοῖς καὶ θήραν ὀρνίθων αὐτόματον, καὶ δεηθεῖσιν ἄρτων ἄνωθεν ἐχορήγησε τούτους, διὰ τῶν νεφελῶν οὐχ ὑετὸν, ἀλλ' αὐτὴν δωρησάμενος τὴν τροφήν.

μα'. Διέρρηξε πέτραν, καὶ ἐρρύησαν ὕδατα, καὶ ἐπορεύθησαν ἐν ἀνύδροις ποταμοί. Ἐθεράπευσε δὲ αὐτῶν καὶ τὸ δίψος ταῖς παραδόξοις ὠδίσι τῆς πέτρας. Ἐν ἀνύδρῳ γὰρ γῆ, καὶ νοτίδος ἐστερημένη, ποταμοὺς ἀναβλῦσαι προσέταξε· ποταμοὺς δὲ καλεῖ τῶν ἀναδοθέντων ἐκ τῆς πέτρας ὑδάτων τοὺς ὄχετούς.

μβ', μγ'. Ὅτι ἐμνήσθη τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, τοῦ πρὸς Ἀβραὰμ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. Καὶ ἐξήγαγε τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν εὐφροσύνῃ. Τούτων δὲ πάντων αὐτοῖς μετέδωκε, τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ γεγεννημένας ὑπ' αὐτοῦ ἐπαγγελίας πληρῶν.

μδ'. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν, καὶ πόρους λαῶν κατεκληρονόμησαν. Οὐ γὰρ μόνον τῆς Αἰγυπτίων ἠλευθέρωσε δουλείας, ἀλλὰ καὶ τῶν Χαναταίων αὐτοῖς ἐδωρήσατο γῆν, καὶ τῶν ἀλλοτρίων πόνων δεσπότης ἀπέφηνε· καὶ ἐκείνους κολάσας ἐνδίκως, καὶ τὰς οἰκείας ἐμπεδώσας ἐπαγγελίας. Ὅτι δὲ οὐκ ἀδίκως ἐξέβαλε τοὺς πρώην τὴν Παλαιστίνην οἰκοῦντας, διδάσκει μὲν καὶ δι' ὧν Ἰουδαίους ἐνομοθέτησε, φεύγειν κελεύσας τῆς ἐκείνων πολιτείας τὴν μίμησιν. Διδάσκει δὲ καὶ τὰς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας ποιούμενος, τί δήποτε μὴ εὐθὺς αὐτῶν δίδωσι τῆς γῆς ἐκείνης τὴν δεσποτείαν, ἀλλὰ παροικεῖν ἐπὶ πλεῖστον ἐᾷ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν· ἀντὶ τοῦ, Οὐδέπω πανωλεθρίας τετολμήκασιν ἄξια· καὶ οὐ δίκαιον αὐτοῖς τὴν τιμωρίαν ἐπαγαγεῖν, οὐδὲ τῇ προγνώσει τῆς μείζονος ἁμαρτίας τῆς τιμωρίας τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν, ἀλλὰ ἀναμεῖναι τῶν πραγμάτων τὸ τέλος. Μέτρῳ γὰρ χρῶμαι, καὶ σταθ μῶ πρυτανεύω, καὶ οὐδὲν ἀστάθμητον παρ' ἐμοί. Διὰ τοῦτο τετρακοσίων ἐτῶν ἀναμένω περίοδον. Οὕτω κάκεινους ἐξέβαλε, καὶ τούτοις ἐπαγγελίας ἀπέδωκεν.

με'. Ὅπως ἂν φυλάξωσι τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ ἐκζητήσωσιν. Δέδωκε δὲ αὐτοῖς, φησὶν, ἦν ἐπηγγεῖλατο γῆν, νόμον αὐτοῖς δεδωκῶς, καὶ κατὰ τοῦτον βιοτεύειν κελεύσας.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΕ' ΨΑΛΜΟΥ.

Ἀλληλοῦῖα. Ἐν μὲν τῷ  
ρ' καὶ  
δ' ψαλμῷ τὰς θείας ὁ προφητικὸς λόγος διεξῆλθεν εὐεργεσίας· ἐν τούτῳ δὲ καὶ τῶν εὐεργεσιῶν μέμνηται, καὶ τὰς τῶν εὐεργετηθέντων ἀχαριστίας κατηγορεῖ, καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτοῖς διαφόρως τιμωρίας διδάσκει. Ἐσχημάτισται δὲ ὡς ἐκ προσώπου τῶν εὐσεβεστέρων, τὰς κοινὰς ὀλοφυρομένων συμφορὰς, καὶ φειδοῦς τυχεῖν ἀντιβολούντων.

α'. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι χρηστός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ ταῖς προτέρας εὐεργεσίαις τὸν Δεσπότην ὑμνήσατε, καὶ τὰς χρηστοτέρας ἐλπίδας προσμείνατε. Ἀγαθὸς γὰρ καὶ φιλόανθρωπος ὁ Δεσπότης, καὶ αἰεὶ τῷ ἔλεῳ διατελεῖ χρώμενος. Εἶτα διδάσκει ὡς ὑπερβάλλει τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ἢ τῶν θείων θαυμάτων διήγησις.

β'. Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; Οὐ δεῖς ἀπόχη λόγος εἰς ὑμνοδίαν τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ.

γ'. Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ ποιοῦντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ. Τῇ αἰσθήσει τῆς ἁμαρτίας ὁ τῆς ἀρετῆς μακαρισμὸς ὑπείσέρχεται. Ὁ γὰρ τὰς ὑπὲρ ταύτης εὐθύνας ἐκτίνων μακαρὶ ζεῖ τοὺς ταύτης ἀπηλλαγμένους, καὶ δικαιοσύνη τὸν οἰκεῖον βίον διακοσμοῦντας. Μακαρίζει δὲ οὐ τὸν ἅπαξ τῇ δικαιοσύνῃ χρησάμενον, ἀλλὰ τὸν αἰεὶ καὶ διηνεκῶς τοῖς ταύτης ἐπόμενον ἴχνεσι.

δ'. Μνήσθητι ἡμῶν, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ λαοῦ σου, ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου. Ἐνταῦθα τὸν νέον λαὸν αἰνίττεται, καὶ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, ἣν τῆς σωτηρίας ἠξίωσεν, ἥς ἀρπάσαι διδάσκεται τὴν κοινωνίαν ἢ Ἰουδαίων πληθὺς. συμφωνεῖ δὲ τῇ διανοίᾳ καὶ τὰ ἐπιφερόμενα.

ε'. Τοῦ ἰδεῖν ἐν τῇ χρηστότητι τῶν ἐκλεκτῶν σου, τοῦ εὐφρανθῆναι ἐν τῇ εὐφροσύνῃ τοῦ ἔθνους σου, τοῦ ἐπαινεῖσθαι μετὰ τῆς κληρονομίας σου. Ἀντιβολοῦμεν, φησὶ, τῆς τοῦ νέου σου ἔθνους μεταλαχεῖν εὐφροσύνης, καὶ κοινωνοὶ γενέσθαι τῆς ἐκείνοις χορηγουμένης χρηστότητος.

ς'. Ἡμάρτομεν μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν· ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν. Ὡσπερ γὰρ τινα, φησὶ, κληρον, παρὰ τῶν πατέρων διεδεξάμεθα τὴν τῶν σῶν νόμων παράβασιν· πατέρας δὲ καλεῖ, οὐ τοὺς ἁγίους πατριάρχας, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐκείνους γενομένους. Τοῦτο γὰρ διὰ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν.

ζ'. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν Αἰγύπτῳ οὐ συνῆκαν θαυμάσιά σου, καὶ οὐκ ἐμνήσθησαν τοῦ πλήθους τοῦ ἔλεους

σου. Τοσούτων γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ δι' αὐτοὺς γεγενημένων θαυμάτων, συνιδεῖν τὴν σὴν οὐκ ἐθέλησαν δύναμιν. Καὶ παρεπύκρναν ἀναβαίνοντες ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ. Θεασάμενοι γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους διώκοντας, καὶ τὴν θάλασσαν ἐπέχουσιν τὴν φυγὴν, τὴν ἐπικουρίαν προσμειναι τὴν σὴν οὐκ ἐθέλησαν· ἀλλὰ τοῦ μεγάλου Μωσοῦ κατεβόων, λέγοντες· Παρὰ τὸ μὴ εἶναι μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγες ἡμᾶς ἀποκτεῖναι ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ. Ἄλλ' ὅμως καὶ ἀγνώμονας φανέντας σωτηρίας ἠξίωσας. Τοῦτο γὰρ ἐπήγαγεν·

η'–ι'. Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦ γνωρίσαι τὴν δυναστείαν αὐτοῦ. Καὶ ἐπέτιμησε τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, καὶ ἐξηράνθη· καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐν ἀβύσσῳ, ὡς ἐν ἐρήμῳ. Καὶ ἔσωσεν αὐτοὺς ἐκ χειρὸς μισοῦντος, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ. Λόγῳ γὰρ τῆς θαλάσσης τὸν πυθμένα γυμνώσας, τὴν πολλὴν ἐκείνην ἄβυσσον ἱπτήλατον αὐτοῖς ἀπέφηνεν ἔρημον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταῖς ἐρήμοις πολλὴ τοῖς τρέχουσιν εὐκο λίαν, μήτε φυτῶν ὄντων, μήτε φραγμῶν κωλύοντων, τὴν τῆς διαβάσεως εὐκολίαν δεδήλωκε τῇ τῆς ἐρήμου μου παραβολῇ. ια'. Ἐκάλυψεν ὕδωρ τοὺς θλίβοντας αὐτοὺς, εἷς ἐξ αὐτῶν οὐχ ὑπελείφθη. Πάντας γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους ὑποβρυχίους πεποίηκε· καὶ ἡ αὐτὴ θάλασσα Ἑβραίοις μὲν σωτηρίαν, Αἰγυπτίοις δὲ τιμωρίαν ἐπήγαγε. ιβ'. Καὶ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ ἦσαν τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ. Τῶν γὰρ ἀνδρῶν ὅμοιων Μωσῆς ὁ μέγας ἠγεῖτο, τοῦ δὲ χοροῦ τῶν γυναικῶν Μαριάμ ἡ προφήτις. Ἀνάγραφτος δὲ καὶ ἡ ψῆφος. ιγ', ιδ'. Ἐτάχυναν, ἐπελάθοντο τῶν ἔργων αὐτοῦ, οὐχ ὑπέμειναν τὴν βουλήν αὐτοῦ. Καὶ ἐπεθύμησαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐπείρασαν τὸν Θεὸν ἐν ἀνδρῳ. Τοσαῦτα γὰρ ἔχοντες καὶ τοιαῦτα ἐχέγγυα τῆς θείας δυνάμεως, οὐκ ἤτησαν τὴν χρεῖαν λαβεῖν, οὐδὲ τὴν θείαν προσέμειναν δωρεάν, ἀλλ' εὐθὺς λοιδορίαῖς κατὰ τῶν θείων ἐχρήσαντο θεραπόντων. ιε'. Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸ αἶτημα αὐτῶν, ἐξ ἀπέστειλε πλησμονὴν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Αἶτημα τὴν ἐπιθυμίαν ἐκάλεσεν· οὐ γὰρ ἤτησαν, ἀλλὰ κατελάλησαν· δέδωκε δὲ ὅμως αὐτοῖς καὶ κρεῶν ἀφθονίαν, καὶ ἄρτον ἀχειροποίητον, καὶ ὕδωρ ἡδιστόν τε καὶ ἀφθονόν. ις'. Καὶ παρώργισαν τὸν Μωσῆν ἐν τῇ παρεμβολῇ, τὸν Ἄαρὼν τὸν ἅγιον Κυρίου. Κορὲ μὲν γὰρ, καὶ ἡ τοῦτου συμμορία, ἐπειράθησαν τὴν ἱερωσύνην ἀρπάσαι. Δαθὰν δὲ καὶ Ἀβειρῶν ἐτέραν ἐμελέτησαν τυραννίδα.

ιζ', ιη'. Ἠνοίχθη ἡ γῆ καὶ κατέπιε Δαθὰν, καὶ ἐκάλυψεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Ἀβειρῶν. Καὶ ἐξ ἐκαύθη πῦρ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, φλόξ κατέφλεξεν ἀμαρτωλοὺς. Δαθὰν μὲν καὶ Ἀβειρῶν μετὰ πάσης τῆς πατριᾶς κατεποντίστησαν· Κορὲ δὲ, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, θεηλάτῳ πυρὶ κατεφλέχθησαν. Τὰς δὲ τιμωρίας ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς, τοὺς ἄλλους σωφρονεῖν ἀναγκάζων· οὐδεμίαν δὲ λαβεῖν ἐντεῦθεν ὄνησιν ἐβουλήθησαν· καὶ τοῦτο δηλοῖ ἡ τῶν τετολμημένων ἐξήγησις. ιθ'. Καὶ ἐποίησαν μόσχον ἐν Χωρήβ. Οὐχ ἀπλῶς τοῦ ὄρου ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τὴν τῆς ἀσεβείας διδάσκων ὑπερβολὴν. Ἐν τούτῳ γὰρ ὤφθη τῶν ὄλων ὁ Κύριος· ἐν τούτῳ δείματος αὐτοὺς ἐν ἐπλησε, μετὰ πλείστου πυρὸς φανείς, σάλπιγξι χρώμενος, καὶ κατακτύπων βρονταῖς, καὶ μετὰ τοσούτου δέους τὴν νομοθεσίαν προσφέρων. Ἐν τούτῳ τετολμήκασιν τὴν ἀσεβείαν. Καὶ προσεκύνησαν τῷ γλυπτῷ. Ἐτέρας καὶ τοῦτο παραπληξίας κατηγορία· ὁ γὰρ ἑώρων διὰ τέχνης ἀνθρωπίνης τὸ εἶδος δεξάμενον, τούτῳ τὸ σέβας τὸ θεῖον προσήνεγκαν.

κ'. Καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι μόσχου ἐσθίοντος χόρτον. Σφόδρα αὐτῶν ἀρμοδίως τὴν ἄνοιαν ἐτραγώδησεν. Ἀντὶ γὰρ τοῦ τοσαῦτα θαυματουργήσαντος, καὶ τὴν παράδοξον ἐκείνην σωτηρίαν χαρισαμένου, καὶ τοσαῦτα ἐνεργεῖν δυναμένου, εἰκόνα τετιμήκασιν μόσχου, ἧς τὸ ἀρχέτυπον τροφῆς ἐνδεές· τροφή καὶ τῷ μόσχῳ, οὐκ ἄρτος, ὁ τοῖς λογικοῖς προσφερόμενος, ἀλλὰ πόα καὶ χόρτος. Τοῦ δὲ μόσχου, οὗ ἄλογος ἡ φύσις, καὶ ὁ χόρτος τροφή, καὶ ἡ δουλεία δεδωρημένη ἀνθρώποις, ἡ εἰκὼν εὐτελεστέρα πολλῶν. Οὐ γὰρ μόνον ἄλογος, ἀλλὰ καὶ ἄψυχος, οὐκ ἐνεργεῖν, οὐ μὴκᾶσθαι, οὐκ ἐσθίειν ἰσχύουσα· ἀλλὰ ὅμως ἀδρανῆ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων προτετιμήκασιν.

κα', κβ'. Καὶ ἐπελάθοντο τοῦ Θεοῦ τοῦ σώζοντος αὐτοὺς, τοῦ ποιήσαντος μεγάλα ἐν Αἰγύπτῳ. Θαυμάσια ἐν γῇ Χάμ, φοβερά ἐπὶ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς. Οὔτε γὰρ τῆς οικείας ἐμνημόνευσαν σωτηρίας, οὔτε τῆς τῶν Αἰγυπτίων τιμωρίας, οὔτε τοῦ μεγάλου τῆς θαλάττης θαύματος, ἀλλὰ πάντα ἀθρώως ἀπέπτυσαν.

κγ'. Καὶ εἶπε τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς, εἰ μὴ Μωσῆς ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ ἔσθι ἐν τῇ θραύσει ἐν ὀπιον αὐτοῦ, τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ τοῦ μὴ ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς. Τοῦ γὰρ Θεοῦ τῶν ὄλων εἰρηκότος, Ἐασὸν με, καὶ θυμωθεὶς ὀργῇ ἐκτρίψω αὐτοὺς, καὶ ποιήσωσε εἰς ἔθνος μέγα· εἶπεν ὁ μακάριος Μωσῆς, Εἰ μὲν ἀφείς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας.

κδ', κε'. Καὶ ἐξουδένωσαν γῆν ἐπιθυμητὴν, οὐκ ἐπίστευσαν τῷ λόγῳ αὐτοῦ. Καὶ ἐγόγγυσαν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν, οὐκ εἰσήκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου. Ἐτέρας ἀπειθείας ἀναμιμνήσκει· τοῦ γὰρ Θεοῦ παρεγγυήσαντος τῆς ἐπηγγελμένης ἐπιβῆναι γῆς, τῆς δειλίας τὸ πάθος δεξάμενοι, ἀντέτεινον προφανῶς, τοὺς μὲν Χανααίους γενναίους εἶναι λέγοντες, σφᾶς δὲ αὐτοὺς δύναμιν ἀξιοχρεῶν οὐκ ἔχειν πρὸς τὴν ἐκείνων παράταξιν. Τοῦτο δὲ ἀπιστίας προφανῶς τεκμήριον· τοὺς γὰρ τοσούτων καὶ τοιούτων θαυμάτων αὐτόπτας θαρρῆειν εἰς πάντα δίκαιον ἦν τῇ τοῦ σεσωκότος δυνάμει.

κς', κζ'. *Και ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς, τοῦ καταβαλεῖν αὐτούς ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ τοῦ καταβαλεῖν τὸ σπέρμα αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ διασκορπίσαι αὐτούς ἐν ταῖς χώραις.* Ἐβουλήθη δὲ τῇ ἀπιστίᾳ κατάλληλον ἐπιθεῖναι τὴν τιμωρίαν, καὶ πᾶσι κατὰ ταυτὸν ἐπενεγκεῖν τὸν ὄλεθρον, ἀλλ' ὅμως τῇ συνήθει φιλανθρωπία *χρώμενος, μερικὴν αὐτοῖς ἐπήγαγε κόλασιν.* κη', κθ'. *Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ· καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν. Καὶ παρώξυναν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.* Εἰς ἀκολασίαν ἐξοκεῖ λαντες πάλιν, καὶ ταῖς τῶν Μωαβιτῶν μινγύμενοι γυναιξί, μετέμαθον τὴν ἐκείνων ἀσέβειαν. Βεελφε γῶρ δὲ ἐστὶν εἶδωλον παρ' ἐκείνοις τιμώμενον. καὶ Φεγῶρ μὲν ἐκαλεῖτο τοῦ εἰδώλου ὁ τόπος, Βάαλ δὲ τὸ εἶδωλον. Τοῦτον δὲ φασὶ Κρόνον καλεῖσθαι τῇ Ἑλλάδι φωνῇ. Θυσίας δὲ νεκρῶν καλεῖ τὰς καλουμένας παρ' Ἑλληνιστῶν χοάς, ἃς τοῖς νεκροῖς προσφέρειν εἰώθασιν· καὶ αὐτούς δὲ τοὺς καλουμένους θεοὺς νεκροὺς οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι προσαγορεύσας. *Καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἢ πτώσις.* Πάλιν γὰρ ἕτερον αὐτοῖς ἐπήγαγε θάνατον. λ', λα'. *Καὶ ἔστη Φινεές, καὶ ἐξιλίασάτο, καὶ ἐκόπασεν ἢ θραυσίς.* Καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, εἰς γενεάν καὶ γενεάν ἕως τοῦ αἰῶνος. Τὴν θραυσίαν ὁ Σύμμαχος πληγὴν εἶρηκε. Διδάσκει δὲ καὶ τοῦτο ἡ ἱστορία· τὸν γὰρ Ζαμβρὴν μυχθῆναι τῇ Μαδιανίτιδι τινι προφανῶς ἀνασχόμενον δόρατι χρησάμενος συνανεῖλε τῇ γυναικί. Τὸν τούτου ζῆλον ἀποδεξάμενος ὁ Θεός, αὐτὸν μὲν ἀνεκέρηξε, τὴν δὲ τοῖς ἄλλοις ἐπαγομένην *τιμωρίαν ἐκώλυσε.* λβ', λγ'. *Καὶ παρώργισαν αὐτὸν ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας, καὶ ἐκακώθη Μωσῆς δι' αὐτούς.* Ὅτι παρεπύκρναν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ διέστειλεν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ. Πενθοῦντι γὰρ τὴν ἀδελφὴν προσελθόντες, μετὰ πολλῆς ἀταξίας τὴν χρεῖαν ἐξήτησαν. Ὁ δὲ καὶ τῇ ἀθυμίᾳ τοῦ πένθους βαλλόμενος, καὶ τούτων ἀκρασίαν θεώμενος, θυμῷ καὶ λύπῃ περισχεθεὶς, οὐ μετὰ τῆς συνήθους ἀρμονίας τῷ θεῷ προστάγματι δικηκόνησεν· ἀλλ' ἀμφιβολίαν τινὰ τοῖς λόγοις ἀναμίξας, τὴν πέτραν ἐπάταξε, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξήγαγε. Τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ *Διέστειλεν ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ*, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἀναμφιβόλως λόγοις ἐχρήσατο. Εἶπε γάρ· *Φησὶ Μωσῆς πρὸς αὐτούς, Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξω ὑμῖν ὕδωρ;* Τούτου χάριν ἀγανακτήσας δῆθεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, οὐδ' αὐτῷ τὴν τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην ἀπέδωκε γῆν· ἀλλὰ τὸν μὲν ἐκέλευσε δέξασθαι τοῦ βίου τὸ τέλος· δι' Ἰησοῦ δὲ τοῦ Ναυῆ πεπλήρωκε τὴν ὑπόσχεσιν. Καὶ δοκεῖ μὲν ταύτην αὐτῷ τιμωρίαν ἐπιτεθεικέναι τῶν ὄλων ὁ πρῦτανις· ἕτερα δὲ οἰκονομῶν ἐπραγματεύσατο τοῦτο. Πρῶτον μὲν γὰρ, τῶν Ἰουδαίων ἐπιστάμενος ἄνοιαν, οὐκ εἶασε δι' αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ὑπόσχεσιν πέρας λαβεῖν, ἵνα μὴ αὐτὸν θεὸν ὑπολάβωσιν. Οἱ γὰρ εἰκόνα μόσχου θεοποιήσαντες, ποῖον οὐκ ἂν προσήνεγκαν σέβας τῷ τοσοῦτων θαυμάτων ὑπουργῷ γενομένῳ; Διὰ τοῦτο καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ λαθεῖν πεποίηκεν ὁ Θεός· πρὸς δὲ τοῦτο, καὶ τῆς νομοθεσίας ἡβουλήθη δεῖξαι τὸ πρόσκαιρον ἀπὸ τῶν αὐτῷ τῷ νομοθέτῃ συμβάντων. Εἰ γὰρ ὁ νομοθέτης τῆς ἐπηγγελμένης οὐκ ἀπῆλαυσε γῆς, συνιδεῖν ἐντεῦθεν ῥάδιον, ὡς οὐδὲ αὐτοὶ ταύτης ἀπολαύσωσιν ἐπὶ πλείστον τῆς προμηθείας. Οὕτω τὰ κατὰ τὴν ἔρημον διηγησάμενος, τὴν ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας γεγεννημένην αὐτῶν ἐλέγγειπαρανομίαν. λδ'–λς'. *Οὐκ ἐξωλόθρευσαν τὰ ἔθνη, ἃ εἶπε Κύριος αὐτοῖς. Καὶ ἐμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν. Καὶ ἐδόλυσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν, καὶ ἐγενήθη αὐτοῖς εἰς σκάνδαλον.* Τὴν γὰρ ἐπιμιξίαν διὰ τὴν τῆς ἀσεβείας ἐκώλυσε κοινωνίαν, τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος συναναιρῶν, καὶ σὺν τῇ ρίζῃ τὸν καρπὸν ἀφανίζων, καὶ τῷ ἐλάττονακῶ τὸ χεῖρον προαναπέλλων. Ἀλλ' ὅμως οὗτοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν θεῖον παραβαίνοντες νόμον, οὔτε τὰ δυσσεβῆ ἐξωλόθρευσαν ἔθνη, οὔτε τὴν πρὸς αὐτὰ ἔφυγον κοινωνίαν, ἀλλὰ τὴν πονηρὰν αὐτῶν *πολιτείαν ἐξήλωσαν.* λζ'–λθ'. *Καὶ ἔθυσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαιμονίοις. Καὶ ἐξέχεαν αἷμα ἀθῶν, αἷμα υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων, ὧν ἔθυσαν τοῖς γλυπτοῖς Χαναάν· καὶ ἐφονοκτονήθη ἡ γῆ ἐν τοῖς αἵμασι.* Καὶ ἐμίανθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Τὸν κολοφῶνα τῆς ἀσεβείας τελευταῖον κατέλιπον· ποῖαν γὰρ δυσσεβείας ὑπερβολὴν καταλείπει τὸ αἷμασιν υἱῶν καὶ θυγατέρων μολῶναι τὴν γῆν, καὶ τοῖς αἰμοβόροις δαίμοσι τὰς τούτων θυσίας προσενεγκεῖν; Τῷ Θεῷ μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ νενομισμένα προσέφερον· τοῖς δὲ εἰδώλοις καὶ τὰς τῶν παίδων σφαγὰς. *Καὶ ἐπόρνευσαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.* Πορνεῖαν ἐνταῦθα οὐ τὴν ἀκολασίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν εἰδώλων λατρείαν καλεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ Θεῷ συνημμένοι τὴν ἐκείνων θεραπείαν ἠγάπησαν, τὴν δεισιδαιμονίαν εἰκότως πορνεῖαν ἐκάλεσαν. μ'–μβ'. *Καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐβδελύξατο τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ παρέδωκεν αὐτούς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτῶν οἱ μισοῦντες αὐτούς. Καὶ ἔθλιψαν αὐτούς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, καὶ ἐταπεινώθησαν ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν.* Ταῦτα καὶ ἡ τῶν Κριτῶν ἱστορία διδάσκει, καὶ μέντοι καὶ ἡ τῶν Βασιλειῶν συγγραφὴ. Ποτὲ μὲν γὰρ Μωαβίταις, ποτὲ δὲ Ἀμμανίταις, ἄλλοτε δὲ Ἀμαλακίταις, καὶ Μαδιηναίοις, καὶ Ἀλλοφύλοις παρέδωκε, τῇ παιδείᾳ τὴν ὠφέλειαν καρπούμενος. μγ'. *Πλεονάκις ἐῤῥύσατο αὐτούς· αὐτοὶ δὲ παρεπύκρναν αὐτὸν ἐν τῇ βουλῇ αὐτῶν, καὶ ἐταπεινώθησαν ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν.* Ἐπάγων γὰρ τὴν παιδείαν πάλιν μετεδίδουφιλανθρωπίας· οἱ δὲ αὐτὸν τοῖς ἐναντίοις ἠμείβοντο. μδ'. *Καὶ εἶδε Κύριος ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, ἐν τῷ αὐτὸν εἰσακοῦσαι τῆς δεήσεως αὐτῶν.* Ταῦτα καὶ αἱ ἱστορίαι διδάσκουσι· καὶ ὅτι ἐδεήθησαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῆς ἀνάγκης ὠθούμενοι· καὶ ὅτι δεηθέντες

ήκούσθησαν.

με'. *Και ἐμνήσθη τῆς διαθήκης αὐτοῦ, καὶ μετ' ἐμελήθη κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέου αὐτοῦ.* Διὰ γὰρ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας τὸν ἔλεον ἐχορήγησε· μεταμέλειαν δὲ καλεῖ τῆς παιδείας τὴν παῦλαν. Ὁ γὰρ Θεὸς τῆς μεταμελείας οὐκ ἔχει τὸ πάθος, οὐδὲ νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις ἀρέσκειται· ἀλλὰ σοφῶς ἅπαντα πρυτανεύων, καὶ παιδείας ἐπάγει, καὶ φιλανθρωπίαν ὀρέγει.

μζ'. *Καὶ ἔδωκεν αὐτοὺς εἰς οἰκτιρμοὺς, ἐναντίον πάντων τῶν αἰχμαλωτευσάντων αὐτούς.* Οὕτω τὸν Κύρον κατέθελεξεν, καὶ εἰς ἔλεον ἔκαμψε, καὶ δοῦναι τοῖς δορυαλώτοις τὴν ἐλευθερίαν πεποίηκε. μζ'. *Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπισυνάγαγε ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐθνῶν· τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ, τοῦ ἐγκαυχᾶσθαι ἐν τῇ αἰνέσει σου.* Καὶ ταῦτα δηλοῖ, ὡς ὁ προφητικὸς αὐτοὺς διδάσκει λόγος, πῶς δεῖ τὸν Θεὸν ἰλεώσασθαι, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ κηδεμονίας τυχεῖν. Καὶ ὁ θεσπέσιος δὲ Ἀπόστολος τὴν ἐσομένην Ἰουδαίῳ σωτηρίαν διὰ Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου προηγόρευσε· *Ἦξει ἐκ Σιών, φησὶν, ὁ ῥύόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ· καὶ αὕτη αὐτοῖς ἢ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.* Οὐ μὲν τὴν οἰκοδομίαν τῆς Ἱερουσαλήμ προσμείναι δεῖ, κατὰ τοὺς μύθους τῶν ἀνοήτων, καὶ τὴν κατὰ νόμον λατρείαν, καὶ τὰς ἀλόγους θυσίας, καὶ περιτομὴν, καὶ σάββατον, καὶ σκιάδη περιῤῥαντήρια μετὰ τὸ πανάγιον βάπτισμα· ταῦτα γὰρ γραϊδίων μεθυόντων παραληρήματα· ἀλλὰ κλήσιν καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ πίστιν εἰς τὸν Δεσπότην Χριστὸν, καὶ τῆς καινῆς διαθήκης τὴν πολιτείαν.

μη'. *Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος· καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς, Γένοιτο, γένοιτο.* Ὑμνητὸς γὰρ ἐπὶ πᾶσι τῶν ὄλων ὁ Κύριος, ὁ τοῦ Ἰσραὴλ χρηματίσας Θεὸς, ὁ τοσαῦτα τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα πραγματευσάμενος σωτηρίας. Προσῆκει δὲ τὸν λαὸν ἅπαντα τὸ Ἀμὴν τῇ τῶν ὑμνούντων ἐπιφέρειν φωνῇ. Τὸ γὰρ Γένοιτο, γένοιτο, Ἀμὴν καὶ ἀμὴν, ὁ Ἑβραῖος καλεῖ. Ὅθεν καὶ τὸ ἔθος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις μεμνηκετὸ τῇ δοξολογίᾳ τοῦ ἱερέως διὰ τοῦ Ἀμὴν συντίθεσθαι τὸν λαὸν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κοινωνίαν προσφέρειν, καὶ τὴν εὐλογίαν λαμβάνειν.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΖ' ΨΑΛΜΟΥ.

Ἀλληλουῖα. Πολλάκις ἀπεδείξαμεν, ὅτι σκιά τῆς καινῆς ἢ παλαιᾶ διαθήκη· οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ ῥάδιον τοῦτο καταμαθεῖν. Τὴν τε γὰρ Ἰουδαίων ἐλευθερίαν θεσπίζει, καὶ τὴν πάντων ἀνθρώπων σωτηρίαν προαγορεύει. Ἔχει δὲ πολλὴν πρὸς τοὺς προτεταγμένους ἀκολουθίαν. Ὁ μὲν γὰρ τέταρτος καὶ ἑκατοστὸς διήγησιν ἔχει τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς πατριάρχας γεγεννημένων ἐπαγγελιῶν, καὶ τῶν τοῖς ἐκείνων ἐκγόνοις παρασχεθειῶν δωρεῶν. Ὁ δὲ μετὰ ἐκείνον, πρὸς ταῖς εὐεργεσίαις, καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀχαριστίαν ἐδίδαξε, καὶ τὰς δι' ἐκείνην ἐπενεχθείσας τιμωρίας αὐτοῖς. Οὗτος δὲ προαγορεύει τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ἀπαλλαγὴν διὰ τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν γεγεννημένην. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις ἐσκογράφηται τὰ ἡμέτερα, ὀρθῶμεν δὲ καὶ ἐν τῷδε τῷ ψαλμῷ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τὰ θεσπίσματα· μᾶλλον ἡμῖν ἢ ἐκείνοις ἀρμόττει τῆς προφητείας τὸ πλεῖστον.

α'. *Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ὅτι χρηστὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.* Πάλιν ὑμνεῖν ὁ προφητικὸς παρακελεύεται λόγος τὸν εὐεργέτην Θεόν· αἰτίαν δὲ τῆς ὑμνωδίας τὴν φιλανθρωπίαν εἰναί φησιν. β'. *Εἰπάτωσαν οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου, οὓς ἐλυτρώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ.* Καὶ Ἰουδαίους ὑμνεῖν ἔδει τῆς Βαβυλωνίων ἐλευθερωθέντας δουλείας· καὶ ἡμᾶς αἰεὶ προσῆκει τοῦτο ποιεῖν, τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀπαλλαγέντας.

γ'. *Καὶ ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγεν αὐτούς· ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ, καὶ θαλάσσης.* Τοῦτο ἐπὶ μὲν Ἰουδαίων οὕτω γεγεννημένον οὐ μεμαθήκαμεν. Κατὰ πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐσκεδασμένοι διάγουσι. Τὴν δὲ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἐν ἅπασιν τῆς οἰκουμένης τοῖς τμήμασιν, ἐφοῖς τε καὶ ἐσπερίοις, νοτίοις τε καὶ ἀρκτέοις, ἐκάλεσε καὶ συνήθροισε· καὶ τοὺς τοιοῦτους συλλόγους πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης ἔστιν ἰδεῖν. Ἐπὶ μέντοι Ἰουδαίων ἀμυδρῶς τοῦτο γεγένηται· τινῶν μὲν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπανελθόντων, ὀλίγων δὲ τινῶν κατ' ἐκείνου τοῦ καιροῦ συλλεγέντων ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τῶν πλησιοχώρων ἐθνῶν.

δ'. *Ἐπλανήθησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν ἀνύδρῳ.* Καὶ Βαβυλῶν ἔρημος καὶ ἀνύδρος· ἔρημος γὰρ ὑπῆρχε τοῦ Θεοῦ· καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρδεΐας, δουλεῖον ἐκείνη, ἐστέρητο τῶν Ἰουδαίων τὸ πλῆθος· καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες ὡσαύτως ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ διῆγον, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ὄντες, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος. *Ὀδὸν πόλεως κατοικητηρίου οὐχ εὔρον.* Οὔτε γὰρ Ἰουδαῖοι διαφυγεῖν τοὺς ἀνδραποδίσαντας ἴσχυον, καὶ τὴν οἰκίαν πατρίδακαταλαβεῖν· οὔτε οἱ ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκότες, πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρωπήσεως τὴν ἐπὶ τὴν θεῖαν πόλιν ἄγουσαν εὔρον ὁδόν. Πόλιν ἐνταῦθα νοητέον τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν·

ε'. *Πεινῶντες καὶ διψῶντες, ἢ ψυχὴ αὐτῶν ἐν αὐτοῖς ἐξέλιπεν.* Θεῖας διδασκαλίας λιμὸς καὶ τούτους κάκεινους ἐπίεξεν. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ ἐν Βαβυλῶνι δουλεύοντες, καὶ ἱερέων ἐστέρηοντο, καὶ τὴν κατὰ

νόμον λατρείαν πληροῦν οὐκ ἠδύναντο. Τὰ δὲ ἔθνη πάλιν οὔτε νόμον θεῖον ἐδέδεκτο, οὔτε πνευματικῆς διδασκαλίας ἀπήλαυε, δι' ὧν αἱ ψυχαὶ πεφύκασι τρέφεσθαι. Τοῦτον μέντοι τὸν λιμὸν Ἰουδαίους ἠπέλιπεν ὁ Θεός· *Ἐπάξω γὰρ, ἔφη, λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου.*

ζ'. *Καὶ ἐκέκραζαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς.* Τῶν μὲν Ἰουδαίων οἱ εὐσεβέστεροι τῷ Θεῷ τὴν ἰκετείαν προσήνεγκαν· καὶ τοῦτο ἡμᾶς καὶ ἡ τοῦ Δανιὴλ προφητεία διδάσκει. Καὶ αὐτὸς γὰρ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, ὑπὲρ πάντων ποτινώμενοι, τὸν θεῖον ἐζήτησαν ἔλεον. Τὰ δὲ ἔθνη ἔστενεμὲν ταῖς παντοδαπαῖς προσπαλαίοντα συμφοραῖς, καὶ οἰμωγαῖς, καὶ θρήνοις ἀπαραμυθήτοις ἐκέχρητο, τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἔχοντα τὴν ἐλπίδα, οὐ μὲν τὴν λύσιν τῶν κατεχόντων δεινῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἐζήτησαν. Εἶδε δὲ ὁμοῦς στένοντας ὁ φιλόανθρωπος, καὶ τὸν ἔλεον ὠρεξεν.

ζ'. *Καὶ ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς ὁδὸν εὐθείαν, τοῦ πορευθῆναι εἰς πόλιν κατοικητηρίου.* Ἰουδαίους μὲν γὰρ διὰ Κύρου τοῦ Πέρσου τὴν ἐπάνοδον ἐδωρήσατο· τὰ δὲ ἔθνη διὰ τῶν ἁγίων ἐποδήγησεν ἀποστόλων, καὶ τὴν ἄνω πόλιν ὑπέδειξε, τὴν ἐν ὄρεσιν ἁγίοις τοὺς θεμελίους ἔχουσαν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. ἦ'. *Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Καὶ τὰ τεράστια αὐτοῦ τὰ εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τὸν μέντοι χαριστήριον ὕμνον οὐχ ὁ ἔλεος τῷ Θεῷ προσφέρει, οὔτε μὲν τὰ θαυμάσια, ἀλλ' οἱ τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν ἀπολαύσαντες. Θαυμαστή μὲν γὰρ καὶ ἀξιάγαστος καὶ Ἰουδαίων ἐλευθερία· θαυμασιωτέρα δὲ καὶ ἀξιαγαστοτέρα τῆς οἰκουμένης ἡ σωτηρία, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολή, καὶ τῆς πλάνης ἡ παῦλα, καὶ τῆς ἀληθείας ἡ γνῶσις. Τούτων δὲ πάντων ὁ θεῖος πρόξενος ἔλεος. *Οὐ γὰρ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν, ὡς ἐποίησαμεν, φησὶν ὁ θεῖος Απόστολος, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως.*

θ', ι'. *Ὅτι ἐχόρτασε ψυχὴν κενὴν, καὶ ψυχὴν πεινῶσαν ἐνέπλησεν ἀγαθῶν. Καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, πεπεδημένους ἐν πτωχείᾳ καὶ σι δῆρῳ.* Καὶ Ἰουδαίους δουλεία καὶ κακουχία συνεζευγμένους, καὶ λιμῷ τηκομένους, τῶν κατεχόντων δεινῶν ἠλευθέρωσε· καὶ ἅπασαν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ταῖς θεαῖς διδασκαλίαις διέθρεψε, καὶ τοῦ ζόφου τῆς ἀγνοίας ἐλευθέρωσε, τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατηύγασε, καὶ τὴν ἐπικειμένην τοῦ θανάτου σκιὰν ἀπεσκέδασε, τῆς ἀναστάσεως δεδωκὼς τὴν ἐλπίδα καὶ διέρρηξε τὰ ἰσχυρὰ τῆς ἀμαρτίας δεσμά. *Σειραῖς γὰρ, φησὶ, τῶν ἑαυτοῦ ἀμαρτημάτων ἕκαστος σφίγγεται. Καί· Οὐαὶ οἱ ἐπισπώμενοι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν ὡς σχοινίῳ μακρῷ, καὶ ὡς ζυγοῦ ἰμάντι δαμάλεως τὰς ἀνομίας αὐτῶν.*

ια', ιβ'. *Ὅτι παρεπύκρναν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ὑψίστου παρώξιναν. Καὶ ἐταπεινώθη ἐν κόποις ἡ καρδιά αὐτῶν· ἠσθένησαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν.* Τούτων δὲ πάντων αἴτιον τῶν ἀλγεινῶν, καὶ Ἰουδαίους, καὶ μέντοι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, ἡ ἀμαρτία· κάκεινοι γὰρ δίκας τίνοντες ἐξεδόθησαν τῇ Βαβυλωνίων δουλείᾳ· καὶ πάντες ἄνθρωποι, μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ὑπεβλήθησαν τῇ τῶν πόνων ταλαιπωρίᾳ. Μετὰ ταῦτα γὰρ ἤκουσεν Ἀδὰμ, *Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση.* Τοσαύταις περιστοιχιζόμενοι συμφοραῖς λύσιν οὐδεμίαν εὔροντο τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἀλλ' ὁ ταύταις αὐτοὺς συγκληρώσας, αὐτὸς καὶ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν ἐδωρήσατο. *Φησὶ γὰρ· γ', ιδ'. Καὶ ἐκέκραζαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. Καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ σκοτόυς, καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διέρρηξεν.* Οἰκτεῖρας γὰρ καὶ τούτους κάκεινους, τοὺς μὲν τῶν ἐπικειμένων ἀπήλλαξε συμφορῶν, τοὺς δὲ τοῦ τῆς ἀγνοίας ἠλευθέρωσε σκοτούς, καὶ τῆς δουλείας διέρρηξε τὰ δεσμά.

ιε', ις'. *Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεη αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασεν.* Πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς, τὸ ἄφυκτον ἐκάλεσε τῶν κακῶν· καθάπερ γὰρ τὸν εἰστωτοιοῦτων καθειργμένον θυρῶν τε καὶ μοχλῶν, διαφεύγειν τῶν ἀδυνάτων· οὕτως ἀμήχανον ἦν καὶ Ἰουδαίους τὴν Βαβυλωνίων διαδρᾶνα δουλείαν, καὶ πάντας ἀνθρώπους τοῦ θανάτου τὴν δυναστείαν. Μόνος δὲ ὁ θεῖος ἔλεος ἤρκεσε κάκεινων καὶ τούτου διαλύσαι τὸ κράτος, καὶ τῶν ἀνιαρῶν τὴν λύσιν χαρίσασθαι. *ις'. Ἀντελάβετο αὐτῶν ἐξ ὁδοῦ ἀνομίας αὐτῶν· διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐταπεινώθησαν.* Οὔτε Ἰουδαῖοι, οὔτε πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις, ἀδίκως τοῖς ἀνιαιροῖς περιέπεσαν· ἀλλὰ καὶ οὗτοι κάκεινοι δίκας ὧν ἐπλημμέλησαν τίνουσιν. Ἀλλ' ὁμοῦς, καὶ τούτους κάκεινους τοσοῦτοις ἐγκαλινδουμένους κακοῖς σωτηρίας ἤξιώσεν.

η). *Πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν· καὶ ἤγγισαν ἕως τῶν πύλων τοῦ θανάτου.* Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, τῷ πλήθει συνεχόμενοι τῶν κακῶν, καὶ αὐτὴν ἀπεστρέφοντο τὴν τροφήν. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ἐτέρῳ ψαλμῷ, ὡς ἐξ ἐκείνων εἶρηκεν ὁ προφήτης· *Ὅτι ἐπελαθόμην τοῦ φαγεῖν τὸν ἄρτον μου.* Τὰ δὲ ἔθνη οὐδὲ ταῖς τῶν οἰκείων φιλοσόφων διδασκαλίαις προσέχειν ἐβούλετο. Οὗ δὲ χάριν, οἱ μὲν Σωκράτους κατεψηφίσαντο θάνατον· οἱ δὲ τὸν Ἀνάξαρχον ξένη παρέδοςαν τιμωρία· οἱ δὲ ἄλλοι τοῦ Πυθαγόρου διαδόχους πικρῶς



αικισάμενοι, πρόωρον αὐτοῖς ἐπήγαγον θάνατον. Ἀλλ' ὅμως καὶ τούτοις ὁ τῶν ὅλων Θεὸς παρεσκεύασε μεταδοθῆναι τῆς ἀθανάτου τροφῆς, καὶ μετὰ πάσης ταύτης προσδραμεῖν προθυμίας ἀνέπεισε, καὶ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν ἠλευθέρωσε.

ιθ'. Καὶ ἐκέκραζαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. Εἶτα διδάσκει τὸν τρόπον.

κ'. Ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἴασατο αὐτούς, καὶ ἐρρύσατο αὐτούς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος ἐνανθρωπήσας, καὶ ἀποσταλεῖς, ὡς ἄνθρωπος (ὡς γὰρ Θεὸς, ἀπερίγραφος, καὶ πανταχοῦ πάρεστι, καὶ περιέχει τὰ σύμπαντα), τὰ παντοδαπὰ τῶν ψυχῶν ἴασατοτραύματα, καὶ τοὺς διαφθαρέντας ἀνέρρωσε λογισμούς. Οὕτω τὴν ἁμαρτωλὸν ἐκείνην ἴασατο γυναῖκα, καὶ θαρρῆεῖν παρεγγύησεν· οὕτω τὸν παρεμμένον ἐστήριζεν εἰρηκῶς, Ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου. Οὕτως ἀνέφεξε τῷ ληστῇ τὸν παράδεισον, οὕτω τοὺς τελῶνας διδασκάλους τῆς οἰκουμένης ἀπέφηνεν, οὕτω τοὺς παναγίῳ προσιόντας βαπτίσματι νεουργεῖ καὶ καθαίρει, καὶ τῶν τῆς ἁμαρτίας ἀπαλλάττειτραυμάτων.

κα', κβ'. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεῃ αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ θυσάτωσαν αὐτῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξαγγελιάτωσαν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν ἀγαλλίασει. Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντων ὑμνεῖν, φησὶ, δίκαιον, τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν, ἐλέφ τοσοῦτῳ χρησάμενον, καὶ τὴν παράδοξον ἡμῖν δωρησάμενον σωτηρίαν. Χρῆ δὲ μὴ μόνους εἰδέναι τὰς θείας θαυματουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκειν, καὶ πάντας διεγείρειν εἰς ὑμνωδίαν. Ἐπισημῆνασθαι μέντοι δεῖ, ὡς αἰνέσεως θυσίαν καὶ ἐνταῦθα προσενεγκεῖν τῷ Θεῷ παρεγγύησε, καὶ οὐ τῶν ἀλόγων τὰ θύματα. Τοιγαροῦν ἐκβάλλει καὶ ἐνταῦθα τὴν κατὰ νόμον λατρείαν. Τὴν δὲ τῆς αἰνέσεως θυσίαν ὁ Ἀκύλας θυσίαν εὐχαριστίας προσηγόρευσε.

κγ', κδ'. Οἱ καταβαίνοντες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποιοῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς. αὐτοὶ εἶδον τὰ ἔργα Κυρίου, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἐν τῷ βυθῷ. Παραβολικῶς ταῦτα τέθεικεν ὁ προφήτης. Λέγει δὲ τοῦτο, ὅτι καθάπερ οἱ ναυτιλλόμενοι, καὶ τὰ μεγάλα διαπερῶντες πελάγη, διαφερόντως τὰς θείας μεγαουργίας ὀρῶσι, κλύδωσι μὲν χαλεποῖς περιπίπτοντες, παρὰ πᾶσαν δὲ ἀνθρωπίνην ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπολαύοντες· οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι ταῖς συμφοραῖς ἐκείναις περιπεσόντες, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπειληφότες, τὴν θεῖαν κατέμαθον δύναμιν. Καὶ μὲν δὴ καὶ πάντες ἀνθρωποειτὴν ξένην τῶν πραγμάτων ὀρῶντες μεταβολὴν, καὶ τῆς προτέρας ἀπάτης τὴν παῦλαν, καὶ τῶν ψυχῶν τὴν γαλήνην, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὸν λιμένα, τὸν τούτων θαυμάζουσι χορηγόν.

κε', κς'. Εἶπε, καὶ ἔστη πνεῦμα καταιγίδος, καὶ ὑψώθη τὰ κύματα αὐτῆς. Ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν οὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων. Καὶ διὰ τούτων ἐδίδαξεν, ὡς αὐτοῦ νεύοντος, καὶ τὰ λυπηρὰ γίνονται, καὶ τὰ θυμῆρη προσγίνονται. Ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐν κακοῖς ἐτήκετο. [κζ'] Ἐταράχθησαν, καὶ ἐσαλεύθησαν, ὡς ὁ μεθύων· καὶ πᾶσα ἡ σοφία αὐτῶν κατεπόθη. Ἐπέμεινε τῇ τροπῇ· καὶ δοκεῖ μὲν περὶ τῶν ναυτιλλομένων λέγειν· αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τὰς παντοδαπὰς τῆς φύσεως συμφορὰς· ἄς οὐδεὶς ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ χρώμενος ἰκανὸς διαλύσαι. Οὐδὲ γὰρ οἱ κυβερνήται, τῆδε καὶ κεῖσε μεθυόντων δίκην περιφερόμενοι, ὅτ' ἂν ὑπάρχη τὸ κλυδώνιον, πᾶσαν εἰσφέροντες τὴν τέχνην, περιγενέσθαι δύνανται τῶν δεινῶν.

κη'–λ'. Καὶ ἐκέκραζαν πρὸς Κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτούς, καὶ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν ἐξήγαγεν αὐτούς. Καὶ ἐπέταξε τῇ καταιγίδι, καὶ ἔστη εἰς αὐραν, καὶ ἐσίγησαν τὰ κύματα αὐτῆς. Καὶ εὐφράνθησαν, ὅτι ἠσύχασαν. Καὶ ἐκείνοις δὲ τοῖς πλείουσιν ἐπικαλουμένοις τὴν οἰκείαν ῥοπὴν ὀρέγει, καὶ νεύει· καὶ παραχρῆμα εἰς αὐραν πραεῖαν ἢ καταιγὶς μεταβάλλεται, καὶ τῆς ζάλης τὸ πέλαγος ἀπαλλάττεται, καὶ οἱ λυπηροὶ τισὶ προσπαλαίοντες διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος μεταβολὴν εὐρίσκουσι τῶν κακῶν. Οὕτως Ἰουδαῖοι τῆς πικρᾶς δουλείας ἐκείνης ἠλευθερώθησαν. Καὶ ὠδήγησεν αὐτούς ἐπὶ λιμένα θελήματος αὐτοῦ. Ἄμα γὰρ ἠθέλησε, καὶ λύσις ἐγένετο τῶν κακῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ κλύδωνος ὁ λιμὴν ἀνεφάνη· καὶ τοῦτο δὲ μᾶλλον ἡμῖν, ἢ ἐκείνοις ἀρμόδιον. Ἡμᾶς γὰρ εἰς τὸν τοῦ θελήματος αὐτοῦ λιμένα καθώρμισεν, τὴν θεῖαν αὐτοῦ δωρησάμενος γνωσιν.

λα', λβ'. Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ Κυρίῳ τὰ ἔλεῃ αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. Ὑψωσάτωσαν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ, καὶ ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων αἰνεσάτωσαν αὐτόν. Καὶ τοῦτο παρὰ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν διηγεκῶς γινόμενον ἔστιν ἰδεῖν. Ἐν πάσαις γὰρ ταῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις, τοῦ ἱεροῦ καθηγουμένου συλλόγου, ἅπας ὁ λαὸς τὸν εὐεργέτην ὑμνεῖ, τῆς θείας φιλάνθρωπίας τὰς θαυματουργίας διεξιῶν.

λγ', λδ'. Ἔθετο ποταμοὺς εἰς ἔρημον, καὶ διεξ ὁδοὺς ὑδάτων εἰς δίψαν. Γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. Ὑμνοῦσι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς σωτηρίας τετυχηκότες, τὴν ξένην ὀρῶντες μεταβολὴν. Οἱ γὰρ πάλαι πολλοῖς ἀρδόμενοι προφητικoῖς ποταμοῖς, καὶ καρπὸν ὄριμον προσφέροντες τῷ Θεῷ, νῦν οὐδὲ νοτίδος μικρᾶς ἀπολαύουσιν, ἀλλ' ἔρημοι πάμπαν διὰ τὴν οἰκείαν πονηρίαν τῆς προτέρας ἀρδεΐας γεγένηται.

λε'. Ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. Τὰ δὲ πάλαι ἔρημα ἔθνη, καὶ οὐδὲ βραχεῖαν ἐσχηκότα λιβάδα, τοῖς τῆς διδασκαλίας ὕδασι περικλύζεται, ὑπὲρ τὴν χρεῖαν τὰ λογικὰ

δεχόμενα

ρεύματα.

λς'. Καὶ κατώκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας. Τοὺς γὰρ πάλαι λιμῶ τηκομένους, καὶ τῆς πνευματικῆς τροφῆς ἐνδεεῖς, ἐν ἐκείνοις κατώκισε τοῖς ποταμοῖς, καὶ τὴν εὐσεβῆ συνεστήσατο πολιτείαν.

λζ'. Καὶ ἔσπειραν ἀγρούς, καὶ ἐφύτευσαν ἀμπελῶνας, καὶ ἐποίησαν καρπὸν γεννήματος. Καὶ ταῦτα ἅπαντα τροπικῶς εἶρηκεν ὁ προφήτης. Καὶ ὁ Κύριος παραβολαῖς τοιαύταις ἐχρήσατο· καὶ ποτὲ μὲν τοὺς ἀποστόλους ἐκάλεσε θεριστὰς, ποτὲ δὲ αὐτὸν σπορέα καὶ γεωργὸν, καὶ γῆν καλὴν τοὺς εὐπειθῶς δεχομένους τοῦ λόγου τὰ σπέρματα. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ φησιν· Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ Θεὸς ἤρξανε. Καὶ πάλιν· Θεοῦ γεωργιὸν ἐστε, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε. Καὶ ἔσπειραν τοίνυν οἱ ἀπόστολοι τὰ σωτήρια κηρύγματα, καὶ τοὺς λογικοὺς τῷ Θεῷ κατεφύτευσαν παραδείσους, καὶ τὸν ὄριμον τῆς δικαιοσύνης καρπὸν τῷ Θεῷ προσεκόμισαν· καὶ ἅπαντες δὲ οἱ μετ' ἐκείνους τὴν διδασκαλίαν πεπιστευμένοι, ταυτὸ τοῦτο δρῶντες διατελοῦσιν.

λη'. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν. Ὁ γὰρ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Κτήνη δὲ καλεῖ τοὺς ὑπ' αὐτῶν νεμομένους, οὓς αὐτὸς ἠΐξησεν τῆς θαυματουργίας χορηγήσας τὴν δύναμιν. Καὶ μάρτυς ὁ μακάριος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι λέγων· Ὁ δὲ Κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ' ἡμέραν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος πρόβατα καλεῖ τοὺς πιστευόντας· Τὰ πρόβατα γὰρ, φησὶ, τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς. Ἐνταῦθα πάλιν τὰ Ἰουδαίους συμβησόμενα προθεσπίζει κακά.

λθ'. Καὶ ὀλιγόθησαν, καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν καὶ ὀδύνης. Τοῦτο μὲν οὖν φησιν· Οἱ πάλαι τὴν ἔρημον οἰκοῦντες καὶ ἄνυδρον, τσαυτῆς εὐλογίας καὶ εὐθηνίας πεπιστευκότες ἀπήλαυσαν. Οἱ δὲ πάλαι τῆς τῶν προφητικῶν ποταμῶν ἀπολαύσαντες ἄρδεια, εἶτα ταύτης στερηθέντες διὰ τὴν πονηρίαν τῆς γνώμης, καὶ ἔρημοι παντελῶς μεμενηκότες καὶ ἄκαρποι, παντοδαπαῖς περιέπεσον συμφοραῖς, καὶ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην διεσκεδάσθησαν, ὥστε τὴν πολυάνθρωπον αὐτῶν μητρόπολιν ὑπὸ ὀλίγων οἰκεῖσθαι.

μ'. Ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας αὐτῶν. Μαρτυρεῖ δὲ τῇ προρρήσει τὰ πράγματα. Καὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες αὐτῶν ἄρχοντες καὶ διδάσκαλοι, οὐδενὸς ἄξιον καθεστήκασι λόγου· ἀλλ' οἱ πάλαι περιφανεῖς καὶ περιβλεπτοί, ἄσημοι παντελῶς εἰσι, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων καταφρονούμενοι. Καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ, καὶ οὐχ ὁδῶ. Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτω· Καὶ πλανήσει αὐτοὺς ἐνματαιότητι διανοίας. Ὁ Θεὸς οὐκ ἐπάγει πλάνην, ἀλλ' ἀπαγορεύει τὴν πλάνην· τοὺς δὲ μὴ πειθομένους ἀκυβερνήτους ἐᾷ· οἱ δὲ ἀνερμάτιστοι περιφερόμενοι τῆδε κάκεισε περιπλανῶνται. Τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι πεπόνθησι· τὴν θείαν γὰρ καταλιπόντες ὁδὸν, τοῖς οἰκειοῖς ἔπονται λογισμοῖς.

μα'. Καὶ ἐβοήθησε πένητι ἐκ πτωχείας. Τὰ γὰρ πάλαι πτωχεύσαντα ἔθνη τῆς θείας ἐπικουρίας ἀπήλαυσαν, καὶ τὸν πνευματικὸν ἐκτήσαντο πλοῦτον. Καὶ ἔθετο, ὡς πρόβατα, πατριάς. Ὁ δὲ Ἀκύλας οὕτως· Καὶ ὑπερεπαρεῖ πτωχὸν ἐκ πενίας, καὶ θήσει ὡς ποίμνιον συγγενείας. Ὡς προβάτων γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμελεῖται, καὶ ὡς συγγενῶν κατὰ σάρκα προμηθεῖται καὶ κήδετα.

μβ'. Ὁσονται εὐθεῖς καὶ εὐφρανθήσονται, καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράζει τὸ στόμα αὐτῶν. Ταῦτα γὰρ ὀρῶντες οἱ μὲν εὐθύτητι λογισμῶν κεχηρημένοι, θυμηδίας ἐμπίμπλονται· οἱ δὲ δυσσεβεία καὶ παρανομία συζῆν προαιρούμενοι, κύπτειν εἰς γῆν, καίσιγαῖν ἀναγκάζονται, τῇ δικαίᾳ χαλινούμενοι ψήφω.

μγ'. Τίς σοφὸς καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσει τὰ ἔλέη τοῦ Κυρίου; Οὔτε γὰρ τὸ συνέναι καὶ διαγῶναι τὰς φιλανθρώπους τοῦ Σωτῆρος οικονομίας, οὔτε φυλάξαι τὰς θείας νομοθεσίας παντός· ἀλλὰ τοῦ σοφία καὶ συνέσει χρωμένου, καὶ βοῶντος πρὸς τὸν Δεσπότην· Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΖ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. Ὡδὴ ψαλμοῦ τῷ Δαβὶδ. Καὶ οὗτος ὡσαύτως ὁ ψαλμὸς καὶ τὴν Ἰουδαίων ἐπάνοδον προθεσπίζει, καὶ τῶν ἐθνῶν προαγορεύει τὴν σωτηρίαν· πολλὴν δ' ἔχει τὴν συγγένειαν πρὸς τε τὸν νς' καὶ πρὸς τὸν νθ' ψαλμόν.

β'. Ἐτοιμὴ ἡ καρδία μου, ὁ Θεὸς, ἐτοιμὴ ἡ καρδία μου, ἄσομαι καὶ ψαλῶ ἐν τῇ δόξῃ σου. Καὶ ἦδη προειρήκαμεν, ὡς δόξαν οἰκειαν ὁ προφήτης τὴν προφητικὴν χάριν καλεῖ. Τῇ τῆς προφητείας, φησὶ, χρώμενος μελωδία, λέγω σοι τῷ Δεσπότη, ὡς εὐρείαν ἔχωτὴν καρδίαν μου, καὶ ἐτοιμὴν εἰς ὑποδοχὴν τῆς θείας σου χάριτος.

γ', δ'. Ἐξεγέρθητι, ἡ δόξα σου, ἐξεγέρθητι, ψαλτήριον καὶ κιθάρα, ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου. Ἐξομολογήσομαι σοι ἐν λαοῖς, Κύριε, ψαλῶ σοι ἐν ἔθνεσιν. Ψαλτήριον καὶ κιθάραν ἑαυτὸν ὁ προφήτης καλεῖ. Ὡς ἐν

ὄργανῳ γὰρ μουσικῶ, τοῦ Πνεύματος ἢ χάρις ἐν αὐτῷ τὴν προφητικὴν ἀνεκρούετο μελωδίαν. Διεγείρας τοίνυν ἑαυτὸν εἰς ὑμνωδίαν τοῦ Δεσπότη, ἀποκρίνεται πάλιν, καὶ ὑπισχνεῖται ὄρθρου τοῦτο ποιήσιν. Ἄτε δὴ τῆνικαῦτα οὐκ αὐτὸς μόνος προσοίσων τὸν ὕμνον, ἀλλὰ μετὰ μυρίων ἔθνων καὶ λαῶν τὴν θεῖαν ᾠδὴν ποιησάμενος· ὄρθρον δὲ καλεῖ, τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἐξ ἐκείνου γὰρ ἀνέτειλε τῆς ἀληθείας τὸ φῶς· ἐξ ἐκείνου κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐν τοῖς ἀπάντων ἀνθρώπων στόμασιν ὁ μακάριος ᾄδει Δαβὶδ, καὶ τὰς θείας εὐεργεσίας ὑμνεῖ.

ε'. *Ὅτι μέγα ἐπάνω τῶν οὐρανῶν τὸ ἔλεός σου, καὶ ἕως τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθειά σου.* Νικᾷ τῶν οὐρανῶν τὰ κύττη τοῦ σοῦ ἐλέους τὸ μέγεθος· πανταχόσε τῆς σῆς ἀληθείας αἱ ἀκτῖνες διέδραμον. Καὶ ἤδη δὲ εἰρήκαμεν, ὡς νεφέλας τοὺς προφήτας, καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τοὺς διδασκαλικῆς χάριτος τετυχηκότας καλεῖ. Διὰ τούτων γὰρ, ὡσπερ διὰ τινων νεφελῶν, τὴν πνευματικὴν ἀρδεῖαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρει· δι' αὐτῶν τὰ ἀληθῆ με μαθήκαμεν δόγματα.

ς'. *Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Θεός, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.* Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος ἔφησεν Ἀββακούμ· *Ἐκάλυπεν οὐρανοὺς ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ.* Τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐν τῷ ὀγδόῳ ἔφη ψαλμῷ· *Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.* Τὸ οὖν, ὑψώθητι, ἀντι τοῦ, δείχθητι ὑψηλός, καὶ πάντων ὑπέρτερος, καὶ πᾶσα ἡ γῆ μαθέτω τὴν σὴν δόξαν.

ζ'. *Ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν οἱ ἀγαπητοί σου, σῶσον τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπάκουσόν μου.* Δείξει δὲ σου πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν δύναμιν τῶν τῆς σῆς οἰκειώσεως ἀξιωθέντων ἢ σωτηρία· δέξαι μου τοίνυν τὴν ἰκετείαν, καὶ τὴν σὴν ὄρεξον δεξιάν. Δεξιάν δὲ καλεῖ τὴν ἀγαθὴν ἐνέργειαν.

η'. *Ὁ Θεός ἐλάλησεν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ.* Ἀντι τοῦ, διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος. *Υψωθήσομαι καὶ διαμεριῶ Σίκιμα, καὶ τὴν κοιλάδα τῶν σκηνῶν διαμετρήσω.* Οὐπὲρ ἤτησεν ὁ προφήτης ἀπῆλυσεν· ἐπειδὴ εἶπεν· *Υψώθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς ὁ Θεός, ἀποκρίνεται λέγων ὁ Δεσπότης, Ὑψωθήσομαι.* Εἶτα δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον. *Διαμεριῶ Σίκιμα.* Πόλις δὲ αὕτη κατ' ἐξαιρέτον τῷ Ἰωσήφ δεδομένη. Ἀλλὰ καὶ τὴν κοιλάδα τὴν ἔρημον γενομένην, καὶ ποιμένων δεξαμένην σκηνάς, ἄνωθεν οἰκητόρων πληρώσω, καὶ διανεμηθῆναι τοῖς ἐπανελθοῦσι παρασκευάσω.

θ'. *Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ, καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς, καὶ Ἐφραΐμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου, Ἰούδας βασιλεύς μου.* Οἰκειώσομαι γὰρ οὐ μόνον τὸν Μανασσῆ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκείνου χώραν. Γαλαὰδ γὰρ, ὄνομα τόπου, Μανασσῆς δὲ προσηγορία φυλῆς. Ἀλλὰ καὶ τῷ Ἐφραΐμ τὴν προτέραν ἀποδώσω δύναμιν· τὸν μέντοι Ἰούδαν πασῶν τῶν φυλῶν βασιλεύειν παρασκευάσω, Μετὰ γὰρ τὴν ἐπάνοδον ἀδιαίρετοι μεμενηκάσιν αἱ φυλαί. Ὁ δὲ Ζοροβάβελ, καὶ τούτων κάκεινων ἡγεῖτο. Κυρίως δὲ καὶ ἀληθῶς ὁ Δεσπότης Χριστὸς, ὁ ἐξ Ἰουδακατὰ σάρκα βλαστήσας, ἀπάσης βασιλεύει τῆς κτίσεως.

ι'. *Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου· ἐπὶ τὴν Ἰουμαίαν ἐπιβαλῶ τὸ ὑπόδημά μου, ἐμοὶ ἄλλο φυλοὶ ὑπετάγησαν.* Τοσαύτην δὲ τῷ ἐμῷ λαῷ παρέξω ἰσχὺν, ὥστε καὶ τῶν ἄλλοφύλων κρατήσῃ, καὶ Μωαβίτας καὶ Ἰουμαίους ὑπηκόους λαβεῖν. Ἀκριβέστερον δὲ ταῦτα ἐν τῷ ν' καὶ θ' ψαλμῷ ἡρμηνεύσαμεν.

ια', ιβ'. *Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς; ἢ τίς ὀδηγήσει με ἕως τῆς Ἰουμαίας; Οὐχὶ σὺ, ὁ Θεός, ὁ ἀποσάμενος ἡμᾶς;* Ἡδονῆς ἐμπλησθεὶς ὁ προφήτης τῇ τῶν ἀγαθῶν προρρήσει, ἰμείρεται ἰδεῖν καὶ τὴν καταλυθεῖσαν πόλιν οἰκοδομηθεῖσαν, καὶ τοὺς Ἰουμαίους τοῖς Ἰουδαίοις δουλεύοντας. Ταῦτα δὲ, φησὶν, οὐδεὶς ἕτερος παρασχεῖν ἰκανός, ἢ σὺ μόνος, ὁ νῦν ἡμᾶς ἀποσάμενος, καὶ δουλεύειν κελεύσας. *Καὶ οὐκ ἐξέλευση, ὁ Θεός, ἐν ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Καὶ μὴ προελθὼν, Θεε, ἐν τοῖς στρατευμασιν ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἠττήθημεν πώποτε, σοῦ στρατηγούντος, καὶ τῆς φάλαγγος ἡγουμένου.

γ'. *Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου.* Παῦσον τοίνυν τὰ λυπηρὰ, καὶ τὴν σὴν ῥοπήν ὄρεξον. Οὐδαμόθεν γὰρ ἄλλοθεν τούτου τυχεῖν δυνατόν. Πᾶσα γὰρ ἡ παρ' ἀνθρώπων συμμαχία, σοῦ μὴ συνεργούντος, ματαία καὶ ἄχρηστος.

ιδ'. *Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουδενώσει τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν.* Διὰ τοι τοῦτο τὴν σὴν ἐπικαλούμεθα πρόνοιαν· διὰ ταύτης γὰρ μόνης περιγενέσθαι τῶν δυσμενῶν δυνησόμεθα.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΗ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Εἰς τὸ τέλος· ψαλμὸς τῷ Δαβίδ.* Τὸ σωτήριο πάθος, καὶ τὴν Ἰουδαίων μανίαν, καὶ τὴν Ἰουδαπροδοσίαν, οὗτος ὁ ψαλμὸς προθεσπίζει. Ποδηγεῖ δὲ ἡμᾶς ἐπὶ τήνδε τὴν διάνοιαν καὶ ὁ μέγας Πέτρος δημηγορῶν, καὶ τῆς τοῦ Ἰουδαπροδοσίας κατηγορῶν, καὶ τῆς προφητείας τὴν ἀπόδειξιν ἐντεῦθεν ποιούμενος. Μηδεὶς δὲ, ἀκούων τοῦ Κυρίου νομοθετοῦντος εὐλογεῖν τοὺς διώκοντας, ἐναντίαν ἡγείσθω τοῦ νομοθέτου τὴν προφητείαν. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἐπαρώμενος ὁ προφητικὸς διέξεισι λόγος, ἀλλὰ τὰς ἐσομένας, καὶ Ἰουδαίοις, καὶ τῷ Ἰούδα, τιμωρίας προλέγων. Ἐσχημάτισται δὲ ὡς εὐκτικὸν τὸ

προαγορευτικὸν τοῦτο, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σύνηθες πανταχοῦ τῆ θείᾳ Γραφῇ.  
β'. Ὁ Θεὸς, τὴν αἰνεσίαν μου μὴ παρασιωπήσης, ὅτι στόμα ἀμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοιχθή. Ἀνθρωπίνως ὁ Δεσπότης ταῦτα λέγει Χριστός. Ὡς ἄνθρωπος γὰρ εὐχεται, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὰ μέτρα πληρῶν· ὡς δὲ Θεός, τῶν εὐχομένων γνησίως προσδέχεται τὰς εὐχάς. Ὑμνον δὲ τὸ πάθος καλεῖ. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις δόξαν αὐτὸ προσαγορεύει. *Ἐλλήλυθε γὰρ, φησὶν, ἡ ὄρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.* Στόμα δὲ ἀμαρτωλοῦ, καὶ στόμα δολίου, τὸν Ἰούδα ὠνόμασεν· οὗτος γὰρ κρύβδην ἐποιήσατο πρὸς Ἰουδαίους τὰς τῆς προδοσίας συνθήκας.  
γ'. *Ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία· καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με.* Ἀπὸ τοῦ Ἰούδα μετήνεγκε τὸν λόγον ἐπὶ ὄλον τὸ τῶν Ἰουδαίων συνέδριον. Οὗτοι γὰρ τῷ φθόνῳ δουλεύοντες τὸν ἄδικον ἐτύρευσαν θάνατον. *Καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν. [δ.] Ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με, ἐνδιέβαλλόν με.* Οὐ γὰρ μόνον κακοῦ τινος οὐκ ἐπειράθησαν παρ' ἐμοῦ, ἀλλὰ καὶ μυρίων ὄσων ἀπήλαυσαν ἀγαθῶν· ὑπὲρ ὧν ἀγαπᾶν ὀφείλοντες, τὰ δυσμενῶν ἔδρασαν. *Ἐγὼ δὲ προσηυχόμην.* Καὶ τούτου μάρτυς τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἡ ἱστορία. Τῷ ἱκρίῳ γὰρ σταυροῦ προσηλωμένος ἐβόα· *Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν.* ε'. *Καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ μῖσος ἀντὶ ἀγαπήσεώς μου.* Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτοὺς εὐεργεσίας ἐπέκλυσα· αὐτοὶ δὲ με τοῖς ἐναντίοις ἠμείψαντο.  
ς'. *Κατάστησον ἐπ' αὐτὸν ἀμαρτωλὸν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.* Τὸ κατάστησον, ἀντὶ τοῦ καταστήσεις· καὶ στήτω, ἀντὶ τοῦ σταθῆσεται· καὶ τοῦτο σαφῶς ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐδίδαξεν εὐαγγελιστῆς. Ὁ μὲν γὰρ θεσπέσιος ἤρετο Ἰωάννης, τίς εἶη ὁ προδότης· ὁ δὲ Κύριος εἶπεν· *Ὡ ἐὰν ἐμβάμας τὸ ψωμίον ἐπίδωσω, αὐτός ἐστι· καὶ βάμας, φησὶν, ἀπέδωκεν αὐτὸ Ἰούδα· καὶ μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς,* εὐτρεπεῖς εὐρῶν τὰς εἰσόδους. Αὐθαίρετος γὰρ πρὸς Ἰουδαίους ἀπελθὼν, τῆς προδοσίας ἐποιήσατο τὰς συνθήκας, καὶ πολλαῖς μετὰ ταῦτα εὐεργεσίαις ἐπικλυσθεὶς ἀγνώμων μεμένηκεν. Ἐκὼν τοιγαρ οὖν σύνοικον ἐδέξατο τὸν πολέμιον.  
ζ'. *Ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν, ἐξέλθοι καταδεδικασμένος [ἀντὶ τοῦ, ἐξελεύσεται].* Καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενέσθω εἰς ἀμαρτίαν [ἀντὶ τοῦ, γενήσεται]. Πάσης γὰρ ἀπολογίας ἔρημος ὁ προδότης. Διὸ κρινόμενος κατακρίνεται, καὶ ἡ προσφερομένη ὑπ' αὐτοῦ προσευχὴ\* τὴν κατηγορίαν αὐξεί. Οὐ γὰρ ἠγνῶει τὸν εὐεργέτην, ἀλλὰ καὶ τῶν θείων ἀπήλαυσε λόγων, καὶ θαυμάτων μεγίστων οὐ μόνον αὐτόπτης, ἀλλὰ καὶ αὐτουργὸς ἐγένετο, παρ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν λαβών.  
η'. *Γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.* Καὶ αὕτη ἡ πρόρρησις τὸ τέλος ἐδέξατο· αὐτὸς γὰρ παραχρῆμα τὸν διὰ τῆς ἀγχόνης ὑπέμεινε θάνατον, καὶ ὁ Ματθίας ἀντὶ ἐκείνου ταχθεὶς τὸν τῶν ἀποστόλων ἐπλήρωσεν ἀριθμόν.  
θ'. *Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὀρφανοὶ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ χήρα.* Ταῦτα οὐ τῷ Ἰούδα μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἀπίστοις συνέβη Ἰουδαίοις. Ὀλίγων γὰρ μετὰ τὸν σταυρὸν διελθόντων ἐτῶν, ἀνάστατον ἅπαν τὸ γένος ἐγένετο· καὶ οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, αἱ δὲ τούτων γυναῖκες μετὰ τῶν παίδων ἐξηνδραποδίσθησαν. Τοῦτο μὲν καὶ ὁ προφητικὸς ἠῤῥῆξεν λόγος.  
ι'. *Σαλευόμενοι μεταναστήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπαιτησάτωσαν, καὶ ἐκβληθήτωσαν ἐκ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν.* Ἡ κατὰ τοὺς ἄλλους, ἐκ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν. Καυθεῖσάν γὰρ τῶν οἰκιῶν, καὶ οἰκοπέδων, ἢ ἐρειπίων γενομένων, οἱ μὲν ἀνηρέθησαν τῶν οἰκητόρων, οἱ δὲ ἀπηνέχθησαν δορυάλωτοι.  
ια'. *Ἐξερευνησάτω δανειστῆς πάντα ὅσα ὑπάρχει αὐτῷ.* Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως· Συγκρούσαι πράκτωρ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ. Πράκτορες δὲ καὶ οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς, τὸν ἐπικείμενον εἰσπραττόμενοι φόρον. Οὔτοι δὲ τὰ Ἰουδαίων διήρπασαν ἅπαντα, ἀκριβῶς ἐρευνήσαντες, ὡς καὶ τὰ κεκρυμμένα εὐρεῖν τε καὶ σφετερίσασθαι. *Καὶ διαρπασάτωσαν ἄλλοτριοὶ τοὺς πόνους αὐτοῦ. [ιβ.] Μὴ ὑπαρξάτω αὐτῷ ἀντιλήπτωρ, μηδὲ γενηθήτω οἰκτίρων τοῖς ὀρφανοῖς αὐτοῦ.* Τούτων δὲ γινομένων, καὶ τῶν πολεμίων τὰ τούτοις προσήκοντα διανεμομένων, οὐδεὶς αὐτοῖς ἐπίκουρος ἔσται, οὐδὲ φειδοῦς αὐτῶν οἱ παῖδες ἀξιώθησονται.  
ιγ'. *Γενηθήτω τὰ τέκνα αὐτοῦ εἰς ἐξολόθρευσιν, ἐν γενεᾷ μὴ ἐξαλειφθεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.* Τεσσαράκοντα γὰρ οὐ διελθόντων ἐνιαυτῶν, πανωλεθρίαν ὑπέμεινεν ὁ Ἰουδαίων λαὸς, καὶ οὐκ ἔτι καθ' ἑαυτοὺς πολιτεύονται, οὐδὲ οἰκείους ἔχουσι βασιλεῖς τε καὶ ἄρχοντας, οὐδὲ πολυθρύλλητον ἐκείνην μητρόπολιν, οὐδὲ τὴν κατὰ νόμον ἐπιτελοῦσι λατρείαν, ἀλλὰ φροῦδαπάντα ἐκεῖνα, καὶ ἡ κιβωτὸς, καὶ αἱ πλάκες, καὶ τὰ τῶν Χερουβὶμ ἐκτυπώματα, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἡ λυχνία, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἡ ἀρχιερατικὴ στολὴ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα θεόσδοτα παρ' αὐτοῖς καὶ περιβλεπτα.  
ιδ'. *Ἀναμνησθεῖ ἡ ἀνομία τῶν πατέρων αὐτοῦ ἔναντι Κυρίου, καὶ ἡ ἀμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖ.* Πατέρων ἀρετὴ πολλακίς καὶ πλημμελήσαντας ὤνησε παῖδας, ὡς τοὺς Ἰουδαίους τοῦ Ἀβραάμ ἢ πίστις, ὡς τὸν Σολομῶντα τοῦ Δαβὶδ ἢ εὐσέβεια. Πονηρία δὲ πατέρων τοῖς ὁμοίοις παισὶν ἐπαύξει τὴν τιμωρίαν· οὐδεμία γὰρ οὐδαμῶθεν εὐρίσκεται φειδοῦς ἀφορμῆ. Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ προφητικὸς ἔφη λόγος, ὅτι Ἰουδαῖοι τὴν πανωλεθρίαν ὑπομένοντες πρὸς ταῖς οἰκείαις ἀσεβείαις τῆ μνήμῃ τῶν πατρῶων κακῶν φανήσονται βδελυρότεροι. Πατέρας δὲ αὐτῶν καλεῖ τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ δυσσεβείᾳ χρησαμένους, τοὺς ἐπὶ τῶν Κριτῶν, τοὺς ἐπὶ τῶν Βασιλέων, τοὺς μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος

ἐπάνοδον παρανομία συζήσαντας· μητέρα δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ ἔφη· ἐν ἧ τῆς κατὰ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ μαιφονίας ἐτολήθη τὸ μύσος. Τοῦτο γὰρ ὁ Κύριος ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἔφη· *Ὅπως ἂν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην πᾶν αἷμα ἀθῶον ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου, οὗ ἐφόνευσαν με ταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.* Πάντων γὰρ κατὰ ταυτὸν τίσουςι δίκας.

ιε'. *Γενηθήτωσαν ἐναντίον Κυρίου διαπαντὸς, καὶ ἐξολοθρευθεῖν ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν.* Πάντα γὰρ, φησὶ, τὰ ὑπ' αὐτῶν τοληθέντα παράνομα αἰεὶ θεώμενος ὁ Θεὸς, οὐδεμιᾶς αὐτοῦ ἀξιώσει φειδοῦς, ἀλλὰ πανωλεθρία παραδώσει. Καὶ ἐντεῦθεν μέντοι δῆλον, ὡς οὐ περὶ μόνου τοῦ Ἰούδα, ἀλλὰ περὶ πάντων ἠπιστηκῶτων ταῦτα διήλθεν. Ἀπὸ γὰρ ἐνικοῦ προσώπου, ἐπὶ τὸ πληθυντικὸν τὸν λόγον μετήνεγκεν. Οὐκέτι γὰρ εἶπεν αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτῶν.

ις', ις'. *Ἄνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη ποιῆσαι ἔλεος. Καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πένητα, καὶ πτωχὸν, καὶ κατανευυμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι.* Ταῦτα δὲ, φησὶ, πείσονται, ἀπηνῶς καὶ θηριωδῶς τῇ μαιφονίᾳ χρῆσάμενοι, καὶ τὸν πάσῃ χρῆσάμενον με τριότητι καὶ πραότητι μέχρι θανάτου διώξαντες. Τούτοις καὶ Ἀπόστολος μαρτυρεῖ λόγοις, καὶ αὐτὸς ὁ Δεσπότης· ὁ μὲν Ἀπόστολος βοᾷ· *Ὅς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· καὶ ἄλλιν· Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκέλευσε μορφὴν δούλου λαβῶν· ὁ δὲ Κύριος νῦν μὲν φησὶ· *Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶδός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·* νῦν δὲ· *Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσονται· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.**

ιη'. *Καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἤξει αὐτῶ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογίαν, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.* Ἐνταῦθα σαφῶς τὸ εὐκτικὸν μεταβέβληκεσχημα, καὶ προαγορευτικῶς ἀμφοτέρα τέθεικεν, ὅτι καὶ τὴν κατάραν ἦν ἠγάπησαν λήψονται, καὶ τῆς εὐλογίας, ἦν λαβεῖν οὐκ ἠθέλησαν, στερηθήσονται. *Καὶ ἐνεδύσατο κατάραν ὡς ἱμάτιον.* Ἀντὶ τοῦ, ταύτη πανταχόθεν περιεστοίχισται. *Καὶ εἰσῆλθεν ὡσεὶ ὕδωρ εἰς τὰ ἔγκατα αὐτοῦ.* Οὐ γὰρ μόνον ἐξωθεν, ἀλλὰ καὶ ἐνδοθεν περικεῖνται τὰ κακὰ, καὶ ὑπὸ τούτων δίκην ὕδατος περικλύζονται. Εἶτα ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ ἀρδεύει μὲν τὸ σῶμα καὶ βρέχει, οὐκ ἔχει δὲ μόνιμον τὴν ὑγρότητα, ἐπήγαγεν· *Καὶ ὡσεὶ ἔλαιον ἐν τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ.* Τὸ γὰρ ἔλαιον ἐπὶ πλεῖστον ἐπιμένει τῷ σώματι. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπενεχθήσεται φορὰ κακῶν, τοῦ μὲν ὕδατος τὴν σφοδρότητα, τοῦ δὲ ἐλαίου

μιμουμένη τὸ μόνιμον.

ιθ'. *Γενηθήτω αὐτῷ ὡς ἱμάτιον, ὃ περιβάλλεται· καὶ ὡσεὶ ζώνη, ἣν διαπαντὸς περιζώνονται.* Πανταχόθεν, φησὶ, τοῖς προειρημένους κακοῖς, καὶ ὡς ἐσθῆτι καλυπτέσθω, καὶ ὡς ζωστήρι σφιγγέσθω. κ'. *Τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου.* Οἱ δὲ ἄλλοι, τῶν ἀντικειμένων, ἠρμήνευσαν. *Καὶ τῶν λαλούντων πονηρὰ κατὰ τῆς ψυχῆς μου.* Τούτους τρυγήσουσι τοὺς καρπούς, καὶ οἱ τὸ πρὸς ἐμὲ μίσος ἀναδειξάμενοι, καὶ ὁ τούτοις ὑπουργήσας προδότης. Ἐπειδὴ γὰρ ἀντίθεον αὐτὸν καὶ παράνομον ἐκάλουν, εἰκότως εἶπε· *Τῶν ἐνδιαβαλλόντων με παρὰ Κυρίου.*

κα'. *Καὶ σὺ, Κύριε, Κύριε, ποιήσον μετὰ ἐμοῦ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου.* Καὶ ταῦτα ἀνθρωπίνως εἶρηκεν ὁ Δεσπότης Χριστός· πάντα γὰρ τὰ ἀνθρώπεια πλὴν ἁμαρτίας πεπλήρωκεν. Ἐτέχθη γὰρ καὶ κατὰ τὸν νόμον φύσεως, καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς φύσεως. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὑπὲρ ταύτην δὲ, τὸ ἐκ Παρθένου. Ἐδέξατο σπάργανα καὶ περιτομὴν, καὶ τὴν ἐκ γάλακτος τροφήν, καὶ θυσίας προσήνεγκεν, ἐνήστευσε, καὶ ἐπέινασεν, ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασεν. Οὕτω καὶ προσευχόμενος ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις διηνεκῶς ἀναγράφεται. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν ἀνθρωπίνως τὴν θείαν ἐπικαλεῖται βοήθειαν.

κβ'. *Ρῦσαί με, ὅτι πτωχὸς καὶ πένης εἰμί ἐγὼ, καὶ ἡ καρδία μου τετάρακται ἐντός μου.* Τοῦτο καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις εἰρημένον εὐρίσκομεν. Μέλλων γὰρ προσίεναι τῷ πάθει, εἶπε· *Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὴν ὥραν ταύτην.*

κγ'. *Ὡσεὶ σκιὰ ἐν τῷ ἐκκλῖναι αὐτὴν ἀντανηρέθην, ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες.* Διὰ τούτων τὸν θάνατον παρεδίλωσε. Σκιᾶ γὰρ, φησὶ, κλιθείση καὶ ἀναιρεθείση παραπλησίως ἐδεξάμην τοῦ βίου τὸ τέλος· ἀλλὰ καὶ δίκην ἀκριδῶν ὑπ' ἀνέμων ριπιζομένων, καὶ τῆδε κάκεισε περιφερομένων, διετέλεσα· οὐ πόλιν ἔχων, οὐ κόμην, οὐκ οἰκίαν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν εἰς ταύτην, ποτὲ δὲ εἰς ἐκείνην, ἄλλοτε δὲ εἰς ὄρη μεταβαίνων, καὶ εἰς τὴν ἔρημον τρέχων.

κδ'. *Τὰ γόνατά μου ἠσθένησαν ἀπόνησείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον.* Οὐ γὰρ ἀνεμῆνον καὶ ἀβροδίατον ἐβίότρευσα βίον, ἀλλ' ἀπέριττον, καὶ κατεσκληρότα, καὶ ἀυχμηρόν. Καὶ μάρτυρες οἱ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ μαθητείας ἀξιωθέντες, καὶ οἱ κρίθινοι ἄρτοι, οὓς ἐπεφέροντο, καὶ οἱ τλλόμενοι στάχυες, καὶ ταῖς χερσὶ τριβόμενοι διὰ πείνην. Τὸ δὲ, *Ἡ σὰρξ μου ἠλλοιώθη δι' ἔλαιον,* Ὁ Σύμμαχος οὕτως ἠρμήνευσεν· *Καὶ ἡ σὰρξ μου ἠλλοιώθη ἀπὸ ἀναλειφίας.*

κε'. *Καγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς, εἶδοσάν με, ἐσάλειψαν κεφαλὰς αὐτῶν.* Καὶ τοῦτο τέλος τετύχηκεν. Ὅρωντες αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, κινουῦντες τὰς κεφαλὰς, ἔλεγον, *Οὐὰ, ὁ καταλύων τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ*

ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγείρων αὐτὸν, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. Ἄλλοι δὲ ἔλεγον· Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.  
 κς', κζ'. *Βοήθησόν μοι, Κύριε ὁ Θεός μου, καὶ σῶσόν με κατὰ τὸ ἔλεός σου. Καὶ γνώτωσαν ὅτι ἡ χεὶρ σου αὐτή, καὶ σὺ, Κύριε, ἐποίησας αὐτήν.* Μαθέτωσαν, φησὶν, ὡς οὐκ ἄκοντά με παρέδωκαν τῷ σταυρῷ, ἀλλὰ τῆς σῆς τοῦτο ἔργον οικονομίας. Διὰ γὰρ τοῦ ἐμοῦ πάθους ἐβουλήθης τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἀπάθειαν δωρήσασθαι· χεῖρα δὲ καλεῖ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐνέργειαν.  
 κη'. *Καταράσσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλόγησεις.* Μέχρι καὶ τήμερον διέμειναν Ἰουδαῖοι ταῖς κατὰ τοῦ Σωτῆρος χρώμενοι βλασφημίαις, ἀλλὰ ἐκείνων βλασφημούντων περιφανέστερον ὁσημέραι τὸ κήρυγμα γίνεται. *Οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυρῆθησαν, ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται.* Οὐδὲ τοῦτο ἡμᾶς τὸ ῥῆμα λαβεῖν εἰς ἕτεραν ὑπόθεσιν τὸν ψαλμὸν ἀναγκάζει. Ἀκούομεν γὰρ καὶ τοῦ θεσπεσίου Παύλου λέγοντος, ὅτι *Ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφήν δούλου λαβών.* Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ Ἡσαΐου βοῶν οὕτως λέγει· *Ὁ πλάσας με ἐκ κοιλίας δοῦλον ἑαυτῷ· καὶ μετ' ὀλίγα· Τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.* Καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς Εὐαγγελίοις οὕτως ἔφη· *Ὡσπερ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.* Ὁ δοῦλος τοίνυν τῆς ληφθείσης φύσεως ὄνομα· οὐκ ἐπειδὴ δουλεύει ἐκείνῃ (πῶς γὰρ ἦγε τῷ Θεῷ συνημμένη Λόγῳ, καὶ τῶν ἀπάντων δεξαμένη τὴν δεσποτείαν;), ἀλλ' ἵνα δειχθῆ τῆς φύσεως αὐτῆς τὸ ἴδιον. Οὐκ ἀξιώματος τοίνυν ἐνταῦθα τὸ, δοῦλος, ἀλλὰ φύσεως δηλωτικόν.  
 κθ'. *Ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐν τροπῆν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοῖδα αἰσχύνῃν αὐτῶν.* Πάλιν τοὺς ἐνδιαβάλλοντας οἱ λοιποὶ ἀντικειμένους ἠρμήνευσαν. Μαρτυρεῖ δὲ τῇ προφητεῖα τὰ πράγματα. Ἐν αἰσχύνῃ γὰρ ἐκείνοι διηνεκεῖ, καὶ ταύτην ἀπέχοντα καθάπερ τι περιβόλαιον.  
 λ'. *Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτόν.* Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Δεσπότης καλεῖται Χριστὸς, καὶ σῶμα αὐτοῦ χρηματίζει τῆς Ἐκκλησίας ὁ σύλλογος· οἰκεῖον δὲ ὕμνον τὸν ταύτης ὕμνον καλεῖ.  
 λα'. *Ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πένητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδικαζόντων τὴν ψυχὴν μου.* Τοῦτο καὶ ἐν τῷ ιε' εἰρηκεφαλῷ· *Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.* Αἰσχυρῆτον γὰρ ἡ θεία φύσις ποιησαμένη τὴν ἕνωσιν, παρὴν μὲν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, συνεχώρει δὲ πάσχειν, τῶν ἀνθρώπων πραγματευομένη τὴν σωτηρίαν. Ῥάδιον μὲν γὰρ ἦν αὐτῷ, ἀθάνατον αὐτὴν ἦν ἀνέλαβεν ἀπεργάσασθαι φύσιν. Ἐπειδὴ δὲ σωτηρία ἦν τοῦ κόσμου τὸ πάθος, συνεχώρησε γενέσθαι τὸ πάθος, μετὰ τὸ πάθος τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀφθαρσίας μετέδωκε. Καὶ βλάβην μὲν αὐτὸς ἐκ τῶν ταύτης παθῶν οὐδεμίαν ἐδέξατο, τῆς δὲ οἰκειᾶς αὐτὴν ἐπλήρωσε δόξης, καὶ σὺν αὐτῇ βασιλεύει, καὶ τῶν ἀπάντων κρατεῖ. Ἦνίκα δὲ φθαρτὴν εἶχεν αὐτὴν τὴν φύσιν, ἀνθρωπίνως ἅπαντα, πλὴν ἁμαρτίας, συνεχώρει καὶ πάσχειν καὶ φθέγγεσθαι.

#### ΕΡΜΗΝ. ΤΟΥ ΡΘ' ΨΑΛΜΟΥ.

α'. *Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ.* Τὸ περὶ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐν τῷ προτεταγμένῳ προθεσπίσας ψαλμῷ, προαγορεύει τὴν μετὰ τὸ πάθος ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος. Μέμνηται δὲ τοῦ προοιμίου τοῦ ψαλμοῦ καὶ ὀθειότατος Πέτρος ἐν ταῖς Πράξεσι. Λέγει δὲ οὕτως· *Οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτός· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.* Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος, ὁρῶν τοὺς Φαρισαίους ἄλλας περὶ Χριστοῦ δόξας ἔχοντας, πῦσιν αὐτοῖς τοιάνδε προσήνεγκε· *Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ Χριστοῦ; τίνας ἐστὶν υἱός;* Εἰρηκότων δὲ ἐκείνων, τοῦ Δαβὶδ, ἀπεκρίνατο, *Πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου;* Εἶτα ἐπισυλλογίζεται· *Εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν ἐν πνεύματι Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;* Τοῦτο δὲ ἔφη, οὐκ ἐκβάλλων τὸ εἶναι υἱὸν τοῦ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ τῷ ὁμολογουμένῳ τὸ ἀγνοοῦμενον προστιθείς. Τὸ μὲν γὰρ υἱὸν εἶναι τοῦ Δαβὶδ τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦν οἱ Φαρισαῖοι· ὅτι δὲ καὶ Κύριος ἦν τοῦ Δαβὶδ, ἠγνόουν παντάπασιν. Τὸλεῖπον τοίνυν προστίθησιν, οὐ τὸ ὁμολογούμενον ἀναιρεῖ, διδάσκων ὡς ὁ αὐτὸς καὶ υἱὸς αὐτοῦ κατὰ σάρκα, καὶ Κύριος αὐτοῦ ὡς Θεὸς καὶ δημιουργός. Σαφῶς τοίνυν ὁ μακάριος Δαβὶδ τὴν τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ κηρύττει θεότητα, καὶ φησιν· *Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.* Εἰ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς, καὶ εὐσεβῆς βασιλεὺς ὁ καὶ προφητικῆς χάριτος ἠξιώμενος, Κύριον ἑαυτοῦ καλεῖ τὸν Δεσπότην Χριστόν· οὐκ ἄρα μόνον ἄνθρωπος κατὰ τὴν Ἰουδαίων ἄνοιαν, ἀλλὰ καὶ Θεός, ὡς τοῦ Δαβὶδ δημιουργός τε καὶ Κύριος. Καὶ τὸ κοινὸν δὲ τῶν ὀνομάτων τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας δηλοῖ. Κύριος γὰρ Κυρίῳ λέγει, καὶ οὐ Κύριος κτίσματι, οὐδὲ Κύριος ποιήματι· *Κάθου ἐκ δεξιῶν μου.* Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο· καὶ οὐ μόνον ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἅπασαν τὴν κτίσιν. Πλὴν ἀνθρωπίνως καὶ αὐτὸ εἰρηται. Ὡς γὰρ Θεός, ὁ Υἱὸς αἰώνιον ἔχει τὸν θρόνον· *Ὁ θρόνος σου γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.* Οὐ γὰρ μετὰ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸ πάθος, ταύτης ὡς Θεὸς τιμῆς ἠξιώθη· ἀλλ' ἔλαβεν ὡς ἄνθρωπος, ὅπερ εἶχεν ὡς Θεός. Οὐ

γὰρ ταπεινὸς ὢν ὑψώθη, ἀλλ' Ὑψιστος ὢν, καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν. Διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς βοᾷ· Ὁμοιογενὴς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριός φησιν· Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. Καὶ ἀλλαχού· Δόξασόν με, σὺ Πάτερ, τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ σοὶ πρὸ τῶν κόσμων γενέσθαι. Ὡς ἄνθρωπος τοίνυν ἀκούει· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ὡς γὰρ Θεὸς, αἰώνιον ἔχει τὸ κράτος. Ἔως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Ἐχθροὶ διαφερόντως μὲν ὁ διάβολος, καὶ οἱ τούτου διάκονοι δαίμονες, πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ τοῖς θείοις αὐτοῦ κηρύγμασιν ἀντιπίπτοντες, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες. Τὸ δὲ ἔως, οὐ χρόνου σημαντικόν, ἀλλ' ἰδίωμα τῆς θείας Γραφῆς. Οὕτω γὰρ καὶ διὰ τοῦ προφήτου φησὶν ὁ Θεὸς, Ἐγὼ εἰμι, καὶ ἔως ἂν καταγῆρασητε ἐγὼ εἰμι. Δῆλον δὲ ὅτι οὐ συμπεριορίζεται τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ τῷ γήρει τῶν ἀνθρώπων. Εἰ γὰρ περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς φησὶν ὁ προφήτης, Αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ ἄλιον· Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι· πολλῶ μᾶλλον, ἀνθρώπων καὶ γηρόντων καὶ τελευτώντων, διαμένει τῶν ὄλων ὁ Δεσπότης. Τοῦτο ἔοικε τῷ ἀποστολικῷ ἐκείνῳ ῥητῷ· Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῆ πάντας τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὸ ἄχρις οὗ χρόνου δηλωτικόν· ποῖον γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἐτι μὲν τινῶν ἀντιλεγόντων βασιλεύειν αὐτὸν, μετὰ δὲ τὴν ἀπάντων ὑποταγὴν ἀφαιρῆσθαι τὴν βασιλείαν; Καὶ μὲν Δανιὴλ ὁ προφήτης, μετὰ τὴν τῶν θηρίων ἀναίρεσιν, αὐτὸν ἔφη βασιλεύειν εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ μὴ ἔσσεσθαι τέλος. Πῶς δὲ καὶ οἱ ἅγιοι συμβασιλεύουσιν, ἢ τίνισυμβασιλεύουσι, τοῦ τὴν βασιλείαν ὑποσχομένου ἀποτιθεμένου τὴν βασιλείαν; Οὐκ οὖν τὸ ἔως οὗ χρόνου δηλωτικόν, ἀλλὰ κατὰ ἰδίωμα τῆς θείας κείμεναι Γραφῆς.

β'. Ράβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοὶ Κύριος ἐκ Σιών. Ἡ μὲν ἐξ Ἰεσσαὶ ράβδος ἐκ Βηθλεέμ· Ἐξελεύσεται γὰρ, φησὶ, ράβδος ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα Θεοῦ. Καὶ τὰ ἐξῆς δὲ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τῆς ράβδου τὸ κράτος δηλοῖ. Δι' ἐκείνου γὰρ πᾶσαν ὑπέταξε τῶν ἀντιπάλων τὴν φάλαγγα· ἐν δὲ τῇ Σιών οὗτος ἐπάγη. Καὶ κατακυριεῦεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. Οὐ γὰρ ἐξ οὐρίων ἐφέροντο τῶν θείων Εὐαγγελίων οἱ κήρυκες, ἀλλ' ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων πολιορκούμενοι, καὶ τοῖς τῆς δυσσεβείας περικλυζόμενοι ρεύμασιν, ἐκράτουν τῶν δυσμενῶν, καὶ τοὺς πλείστους μετέβαλλον, καὶ οἷόν τινας αἰχμαλώτους προσῆγον τῷ βασιλεῖ, καὶ τούτου δουλείαν ἀσπάζεσθαι

γ'. Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου. Ἀνώλεθρον ἔχεις τὸ κράτος· διαφερόντως δὲ τοῦτο δεικνύσεις ἐν τῇ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ, καθ' ἣν λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς τοὺς ἁγίους ἀποφανεῖς. Ἡμέραν γὰρ δυνάμεως τὴν δευτέραν τοῦ Σωτῆρος ἐκάλεσεν ἐπιφάνειαν, καθ' ἣν ἦξει μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς. Τότε δὲ καὶ οἱ ἅγιοι ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου φωνήν. Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. Ἐνταῦθα καὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἀπεκάλυψε. Καὶ ὁ εἰρηκῶς αὐτῷ Κύριος· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, τὸ ὁμοούσιον ὁμολογεῖ, καὶ τὸ ταυ τὸν κηρύττει τῆς φύσεως. Τὸ μὲν γάρ· Πρὸ ἑωσφόρου, τὸ πρὸ χρόνων αὐτὸν καὶ πρὸ αἰῶνων εἶναι δηλοῖ. Τὸ δέ· Ἐκ γαστρὸς, τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας διδάσκει. Οὐ γὰρ ἐτέρωθεν, φησὶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς γεγένησαι φύσεως· τῆς γαστρὸς δηλονότι παραβολικῶς νοουμένης. Καθάπερ γὰρ ἐκ γαστρὸς τίκτουσιν ἄνθρωποι, καὶ τὰ τικτόμενα τοῖς γεννήσασιν τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν· οὕτως ἐξ ἐμοῦ γεγένησαι, καὶ τοῦ γεγεννηκότος ἐν σεαυτῷ τὴν οὐσίαν δεικνύεις.

δ'. Ὡμοσε Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ἀκριβῶς ταῦτα ἠρμήνευσεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ, καὶ τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτῆς ἀπέραντον ἔδειξε, τῷ τὴν μὲν Λευϊτικὴν ἱερωσύνην οὐ μεθ' ὄρκου τὰς ἐπαγγελίας δεδέχθαι, αὐτὴν δὲ ὄρκῳ βεβαιωθῆναι. Τοῦτου δὲ χάριν καὶ τὸ οὐ μεταμεληθήσεται προστέθεικεν· ἐπειδὴ πολλὰ πολλάκις οἰκονομήσας ὁ τῶν ὄλων Θεὸς, μεταβολαῖς ταῦτα περιπεσεῖν συνεχώρησεν. Οὕτω τὴν Ἰουδαίων ἱερωσύνην καὶ πεποίηκε, καὶ κατέπαυσεν. Οὕτω τὴν βασιλείαν ἐκείνην καὶ κατέστησε, καὶ κατέλυσεν· οὕτω τὴν Ἀσσυρίων, καὶ Βαβυλωνίων, καὶ Μακεδόνων βασιλείαν καὶ γενέσθαι συνεχώρησε, καὶ λυθῆναι προσέταξε. Ταύτην μέντοι τὴν ἱερωσύνην αἰώνιον εἶναι βουλόμενος, ὠμομοκέναι φησὶν, ὡς οὐ μεταμεληθήσεται. Ἀνθρωπίνως δὲ ταῦτα εἶρηκε· τοῦ πάθους γὰρ τὸ Θεῖον ἀμύητον, πάθος δὲ καὶ ἡ μεταμέλεια. Ὁ δὲ Μελχισεδέκ, οὐκ Ἰουδαῖον, ἀλλ' ἐθνῶν ἱερεὺς. Οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς, οὐχ ὑπὲρ Ἰουδαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἀπάντων ἀνθρώπων ἑαυτὸν προσεσήνοχε τῷ Θεῷ. Ἄρχεται δὲ τῆς ἱερωσύνης ἐν τῇ νυκτὶ, μεθ' ἣν τὸ πάθος ὑπέμεινεν· ἡνίκα λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε ἐξ αὐτοῦ· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον κεράσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Εὐρίσκομεν δὲ τὸν Μελχισεδέκ, καὶ ἱερέα ὄντα, καὶ βασιλέα· τύπος γὰρ ἦν τοῦ ἀληθινοῦ ἱερέως καὶ βασιλέως· καὶ προσφέροντα τῷ Θεῷ οὐκ ἄλογα θύματα, ἀλλὰ ἄρτους καὶ οἶνον. Ταῦτα γὰρ καὶ τῷ Ἀβραάμ προσεσήνοχε, τὸ τῆς οἰκείας ἀρχιερωσύνης ἀρχέτυπον ἐν τῇ τοῦ πατριάρχου ὄσφρῳ πνευματικῶς προορῶν. Εἰ τοίνυν ἐκ Δαβὶδ ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα, ὁ δὲ Δαβὶδ ἐξ Ἰούδα, τὴν δὲ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερωσύνην ἔλαβεν ὁ Χριστὸς· πέπαυται μὲν ἡ Λευϊτικὴ ἱερωσύνη εἰς δὲ τὴν Ἰούδα φυλὴν ἢ τῆς μείζονος ἱερωσύνης εὐλογία μετέβη. Ἰερατεύει δὲ νῦν ὁ ἐξ

Ἰουδακατὰ σάρκα βλαστήσας Χριστός, οὐκ αὐτός τι προσφέρων, ἀλλὰ τῶν προσφερόντων κεφαλὴ χρηματίζων. Σῶμα γὰρ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καλεῖ, καὶ διὰ ταύτης ἱερατεύει ὡς ἄνθρωπος, δέχεται δὲ τὰ προσφερόμενα ὡς Θεός. Προσφέρει δὲ ἡ Ἐκκλησία τὰ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος σύμβολα, πᾶν τὸ φύραμα διὰ τῆς ἀπαρχῆς ἀγιάζουσα.

ε'. Κύριος ἐκ δεξιῶν σου συνέθλασεν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ βασιλεῖς. Τοὺς δὲ νῦν ἀντιτείνοντας, καὶ θρασυνομένους ἄρχοντάς τε καὶ βασιλέας ἐν τῇ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ παραδώσει κολάσει. Τὸ δὲ, Κύριος ἐκ δεξιῶν σου, ἔοικε τῷ ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ δεκάτῳ ψαλμῷ, Προωρώμην γὰρ τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Καὶ γὰρ ἐκεῖ ἀνθρωπίνως τοῦτο εἶρηκε, καὶ δεδήλωκε τῆς ἐνωθείσης φύσεως τὸ ἀχώριστον· καὶ ἐνταῦθα κατὰ ταυτὸν καὶ τὰ θεῖα λέγει, καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Τὸ μὲν γὰρ, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, τῇ ἀνθρωπεΐα φύσει πρόσφορον· τὸ δὲ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, δηλωτικὸν τῆς θεότητος· τὸ δὲ, Σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς αἰῶνα, πάλιν ὡς πρὸς ἀνθρωπον εἴρηται. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ, Κύριος ἐκ δεξιῶν σου, ἀντὶ τοῦ, ἀχώριστον ἔχεις τὴν ἐνωθεῖσαν θεότητα.

ς'. Κρινεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσι, πληρώσει πτώματα· συνθλάσει κεφαλὰς ἐπὶ γῆς πολλῶν. Σαφέστερον ἐνταῦθα τὴν κρίσιν ἐδήλωσε καὶ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν παντοδαπαῖς παραδώσει τιμωρίαις τοὺς δυσσεβεῖα συνεχηκότας· καὶ κατὰ τὸν παρόντα μέντοι βίον, πολλαῖς αὐτοὺς πολλακίς παιδείαις ὑπέβαλε, τὴν οἰκείαν δύναμιν τοὺς ἀγνοοῦντας διδάσκων.

ζ'. Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν. Πολλῇ, φησὶν, ἐνανθρωπήσας εὐτελείᾳ χρῆσεται, ὥστε καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὁδὸν εὕρισκομένοις ὕδασι θεραπεύειν τὸ δίψος. Δοκεῖ δὲ μοι καὶ ἑτέραν βαθυτέραν ἔχειν ἢ προφητεία διάνοιαν. Ποτήριον ἔθος αὐτῷ τὸ πάθος καλεῖν· Πάτερ γὰρ, ἔφη, εἰ δυνατὸν, παρέλθῃ τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· χειμάρρουν δὲ τοὺς Ἰουδαίους καλεῖ, θείας μὲν χάριτος τετυχηκότας, οὐκ αἰεὶ δὲ ταύτης ἀπολαύσαντας. Καθάπερ γὰρ ὁ χειμάρρους οὐκ ἀένναον ἔχει τὴν τῶν ὑδάτων φορὰν, ἀλλὰ ἐκ τῶν τικτομένων ἐκ τῶν νεφῶν συνίσταται ὑετῶν· οὕτως Ἰουδαῖοι πρόσκαιρον ἔσχον τοῦ νόμου τὴν χάριν, οἷον ἀπότινων νεφῶν τῶν προφητῶν χορηγουμένην. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ θέρους φανέντος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· Ἐπάρατε γὰρ, φησὶ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ βλέπετε εἰς τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμόν· ἀναγκαίως ὁ χειμάρρους τῆς προτέρας εὐπορίας ἔρημος μεμένηκε, καὶ ξηρὸς ὁράται πάσης ἰκμάδος ἐστερημένος. Ἐπειδὴ τοίνυν Ἰουδαῖοι τὸν σταυρὸν ἐτεκτήναντο, ποτήριον δὲ καλεῖ τὸ πάθος ὁ Κύριος, εἰκότως ὁ προφήτης ταῦτα προθεωρῶν εἶρηκεν· Ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται. Ὅδον δὲ τὸν βίον καλεῖ. Μαρτυρεῖ δὲ τῇ διανοίᾳ καὶ τὰ ἐπαγόμενα, Διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν. Τούτῳ δὲ ὅμοιον καὶ ὁ ἀπόστολος εἶρηκε Παῦλος· Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε. Δῆλον δὲ ὡς ἀνθρωπίνως καὶ τοῦτο τέθεικεν. Ὡς γὰρ Θεός, οὐ ταπεινὸς ὢν ὑψώθη, ἀλλ' Ὑψιστος ὢν ἐταπείνωσεν ἑαυτόν· ὡς δὲ ἄνθρωπος, ὃ μὴ εἶχεν ἔλαβεν.